

جنیش میرزا کوچک خان

بنابر

گزارشهای سفارت انگلیس

گردآورنده و مترجم
غلامحسین میرزا صالح

The Movement of Mirza Kuchik Khan

Based on British Embassy

Consular Reports

compiled and Translated

by

Golam Hosein Mirza Saleh

شرایع بده

بها : ۱۰۰۰ ریال

جناب میرزا کوچک خان

بنابر

گزارشهای سفارت انگلیس در تهران

گردآورنده و مترجم

غلامحسین میرزاصالح

پیشگفتار

کتاب حاضر بخشی از مجموعه اسناد و گزارشهای سفارت و کنسولگریهای انگلیس در ایران است که به وقایع شمال و جنبش میرزا کوچک خان ارتباط دارد. تهیه و ارسال چنین گزارشهایی از طرف مأموران و فرستادگان دولت انگلیس که از شروع روابط گسترده سیاسی-اقتصادی در اوایل سده نوزدهم میلادی آغاز شد با گذشت زمان فزونی روزافزونی یافت. دیپلماتها، کنسولها و مأموران دولت انگلیس به پیروی از شیوه اداری مرسوم در وزارت امور خارجه کشورشان و دستورالعملهای صادره موظف به تهیه چنین گزارشهایی بودند. ارسال اخبار و اطلاعات که نخست بسیار محدود بود و تنها به مسایل سیاسی مهم و عقد قراردادهای بازرگانی محدود می شد هماهنگ با گسترش تشکیلات اداری و ضرورت حفظ یا توسعه نفوذ دولت بریتانیا در ایران فزونی گرفت تا جایی که با استناد به مطالب مندرج در مجموعه اسناد و گزارشات موجود گاه به حوادث و وقایعی اشاره شده است که ظاهراً از اهمیت زیادی برخوردار نیست؛ لیکن همین اطلاعات به ظاهر ناقابل در بسیاری مواقع، به علت فقدان مدارك خودی و سکوت مرگبار اکثر کارگزاران وقت، چون مشعلی راه گشای مسیر تاریخ وقایع و حوادثی است که در جای جای میهن ما رخ داده است.

مجلد حاضر دومین کتابی است که مطالب آن از میان انبوه اسناد و گزارشهای پراکنده سفارت و کنسولگریهای انگلیس استخراج شده است. کتاب نخست تحت عنوان «جنبش کلنل محمدتقی خان پسیان» پیش از این چاپ و نشر یافته است و اسناد و گزارشهای مربوط به شیخ خزعل و سردار سپه نیز بزودی در اختیار علاقمندان و

نشر تاریخ ایران (شرکت سهامی خاص): تهران - فلسطین شمالی - شماره ۱۴۶، تلفن: ۷۵۲۶۹۶

اثر: جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارشهای سفارت انگلیس در تهران

گردآورنده و مترجم غلامحسین میرزاصالح

چاپ اول: ۱۳۶۹

تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه

صفحه آرایی: مسعود عرفانیان

طرح جلد: زامیاد سعدوندیان

لینوگرافی: پیچاز

چاپ: نقش جهان

صحافی: میخک

حق چاپ محفوظ و در اختیار «نشر تاریخ ایران»

پژوهشگران قرار خواهد گرفت.

هدف ما در ترجمه اسناد و مدارك یاد شده در واقع فراهم کردن مواد اولیه تحقیقی است جامع جهت بررسی روند نوسازی سیاسی در این دوران از تاریخ ایران و چگونگی پدید آمدن پندارهای جدید. این که چگونه پیوند يك جامعه - که براساس يك سیستم پندار استوار است و این سیستم خود متشکل از صور فکری پذیرفته شده، که کنش‌های گوناگون آن جامعه را تعیین می‌کند - يك باره دستخوش تحول می‌شود و این که چگونه ارزشهای قدیم و تبلور یافته به مخاطره می‌افتد و پندارهای جدید پندارهای قدیم را از صحنه تاریخ خارج می‌کند؛ و بالاخره این که مردم ما در گذار از مراحل تثبیت نظام جدید (۱۹۰۶-۱۹۲۵)، دگرگونی نظام اقتصادی و اجتماعی (۱۹۲۵-) و همبستگی اجتماعی چه قدر موفق بوده‌اند.

در مقدمه کتاب نخست، یعنی جنبش کلنل محمدتقی خان، اشاره ای هرچند کوتاه و مختصر به نقش ارتش در نوسازی سیاسی شده است، لیکن از آنجایی که در بررسی و تحلیل موضوع نوسازی سیاسی در ایران به تمام اسناد و گزارشهای مندرج در سه کتاب یاد شده توجه داشته و به آنها استناد کرده‌ایم این تحقیق را در پایان جلد سوم به صورت ضمیمه چاپ و منتشر خواهیم کرد.

در خاتمه بر خود فرض می‌دانم از گردانندگان «نشر تاریخ ایران» و سرکار خانم دکتر اتحادیه که اسناد این مجموعه را در اختیار اینجانب قرار دادند، صمیمانه تشکر کنم.

غلامحسین میرزاصالح

فهرست وقایع

صفحه	عنوان واقعه
۱	وقایع هفته پیش از هفتم ماه مه ۱۹۲۱
۳	پیوست شماره يك (بیانیه جمعیت انقلاب سرخ ایران)
۸	پیوست شماره دوم (به عموم اهالی محترماً اعلان می‌شود)
۹	وقایع هفته پیش از چهاردهم ماه مه
۹	وقایع هفته پیش از بیست و یکم ماه مه
۱۱	وقایع هفته پیش از بیست و هشتم ماه مه
۱۳	وقایع هفته پیش از چهارم ژوئن
۱۵	وقایع هفته پیش از یازدهم ژوئن
۱۶	وقایع هفته پیش از هیجدهم ژوئن
۱۷	وقایع هفته پیش از بیست و پنجم ژوئن
۱۸	وقایع هفته پیش از هشتم ژوئیه
۱۹	وقایع هفته پیش از شانزدهم ژوئیه
۱۹	وقایع هفته پیش از بیست و سوم ژوئیه
۲۵	وقایع هفته پیش از سی‌ام ژوئیه
۲۱	وقایع هفته پیش از ششم اوت
۲۳	وقایع هفته پیش از سیزدهم اوت
۲۵	وقایع هفته پیش از بیست و یکم اوت
۲۹	وقایع هفته پیش از بیست و هفتم اوت
۳۲	پیوست شماره سه (اعلان کمیته انقلاب ایران)
۳۴	وقایع هفته پیش از سوم سپتامبر
۳۵	وقایع هفته پیش از دهم سپتامبر
۳۸	پیوست شماره چهار (متن نامه روتشتین به کوچک خان)
۴۵	پیوست شماره پنج (متن نامه کوچک‌خن به روتشتین)
۴۷	وقایع هفته پیش از هفدهم سپتامبر
۴۸	وقایع هفته پیش از بیست و چهارم سپتامبر
۴۹	وقایع هفته پیش از اول اکتبر
۵۱	وقایع هفته پیش از هشتم اکتبر

وقایع هفته پیش از پانزدهم اکتبر ۵۲

وقایع هفته پیش از بیست و دوم اکتبر ۵۵

پیوست شماره شش (نامه سرتیپ امان‌الله به رضاخان وزیر جنگ) ۵۷

پیوست شماره هفت (نامه رضاخان به سرتیپ امان‌الله‌خان) ۵۸

پیوست شماره هشت (نامه سرتیپ امان‌الله‌خان به رضاخان وزیر جنگ) ۵۹

پیوست شماره نه (نامه رضاخان به سرتیپ امان‌الله‌خان) ۶۰

پیوست شماره ده (نامه محمد قلی به رضاخان وزیر جنگ) ۶۱

پیوست شماره یازده (نامه امان‌الله‌خان به رضاخان وزیر جنگ) ۶۲

پیوست شماره دوازده (تلگراف کرگزارای کل خوی) ۶۳

پیوست شماره سیزده (استخراج تلگراف رمز اسمعیل سرتیپ) ۶۴

پیوست شماره چهارده (نامه رضاخان وزیر جنگ به امیر لشکر شمال) ۶۵

پیوست شماره پانزده (اعلان رضاخان وزیر جنگ به‌عناوین اهالی گیلان) ۶۶

پیوست شماره شانزدهم (اعلان رضاخان وزیر جنگ به عامه اهالی تنکابن) ۶۸

پیوست شماره هفده (اعلان رضاخان وزیر جنگ به عامه اهالی گیلان) ۶۸

پیوست شماره هجده (اعلان و اتمام حجت رضاخان به طرفداران کوچک‌خان) ۶۹

پیوست شماره نوزده (اعلان رضاخان به اهالی گیلان در مورد عدم پرداخت عوارض) ۷۰

پیوست شماره بیست (اعلان رضاخان به اهالی گیلان در مورد عدم پرداخت اخذالعمل) ۷۱

وقایع هفته پیش از بیست و نهم اکتبر ۷۲

وقایع هفته پیش از پنجم نوامبر ۷۲

پیوست شماره بیست و یک (خبر روزنامه توفان در مورد تحریک قبایل توسط انگلیسیها) ۷۵

وقایع هفته پیش از دوازدهم نوامبر ۷۶

پیوست شماره بیست و دو (شعر ضد انگلیسی فرخی مدیر روزنامه توفان) ۷۸

وقایع هفته پیش از نوزدهم نوامبر ۷۹

وقایع هفته پیش از بیست و ششم نوامبر ۸۰

پیوست شماره بیست و سه (یادداشت دولت شوروی) ۸۲

وقایع هفته پیش از سوم دسامبر ۸۳

پیوست شماره بیست و چهار (مقاله روزنامه ایران به قلم زین‌العابدین رهنما در مورد یادداشت شوروی) ۸۷

وقایع هفته پیش از دهم دسامبر ۹۲

پیوست شماره بیست و پنج (نامه عده‌ای از اهالی قزوین به مجلس دارالشورای ملی) ۹۴

پیوست شماره بیست و شش (نامه امیر پنجه محمد قلی به رضاخان وزیر جنگ) ۹۵

پیوست شماره بیست و هفتم (متحد‌المآل رئیس‌الوزراء) ۹۶

وقایع هفته پیش از هفدهم دسامبر ۹۷

وقایع هفته پیش از بیست و چهارم دسامبر ۱۰۰

پیوست شماره بیست و هشت (ایجاد صمیمیت بین دولتین روس و ایران) ۱۰۲

پیوست شماره بیست و نه (ورود نماینده مختار دولت بریتانیای کبیر) ۱۰۴

پیوست شماره سی (سمیتکو و کمالیون پان‌اسلامیست) ۱۰۷

وقایع هفته پیش از سی و یکم دسامبر ۱۱۲

پیوست شماره سی و یک (اعلامیه ساعدالملک حکمران گیلان و طوالش) ۱۱۴

پیوست شماره سی و دو (مراسله کمپانی نفت جنوب) ۱۱۶

وقایع هفته پیش از هفتم ژانویه ۱۹۲۲ ۱۱۷

وقایع هفته پیش از چهاردهم ژانویه ۱۱۸

وقایع هفته پیش از بیست و یکم ژانویه ۱۱۹

وقایع هفته پیش از بیست و هشتم ژانویه ۱۲۰

وقایع هفته پیش از چهارم فوریه ۱۲۲

وقایع هفته پیش از یازدهم فوریه ۱۲۴

وقایع هفته پیش از هیجدهم فوریه ۱۲۶

پیوست شماره سی و سه (مقاله روزنامه توفان درباره بانک دولتی) ۱۲۸

وقایع هفته پیش از بیست و ششم فوریه ۱۳۰

پیوست شماره سی و چهار (ابلاغیه رضاخان) ۱۳۱

وقایع هفته پیش از چهارم مارس ۱۳۷

وقایع هفته پیش از یازدهم مارس ۱۳۸

پیوست شماره سی و پنج (اعلان روزنامه توفان درباره قیمت

- حمل و نقل) ۱۴۰
 وقایع هفته پیش از نوزدهم مارس ۱۴۱
 پیوست شماره سی و شش (منسوجات ایران) ۱۴۳
 وقایع هفته پیش از بیست و پنجم مارس ۱۴۴
 وقایع هفته پیش از اول آوریل ۱۴۴
 پیوست شماره سی و هفت (حکم عمومی قشون) ۱۴۶
 پیوست شماره سی و هشت (حکم عمومی قشون) ۱۴۷
 پیوست شماره سی و نه (نامه کسبه و تجار بازار تهران به وزیر جنگ) ۱۴۸
 وقایع هفته پیش از هفتم آوریل ۱۵۰
 وقایع هفته پیش از پانزدهم آوریل ۱۵۰
 وقایع هفته پیش از بیست و دوم آوریل ۱۵۲
 وقایع هفته پیش از بیست و نهم آوریل ۱۵۳
 وقایع هفته پیش از پنجم ماه مه ۱۵۴
 وقایع هفته پیش از سیزدهم ماه مه ۱۵۵
 وقایع هفته پیش از بیستم ماه مه ۱۵۶
 وقایع هفته پیش از بیست و هفتم ماه مه ۱۵۶
 وقایع هفته پیش از سوم ژوئن ۱۵۶
 وقایع هفته پیش از دهم ژوئن ۱۵۸
 وقایع هفته پیش از هفدهم ژوئن ۱۵۸
 وقایع هفته پیش از بیست و چهارم ژوئن ۱۵۹
 پیوست شماره چهل (بیانیه رئیس الوزراء) ۱۶۱
 وقایع هفته پیش از اول ژوئیه ۱۶۳
 وقایع هفته پیش از هشتم ژوئیه ۱۶۳
 وقایع هفته پیش از پانزدهم ژوئیه ۱۶۴
 وقایع هفته پیش از بیست و دوم ژوئیه ۱۶۴
 وقایع هفته پیش از بیست و نهم ژوئیه ۱۶۵

وقایع هفته پیش از هفتم ماه مه ۱۹۲۱

* بنا به گزارش ارسالی از طرف سرهنگ ساندرز^۱ از هیجدهم آوریل در جبهه‌های جنگ گیلان آرامش برقرار است و طرفین همچنان در مواضع پیشین خویش مستقر هستند. وضع بهداشت و روحیه نیروهای دولتی خوب است، حال آن‌که بلشویکها در محیطی آلوده بسر می‌برند و از ناخوشی و گرفتاریهای دیگر رنج می‌برند. نیروهای انگلیسی عقب نشسته‌اند و اینک باید دید که آیا روسها به عهد خود وفا می‌کنند و متقابلاً دست به عقب‌نشینی خواهند زد یا نه.

* تبریز، اردبیل و اورمیه آرامند.

* بخشی از نیروهای ایرانی در بیست و هشتم آوریل قزوین را ترك گفتند. سر فرماندهی نیروی قزاق و واحد مسئول سربازگیری در قزوین مستقر شدند.

* روتشتین^۲ وزیر مختار شوروی و هیئت همراه وی در بیست و ششم آوریل وارد تهران شدند. روتشتین در سی‌ام آوریل به حضور شاه بار یافت. وی مطالب خود را به زبان روسی بیان کرد.

* رضاخان به رغم تصدی وزارت جنگ همچنان فرماندهی نیروهای قزاق را به عهده دارد. او هرچند آدمی است عامی و فاقد اطلاعات جدید نظامی، ولی به علت خصایص شجاعت و قدرت تصمیم‌گیری در میان افراد قشون از اعتبار و محبوبیت زیادی

۱. Macan Saunders سرهنگ‌دوم ماکان ساندرز، رایزن نظامی سفارت انگلیس از فوریه ۱۹۲۱ تا مارس

۱۹۲۴.

۲. Theodore Rotstein تئودور روتشتین، نخستین وزیر مختار دولت اتحاد جماهیر شوروی در ایران.

برخوردار است. رضاخان ضد بلشویک است و به زبان روسی تکلم می‌کند.

* در روز چهارم ماه مه تظاهرات سیاسی عظیمی در رشت برپا شد. رهبران بلشویکها چه ایرانی و چه روسی در این تظاهرات شرکت داشتند. اوساچف^(۳) افسر سیاسی مقیم گیلان ضمن سخنرانی برای اجتماع کنندگان می‌گوید که انگلیسیها باید خاک ایران را ترک گویند و تا چنین نشود مسکو با تخلیه گیلان موافقت نخواهد کرد. وی سپس افزود که روسها همچنان از حکومت میرزا کوچک‌خان حمایت خواهند کرد.

* گزارش رسیده حاکی از آن است که روسها و ایرانیها اقدام به نقل و انتقال نیروهای خود کرده‌اند. گیکالو^(۴) افسر روس فرماندهی را به عهده دارد و عده‌ای از روسها و همچنین سران به اصطلاح جمهوری گیلان (نگاه کنید به پیوست یک و دو) مانند احسان‌اله‌خان و خالوقربان زیر دست وی هستند. سرفرماندهی آنان در رشت است. توان رزمی شورشیان عبارت است از: ۴۵۰۰ رزمنده، ۵۰۰ فرمانده و افسر، ۱۰۶ مسلسل سبک، ۵ مسلسل سنگین و ۱۵ توپ صحرائی که در رشت، پسیخان، سیاه‌رود، کوچه اصفهان، دیلم، کسار و انزلی استقرار یافته‌اند. نیروهای ایرانی و تجهیزات آنان عبارت است از: ۱۷۳۰ پیاده، ۲۹۰ سوار (با چهار توپ صحرائی و چهار مسلسل)، ۶۰۰ ژاندارم که در لوشان، قزوین و تنکابن اسکان داده شده‌اند. چهارده معلم نظامی انگلیسی نیز در حال آموزش دادن به نیروهای ایرانی هستند.

3. Osatchef

4. Gikalo

پیوست شماره یک

بیانیه جمعیت انقلاب سرخ ایران

هوالحق

فریاد ملت مظلوم ایران از حلقوم فدائیان جنگل

هیچ قومی از اقوام بشر به آسایش و سعادت نائل نمی‌گردد و به سیر در شاهراه ترقی و تعالی موفق نمی‌شود، مگر به حقوق خود واقف گشته و کاملاً ادراک کند که خداوند متعال همه آنها را آزاد آفریده، بنده و ذلیل همدیگر نیستند و طوق بندگی را نباید به گردن بیندازند؛ همچنین به ابناء جنس خود حق ندارند حاکم مطلق و فعال مایرید باشند. انبیاء و اولیاء، مقننین و بزرگان، جمیع فلاسفه و حکما، همه سوسیالیست‌های سابقه و حالیه دنیا، کلیه غمخواران جنس بشر هرکدام به نوبه خود در این عالم ظهور نمودند که همه افراد انسان را از مزایای این حق مشروع طبیعی‌شان آگاه کنند. مع‌الوصف یک دسته از اصناف مخلوق که به صورت انسان و به سیرت از هر درنده‌ای بی‌رحم‌تر و قسی‌القلب‌تراند به نام پادشاه، وزیر، حاکم، رئیس و امثال آنها جهت شهوترانی و آزار انسانی به هر طریق غیرمشروع بی‌رحمانه‌ای به ابناء جنس خود مسلط شده، به جان و مال و ناموس و همه هستی و ماحصل زندگی و جمیع فواید حیاتی آنها دخالت کرده راحت خود را در زحمت مردم، بقای خود را در فنای مردم، لذت و کامرانی خود را در رنج و ناتوانی مردم دانسته، بلکه بالاتر خلقت خود را فوق خلقت سایرین تصور کرده و می‌کنند؛ نه به کتب آسمانی واقعی، نه به قوانین و نصایح انسانی و قری، نه به درماندگان مسکین و رنجبران ترحمی. صفحات تاریخ فجایع طبیعت عملیات آنها را به ما نشان داده و شواهد حسی کافی است که چه کرده و چه می‌کنند. بیچاره مردم، همان مردمی که از اصول خلقت و از حقایق ودایع طبیعت بی‌خبرند. مانند گوسفند خود را تسلیم این ستمکاران نموده، دم کاردهای برنده این سلاخان بی‌رحم دست و پا زده، مطیع صرف، بلکه خود را بنده و برده آنها دانسته در عالم ذهن و تصور خود خطور نداده که روزی ممکن است سلاسل عبودیت این عزیزان بی‌جهت از هم گسیخته و از زیر بار اسارت و بندگی این

خدایان مصنوعی بتوان شانه خالی نمود. گاهی از میان این طبقه مظلوم رنجکش يك نفر یا اشخاص معدود معینی برای آگاهی سایر مظلومین، برای تحصیل حقوق مشروعه آدمیت، برای قلع و قمع ریشه جور و اعتساف طبقات ستمگر با تحمل هر نوع مذلت و مشقت و با هرگونه فداکاری قیام کرده و شاید اصول مساوات و عدالت را مجری، رسوم ظلم و تعدی را محو و مظلومین را از قید رقیت و بیچارگی نجات دهند.

ایران که یکی از قطعات دنیا و اهالی ایران که يك قوم از اقوام ساکن دنیا هستند. قرن‌ها است در دست استبداد سلاطین جور، امراء خودسر، خوانین جاه‌طلب، رؤسای شهوتران، اربابان بی‌رحم و فتوت صورت خرابه مهیبی را به خود گرفته که هر عابر و هر ناظر و هر متفکری از منظره اسفناک آن و ساکنین آن گرفتار بهت و حیرت می‌شود. در قرون اخیر سیاست جهانگیرانه همسایگان همسایه‌آزار ما (دولت متجاوز انگلیس و حکومت‌های جابره تزارهای سابق روسیه) ضمیمه مظالم حکمرانان شهوت‌پرست ایران شده برای اسارت این قوم مظلوم در صحنه این خرابه اسف‌آور با تمام قوه عرض‌انداز کرده و بهترین وسیله اسارت این کشور را همدستی و تقویت سلاطین و امراء و بزرگان این سرزمین دانسته و با جمیع قواء خود تسلط آنها را به سایرین تحکیم و تأکید می‌کردند. این قصابان مسلخ ایران استفاده از مقاصد همسایگان طماع کرده آنچه را که در قدرت و توانائی خود داشتند درباره زیردستان اعمال نموده، ذره‌ای از مظالم خودداری نکرده. حال ایران ایرانی به این منوال باقی بود تا سنه ۱۳۲۴ عده‌ای از متفکرین و اشخاص حساس مطلع و دلسوز حقیقی این قوم رنج‌دیده که از حقوق ملیت و از خصوصیات خلقت خود و همه مطلع بود بنای مطالبه حقوق ملی را گذاشته، آزادی و حریت را که حق مشروع همه بود خواستگار شدند. به تدریج انقلاب شروع شده، محمدعلی‌شاه شاه سابق مخلوع و مجلس ملی تشکیل و احمدشاه فرزند او به سلطنت مشروطه منصوب گردید. بدبختانه به علت عدم تفکر و تعمق پیشقدمان آزادی به هر طریقی بود همان امراء و خوانین ستمگر زمام ریاست مشروطه را در دست گرفته، انقلاب را به منفعت خود سوق

دادند.

بالجمله این انقلاب و نهضت و فداکاری ملت بیچاره بجای منفعت مضرت تولید نمود، سابق به اسم سلطنت میشده این دفعه به نام سلطنت مشروطه همان سلطه و اقتدار جور و ظلم را اعاده دادند. مردم که برای احساس هوای آزادی تاحدی از خواب غفلت و مستی و جهالت بیدار شدند بنای ستیزه و مقاومت گذاشتند که قطع ایادی جابرانه مرتجعین حقیقی و مستبدین به لباس مشروطه را نمایند. آنها باز هم به اتکای قوای همسایگان بنای معارف گذاشته فجایع خونین ۱۳۳۰ را در قطعات شمالی ظاهر نموده، دوباره ایرانیان را با حمایت امراء تزاری و کمک‌های باطنی انگلیس به شکنجه، ظلم و تعدی گرفتار کردند. چیزی نگذشت که عمر این مدت تطاول سپری و جنگ بین‌المللی شروع شد و موقع استفاده مظلومین این سرزمین رسید. قسمت بزرگی از احرار و عناصر فداکار در حدود غرب و جنوب ایران، عده‌ای از فدائیان گیلان در جنگل دارالمرز برضد خائنین ایرانی و همسایگان متجاوز قیام کردند. پادشاه ایران که همه آرزوهای ایرانی بیچاره را زیر پا گذاشته بود عوض همراهی با ملت و سعی در استخلاص آنها همراه امراء و مرتجعین مملکتی با قوای انگلیس و نیکلا متفق شده، فداکاران غرب و جنوب را محو نموده عطف توجه به حدود گیلان نمودند. در این اثنا به همت غیورانه جوانمردان روسیه حکومت ظالمانه نیکلا و همدستان او را منهدم کرده، جمهوری سویت را تأسیس نمودند. از سمت شمال روایح آزادی و همراهی وزیدن گرفته، از این حدود اطمینان کامل حاصل شده تاحدی به مساعدت آنها مستظهر گشتند، ولی از طرف دیگر دچار پنجه قاهرانه انگلیسیها شده و انگلیسیها نیز با قواء خود و قواء دولت مرتجع ایران بساط دولت و آزادی را برچیده و پنجه‌های قاهرانه خود را با جسد این کشور به طوری فرو برده که مظالم قرون سابقه در برابر این خاطره‌های سهمگین جدید محو شد. مجلس ملی را منحل، حکومت‌های نظامی در ایالات و ولایات تأسیس، قرارداد مشنوم را با دولت ایران در غیاب مجلس شورای ملی (که هیچ قراردادی بدون تصویب مجلس شورای ملی رسمیت ندارد) برای بلع

ایران منعقد کردند. بعضی از جراید معلوم‌الهویه را مزدور خود نموده و آنها را برای مغلظه و اشتباه اذهان خارجیان وادار نموده که ملت ایران را از این قرارداد راضی جلوه دهند و در تحت تأثیرات حکومت‌های نظامی و تهدید اردوهای مسلح انگلیسی و عده‌ای از ناخلفان ایرانی شروع به انتخابات نمودند. همان مفتخواران قدیم و همان ستمگران مردم‌آزار را به وکالت منتخب نموده که در موقع افتتاح مجلس بدون تأمل قبالة مالکیت ایران را تسلیم او کنند. شاه غافل را به میهمانی برده، تلگرافخانه‌ها و پستخانه‌ها را سانسور گذاشته در غالب نقاط ایرانی اردوهای منظم نگاهداشته، طرفداران حریت و تنقیدکنندگان قرارداد مشثوم، یعنی فرزندان دلسوز و حساس این آب و خاک را اعدام و حبس و تبعید کرده و همه موجبات اسارت را مجدداً تهیه نمودند. قوای احرار جنگل گیلان را که پنج سال و نیم است با تحمل هرگونه مشقت‌های طاقت‌فرسا در مقابل قوای ظالمه انگلیس و ایران و مرتجعین مظلوم آزار و اربابان القاب و مناصب دروغی قیام کرده که روزی موفق به نجات طبقات زحمتکش شوند و این قوه ملی را که در زوایای جنگل گیلان آخرین مایه امید احرار سایر ولایاتی که مقهور قوای خصم گشته بودند مانع کلی مقاصد خود دانسته و یگانه عامل مؤثر در جلوگیری از اجرای خیالات خود فهمیدند. در مقام محو این قوه نیز برآمدند که آثار فضایح تاریخی آنها در گیلان قرن‌ها زودوده نخواهد شد. از سمتی دولت انگلیس با آن اسلحه خود (تزویر) روسیه آزاد را با فرزندان ناخلف خود (طرفداران نیکلا) به طوری مشغول نمود که به هیچ یک از مظلومین جوار خود نتوانستند معاونتی کنند. چندی نیز این روزگار مشاهده شد، ولی خدای قادر که هیچگاه خود را از نظر رافت دور نداشته و راضی نخواهد شد که ودایع خویش را تا ابد اسیر چنگال ستمکاران نماید، دست قهرمانان عدالت‌خواه روسیه را از آستین انتقام بیرون آورد و آنها عقیده سوسیالیسم و رفع ظلم دشمنان بشری را توسعه و بسط دادند. بازهم وقت و موقع استفاده ظلم‌دیده‌های ایرانی و قوای ملی جنگل که ذخیره همه احرار ایران است دست داده که حالیه این قوه ملی به استظهار و معاونت عمده نوع‌پروران دنیا با استعانت اصول حقه سوسیالیستی برای

نجات ایرانی و اقوام دیگر از ظلم هر ظالم متجاوز داخل در مراحل انقلاب سرخ شده و خود را به اسم «جمعیت انقلاب سرخ ایران» موسوم کردند که به نیروی فداکاری و از خودگذشتی هر قوه‌ای را که برای اسارت جنس انسانی تهیه و تشکیل شده درهم شکسته، اصول عدل و برادری را نه تنها در ایران، بلکه در میانه تمام طوایف مختلفه بدون ملاحظه نژاد محکم نماید و مطابق این بیانیه عموم رنجبران و زحمتکشان و فلاح و کارگر و جمیع اصناف تعب کشیده را متوجه می‌کند که جمعیت انقلاب سرخ ایران آمال خود را در تحت مواد ذیل که به تعقیب آن با تمام قوا عامل خواهد بود اعلان می‌کند.

۱. جمعیت انقلاب سرخ ایران اصول سلطنت را ملغی کرده، جمهوریت شوروی را رسماً اعلام می‌کند.

۲. تشکیل حکومت موقتی جمهوری و حفاظت جان و مال عموم اهالی را بشارت می‌دهد.

۳. هر نوع قرارداد و معاهده‌ای را که دولت ایران قدیماً و جدیداً با هر دولتی منعقد کرده است لغو و باطل می‌داند.

۴. حکومت جمهوری همه اقوام بشری را بلاتفاوت با این آمال شریک دانسته و درباره آنها به تساوی رفتار کرده و حفظ شعائر اسلامی را نیز از فرائض می‌داند.

رشت

به تاریخ ۱۸ رمضان المبارک ۱۳۳۸

پیوست شماره دو

به عموم اهالی محترماً اعلان می‌شود

کمیته انقلاب سرخ ایران پس از تشکیل حکومت سویت جمهوری و ابلاغ رسمی آن به تمام اهالی، اشخاص ذیل را برای دوایر مملکتی به کمیسری تعیین نموده و معرفی می‌کند که عموماً در امورات مربوط به آنها مراجعه کرده و اگر از هر دایره خلاف صحت و قانون مشاهده کنند بدون ملاحظه ابلاغ نمایند.

میر شمس‌الدین	کمیسر داخله
سیدجعفر	کمیسر خارجه
میرزا محمدعلی پیربازاری	کمیسر مالیه
محمودآقا	کمیسر قضائی
حاجی محمدجعفر	کمیسر پست و تلگراف و تلفن
آقا نصرالله	کمیسر معارف و اوقاف
میرزا محمدعلی خمایی	کمیسر فوائد عامه
میرزا ابوالقاسم فخرائی	کمیسر تجارت
میرزا کوچک	سرکمیسر و کمیسر جنگ

مورخه ۱۹ شهر صیام - مطابق ۱۸ جوزا ۱۳۳۸
کمیته انقلاب سرخ ایران

وقایع هفته پیش از چهاردهم ماه مه

* بنا به گزارش رسیده عقب‌نشینی نیروهای روسی که از مدتی پیش آغاز گردیده بود تا هیجدهم ماه مه تکمیل خواهد شد. اطلاع یافتیم احسان‌اله خان قصد دارد با اعزام افراد مسلح و مبالغی پول برای بلشویکهای آذربایجان، یک هفته پس از عقب‌نشینی روسها، ترکها را ترغیب به شورش کند. میرزا کوچک‌خان هم در اندیشه تصرف رشت است.

* نجم‌الدوله به معاونت وزارت جنگ منصوب شده است. وی پیش از آن حاکم زنجان بود. نجم‌الدوله که سنی از او گذشته، به هیچوجه صلاحیت تصدی این پست را ندارد.

* کلنل کاظم‌خان به ریاست ستاد منصوب شده است. وی یازده سال در ارتش ترکیه خدمت کرده و چهار سال نیز در کالج نظامی قسطنطنیه آموزش دیده است. کلنل کاظم‌خان آدمی است پرتوان و لایق که به زبانهای فرانسه و ترکی آشنایی کامل دارد.

* طرح مربوط به تجدید نظر در تشکیلات دیویزیون قزاق و بریگاد مرکزی به منظور ایجاد ارتش ملی به شیوه اروپایی در کابینه ایران به بحث و مذاکره گذاشته شده است. در این طرح تغییر نام دیویزیون قزاق و ژاندارمری نیز پیش‌بینی شده است. سازمان ژاندارمری پیش از این از وزارت داخله منتزع و در وزارت جنگ ادغام شده است. افسران ژاندارمری نسبت به این تصمیم به شدت از خود ناخرسندی نشان داده‌اند. مدارس نظامی تهران، مدرسه دیویزیون قزاق به نام کادت(۵)، مدرسه افسران ژاندارمری و مدرسه نظام همه در يك کالج نظامی ادغام خواهند شد و بنا به تقاضای حکومت ایران افسران انگلیسی آموزش افراد را به عهده خواهند گرفت. در حال حاضر تعداد افراد دیویزیون قزاق ۳۸۰۰ نفر است که از آن میان ۱۲۰۰ نفر تاین هستند.

* در نهم ماه مه همدان تخلیه شده و سرفرماندهی نیروهای شمال اینک در کرد است.

وقایع هفته پیش از بیست و یکم ماه مه

* روسها همچنان مشغول تخلیه نواحی اشغالی هستند. وابسته نظامی روسیه در نوزدهم ماه مه به من گفت ما خاک ایران را ترك می‌کنیم و دولت روسیه در صورت مقابله حکومت ایران با شورشیان، از جمله کوچک‌خان، در امور داخلی ایران مداخله نخواهد

کرد.

- * گزارش رسید که روسها در بیست و یکم ماه مه جنوب رشت را تخلیه کرده‌اند.
- * سرانجام خالوقربان و احسان‌اله خان دست اتحاد به هم دادند و اخیراً نیروهای مشترک آنان نواحی تخلیه شده از طرف روسها را اشغال کرده‌اند. خالوقربان و احسان‌اله‌خان مجموعاً دارای ۴۰۰۰ جنگجو و ۶۰ مسلسل هستند. نیروهای آنان متشکل از افراد آذربایجانی، گیلانی، قفقازی، ترک و کرد است. افسران فراری ژاندارمری، افسران روسیه تزاری و افراد گیلانی فرماندهی این نیروها را به عهده دارند. به نفرات دایمی ماهی شش تومان همراه با جیره و به افراد غیرمنظم و موقت هرماه پانزده تا بیست و پنج تومان پرداخت می‌شود. به افراد موقت جیره ماهانه داده نمی‌شود. مقر فرماندهی کوچک‌خان که به شدت از آن حراست می‌شود در دهکده کسما است.
- * گفتگو بین کوچک‌خان و حکومت مرکزی همچنان ادامه دارد. هنوز روشن نیست که کوچک‌خان قصد مقابله با نیروهای دولتی را دارد یا نه.
- * نماینده کوچک‌خان در بیست و یکم آوریل به منظور جلب حمایت امیر مؤید، یکی از سرشناسان مازندران، با وی دیدار کرد. ملاقات مشابهی نیز از سوی احسان‌اله‌خان انجام گرفت.
- * کنسول انگلیس در چهارم ماه مه از اورومیه گزارش داد که سمیتکو سراسر ناحیه سلماس تا سلدوز را زیر سلطه خود گرفته و مقامات رسمی حکومت مرکزی ماهها است قادر به آمد و شد به آن منطقه نیستند.
- * طرح مربوط به نوسازی ارتش به علت اختلاف [رضاخان] وزیر جنگ و سیدضیاء در طول دو هفته گذشته، راکد مانده است. رضاخان که نسبت به مداخله بیگانگان حساسیت دارد با دادن اختیارات اجرایی به سرپرست‌ها و معلمین انگلیسی مخالف است. وی بر این باور است که انجام این کار منجر به کاهش قدرتش در ارتش خواهد شد. در عوض، نخست‌وزیر طرفدار واگذاری اختیارات وسیع به معلمان انگلیسی است.
- * شاه با کمک رضاخان سرگرم توطئه به منظور برکناری سیدضیاء است؛ بنابراین سقوط کابینه سیدضیاء قریب‌الوقوع به نظر می‌رسد.
- * سفارت روسیه ظاهراً از سیاست بیطرفی پیروی می‌کند. منابع موثق اطلاع می‌دهند

که روتشتین از طریق عناصر طرفدار کمال آتاتورک (کمالیون) در تهران قصد دارد بر میزان فعالیت و اعمال نفوذ روسها در نواحی شمالی کردستان بیفزاید.

* رضاخان همراه با واحد قزاق تهران عازم سربازخانه قصر قجری، واقع در دو میلی شمال تهران، شد.

وقایع هفته پیش از بیست و هشتم ماه مه

- * اوضاع سیاسی تهران و سقوط سیدضیاء باعث تغییر و تحولاتی در گیلان شده است. گزارشهای رسیده حاکی است که روسها کار تخلیه ایران را نیمه‌کار گذاشته‌اند و قصد دارند در رشت و انزلی باقی بمانند. نیروهای حکومت مرکزی همچنان در وضعیت پیشین خود هستند و در جوین، منجیل و لوشان مستقر می‌باشند. روسها پس از تخلیه سیاهرود آنجا را به دست انقلابیون شورشی سپرده‌اند.
- * گزارش شد که در بیست و پنجم ماه مه مردان کوچک‌خان در نزدیکی نشتارود با بلشویکها درگیر شده‌اند؛ تلفات طرفین ناچیز بوده است. معلوم نیست که این بلشویکها ایرانی بوده‌اند یا روسی. يك خبرچین روسی گفت قرار بود تنها رزمندگان داوطلب روسی در ایران بمانند، ولی در حدود هیجدهم ماه مه این دستور لغو شد و طی دستور جدید مقرر گردید که کلیه افراد روسی همچنان در قلمرو ایران باشند تا در يك ارتش انقلابی که بزودی تشکیل خواهد شد ادغام گردند. روسها در پی آنند که به صورت هسته‌های انقلابی در ایران فعالیت داشته باشند و در زمان مقتضی زمام امور سراسر کشور را به دست گیرند. روسها تبلیغاتچی‌های خود را به ایران گسیل داشته‌اند و در روز هیجدهم ماه مه نیروهای روسی مرکب از چهار هزار نفر مسلح به تفنگ در رشت رژه رفتند. سربازگیری محلی برای ارتش سرخ همچنان ادامه دارد و بیمارستان صحرائی که پیش از این به باکو منتقل شده بود مجدداً به انزلی انتقال یافته است. دو توپ صحرائی به رشت بازگردانده شده و اینک در اختیار شورشیان است. اماکن مسکونی روسها در رشت تعمیر شده و باشگاه آنان شروع به کار کرده است.
- * ساندرز گزارش می‌دهد که روسها در رشت ماندگار شده‌اند. هیئت بازرگانی شوروی شامل چهل نفر در دهم ماه مه وارد باکو شدند. آنان می‌خواهند در تبریز اقدام به خرید گندم و سبزیجات و میوه‌جات خشک شده بکنند.

* گزارش رسیده حاکی از آن است که سمیتکو در حدود اول ماه مه همراه با ۶۰۰ نفر از افراد خود در سلدوز بوده است. اورومیه دستخوش قحطی است و سمیتکو هم مردم آنجا را برای دادن پول و اسلحه زیر فشار گذاشته است.

* هشتاد بار قاطر کالا متعلق به سفارت شوروی در تهران به استرآباد رسیده است. می‌گویند بخش اعظم آن سکه‌های نقره است.

* تهران آرام است. کابینه جدید در شرایط دیکتاتوری فعلی که رضاخان بانی آن است می‌تواند تشکیل شود. روتشتین در حال بهره‌برداری از تبلیغات رو به گسترش ضد انگلیسی است و بارها با شاه و رضاخان دیدار و گفتگو کرده است.

* عده‌ای از مردم تهران در بیست و چهارم ماه مه و شبهای بعد از آن در مساجد اجتماع کردند و پس از اعلام سید ضیاء به عنوان مأمور انگلیس، مداخله دولت بریتانیا در امور داخلی ایران را محکوم کردند. می‌گویند روتشتین محرك تظاهرکنندگان بوده و مأموران روسی را به منظور تبلیغات بلشویکی به ایالات و ولایات گسیل داشته است.

* وابسته نظامی شوروی در روز بیست و پنجم ماه مه از سربازخانه‌های دیویزیون قزاق بازدید کرد. وی در گفتگو با افسران جزء به آنان پیشنهاد کرده است که به نیروهای انقلابی بپیوندند.

* روسها با توسل به شیوه‌های زیر اقدام به عملیات و تبلیغات ضدانگلیسی می‌کنند:
۱. دامن زدن به ناآرامی‌های تهران از طریق نشر اکاذیب به وسیله مأموران و نوکران سرسپرده خود.

۲. تحریک احساسات ضدانگلیسی مردم.

۳. تقویت محرمانه ارتش سرخ از طریق ارسال پول و اسلحه و اعزام مربیان نظامی ضمن تظاهر به بیطرفی.

۴. توجه خاص به انجام تبلیغات انقلابی در میان نیروهای مسلح ایرانی، یعنی دیویزیون قزاق، ژاندارمری و پلیس.

۵. دادن رشوه و طرح توطئه‌های مختلف به منظور جلب افراد ایرانی به طرفداری از سیاست شوروی.

۶. کوشش در استقرار واحدهای به ظاهر پراکنده در قزوین و تهران و ادغام به موقع آنها به منظور ساقط کردن حکومت سلطنتی و تأسیس حکومت شوراها در ایران.

وقایع هفته پیش از چهارم ژوئن

* در گیلان آرامش برقرار است و نیروهای حکومت مرکزی و انقلابیون در مواضع پیشین خویش سنگر گرفته‌اند. خبر رسید که تخلیه آذربایجان از نیروهای روسیه به حالت تعلیق در آمده است. روتشتین در سوم ژوئن به من یادآور شد که به علت اوضاع ناآرام تهران به او دستور داده‌اند که فعلاً از تخلیه کامل آذربایجان خودداری کند، ولی در صورت بهبود شرایط موجود کار تخلیه از سر گرفته خواهد شد. وی سپس افزود که در حال حاضر شمار سربازان روسی و آذربایجانی مستقر در گیلان به یکهزار نفر هم نمی‌رسد.

* یکی از راههای بر سر عقل آوردن کوچک‌خان گفتگوی صریح با وی و تشریح عواقب وخیم اقدامات او برای ایران و ایرانیان است.

* دو آذربایجانی فراری گزارش دادند که انقلابیون آن دیار دارای ۱۱۴۰ سرباز، ۳۶ مسلسل، یک باطری توپخانه و چهار توپ صحرایی هستند.

* همه نفرت شورشی از جمله افراد خالوقربان و احسان‌اله‌خان تحت فرمان ن. نریمانوف (۶) هستند. مرکز فرماندهی نریمانوف در باکو است. افسران روسی فرماندهی رژیم‌ها (۷) و باتالیون (۸)های آذربایجان را به دست دارند.

* درگیری کوچک‌خان و بلشویکها در روز بیست و پنجم ماه مه که در گزارش وقایع هفته پیش از بیست و هشتم ماه مه به آن اشاره شد، بین کوچک‌خان و بلشویکهای روس بوده است. در این زد و خورد نیروهای کوچک‌خان موفق به دستگیری بیست نفر از بلشویکها می‌شوند و چهار نفر هم تلفات می‌دهند.

* گزارش دریافتی حاکی از آن است که خالوقربان و احسان‌اله‌خان با کوچک‌خان دست دوستی داده‌اند. سایر افراد ایرانی نزدیک به کوچک‌خان عبارتند از محمود (منشی کوچک‌خان) و حیدرخان عمواغلی. حیدرخان همان کسی است که در سال ۱۹۰۸ به طرف محمدعلی شاه بمب پرتاب کرد. او سال گذشته (اول سپتامبر ۱۹۲۰) به

نماینده‌گی از طرف ایران در کنگره ملل شرق^(۹) که در باکو تشکیل شد شرکت کرد. * تهران در طول بحرانه‌های اخیر آرام بود. آرامش تهران مدیون اقدامات ژنرال وستداهل^(۱۰) رئیس پلیس است. شاه برای مقابله با حوادث غیرمترقبه دستورهای لازم به وستداهل داده است. هیجانهای ناشی از سقوط سیدضیاء فروکش کرده و زندانیان سیاسی دوره زمامداری سیدضیاء از زندان آزاد شده‌اند.

* جاسوس ما می‌گوید گروهی از بلشویکهای روسی به منظور ایجاد ناآرامی و دامن زدن به اختلاف زاندارمری و دیویزیون قزاق که از قدیم با یکدیگر رقابت داشته‌اند، به طور محرمانه در تهران با یکدیگر ملاقات می‌کنند. رضاخان از طریق فرانس^(۱۱) چند بار مراتب را به سفارت شوروی اطلاع داده است. فرانس همان خلبانی است که برای بلشویکها پرواز می‌کرد و در سال ۱۹۲۰ توسط استارولسکی^(۱۲) در رشت دستگیر و به تهران اعزام شد و سپس آزاد گردید.

* کمیته مرکزی ملیون آذربایجان که مرکز آن در باکو است کمیته‌های کوچکتری در تبریز، و تهران و ماکو و خوی دایر کرده است.

* نزهت بیگ نماینده کمال آتاتورک در تهران ضمن ارسال پیامی برای وی اظهار علاقه کرده است که تا ورود اکرم بیگ نماینده جدید همچنان در تهران بماند.

* کمیته آزادسازی ایران در بیانیه خود به شدت به انگلیس و به سیاستهای ویرانگرانه او حمله کرده و در عوض به ستایش از انقلاب و انقلابیون و به تشویق از هم‌بستگی زحمتکشان شرق پرداخته است. در این بیانیه همچنین به اقدامات میهن پرستان ایرانی مانند میرزارضا کرمانی و دستگیری میهن پرستان گیلان و آذربایجان و صلح محمدعلی شاه و به سفالگان نوکرفتگی چون وثوق الدوله و سیدضیاء اشاره شده و به اهتزاز در آمدن پرچم سرخ در گیلان را راهی برای رهایی ایران دانسته است. بیانیه کمیته آزادسازی ایران در تحلیل و تقبیح سیاستهای انگلیس در ایران می‌افزاید:

«انگلیسیها از ترس آنکه مبدا شوروی بر ایران مسلط شود سید ضیاء را علم کردند. سید ضیاء کوشید تا با دادن وعده و وعید به زحمتکشان آنان را

9. Oriental Congress

11. Franz

10. Vestdahl

12. Starosselski

بفریید. او کوشید تا يك برنامه به ظاهر سوسیالیستی سرهم‌بندی کند؛ ولی مردم گول نخوردند. سید ضیاء در شماره ۹ روزنامه رعد که در باکو منتشر می‌شد تحت عنوان «صدای ایران» نوشت قرارداد ۱۹۱۹ میثاق آزادی است. روزنامه رعد که قبلاً اورگان نصرت‌الدوله و وثوق‌الدوله و صارم‌الدوله بود اینک آنان را انگل و غیره می‌نامد. سید ضیاء، این مأمور انگلیس، اول می‌خواست صارم‌الدوله را نخست‌وزیر کند، ولی وثوق‌الدوله که از او باهوش‌تر بود سید را به باکو فرستاد، همان جایی که از او کارهای شرم‌آوری سر زد. هدف ما نابودی حکومت است و تا زمان استقرار حکومت زحمتکشان سلاح بر زمین نخواهیم گذاشت.»

* در روز بیست و نهم ماه مه تظاهرات بزرگ دیگری در رشت برگزار شد و اوساچف برای اجتماع‌کنندگان سخنرانی کرد.

وقایع هفته پیش از یازدهم ژوئن

* نیروهای مستقر در گیلان همچنان در مواضع پیشین خویش هستند. واحدهای روسی هنوز در رشت و انزلی اقامت دارند و هیچ نشانه‌ای از تخلیه این نواحی به چشم نمی‌خورد.

* بلشویکها قصد دارند در لاهیجان اقدام به سربازگیری کنند. دو کشتی روسی که در اول ژوئن به ساحل رودسر نزدیک گردیدند توسط قزاقها به میان دریا رانده شدند. * کمیته محلی بلشویکی در قزوین به نام «کمیته بین‌المللی» تشکیل شد. کمیته مشابهی نیز در تهران فعالیت دارد که زیر نظر شخص روتشتین به فعالیت خود ادامه می‌دهد. * سردار محی در ششم ژوئن توسط قاصدی دو نامه از رشت برای امیرارشد و سمیتکو در تبریز فرستاد و طی آن از ایشان دعوت کرد تا برای مقابله با حکومت مرکزی به وی ملحق شوند.

* علاقه مردم به شاه کمتر و کمتر می‌شود و همه تصور می‌کنند که حکومت آینده یا جمهوری خواهد بود و یا شبیه به رژیم روسیه یعنی به صورت شوراهای سوسیالیستی. * کمال‌بیگ در هفتم ژوئن تهران را به قصد ملاقات با کوچک‌خان در رشت ترک گفت. احتمال دارد وی پس از گفتگو با کوچک‌خان به منظور تماس با افراد حزب کمالیون

آذربایجان عازم آن دیار شود.

وقایع هفته پیش از هیجدهم ژوئن

* کار تخلیه گیلان از نیروهای روس در پانزدهم ژوئن آغاز و در بیست و یکم ژوئن به اتمام خواهد رسید.

* رضاخان در سیزدهم ژوئن با روتشتین دیدار و گفتگو کرد و از وی خواست تا به ایران برای پرداخت قشون کمک مالی بکند. روتشتین در پاسخ می‌گوید که باید با مسکو تماس بگیرد. روتشتین در این اواخر بسیار فعال بوده است. وی در بین نمایندگان مجلس که قرار است در روز بیست و دوم ژوئن افتتاح شود دست به تبلیغات وسیع زد. است. مدرسه روسها دوباره شروع به کار کرده و روتشتین امیدوار است که مقدمات افتتاح يك مدرسه آزاد برای مسلمانان را فراهم آورد.

* شاه در چهاردهم ژوئن در خارج از شهر از واحدهای مختلف نظامی سان دید. نظامیان که در مجموع به حدود پنج هزار نفر برآورد می‌شدند از نظم و انضباط قابل ملاحظه‌ای برخوردار بودند.

* گزارش شد که کابینه نسبت به مذاکرات انجام شده بین رضاخان و روتشتین اعتراض کرده و حتی قصد برکنار کردن وی از مقام وزارت جنگ را داشته است. در گزارش آمده که اعمال نفوذ فوق‌العاده رضاخان بر واحدهای نظامی و ترس اعضای کابینه از دستگیر شدن مانع از برکناری وی شده است.

* رضاخان همچنان کابینه را برای گرفتن پول بیشتر جهت مخارج قشون تحت فشار گذاشته است.

* کابینه در پانزدهم ژوئن برای بحث درباره برقراری تماس با ایالات متحده آمریکا به منظور اخذ يك وام شش میلیون تومانی تشکیل جلسه داد.

* رشت در هفدهم ژوئن از واحدهای شوروی پاکسازی شد. اینک تنها نیروهای شورشی در این شهر اقامت دارند. افراد خالوقربان همچنان در سیاهرود سنگر گرفته‌اند.

* قزاقها به علت عدم دریافت مواجب عقب‌افتاده ناآرامی از خود نشان می‌دهند. رضاخان وزیر جنگ در هفدهم ژوئن برای پرداخت مواجب معوقه قزاقها و افسران

انگلیسی مستقر در قزوین تا بیست و دوم ماه مه (آخر ماه ثور) پول کافی فرستاد. بنابراین آنان فقط يك ماه مواجب طلبکارند.

وقایع هفته پیش از بیست و پنجم ژوئن

* روسها از طریق آقای بالادین (۱۳) همچنان دست اندرکار خرید گندم در تبریز و شرفخانه و دالانو هستند. بالادین در حال حاضر کنترل جاده روسی تبریز-جلقا را از طریق کارکنان راه آهن روسیه عملاً در دست دارد. والی آذربایجان در تبریز پیش کنسول گله کرده است که حتی نمی‌داند قطارهای راه آهن چه موقع می‌آیند و چه موقع می‌روند. روسها در مازندران و گیلان نیز تا می‌توانند برنج می‌خرند.

* روتشتین به اصفهان نیز توجه خاصی دارد و امیدوار است که نفوذ شوروی را از آنجا به سراسر منطقه گسترش دهد. کنسول [انگلیس] گزارش می‌دهد که مطبوعات اصفهان سرمقاله‌هایی در حمایت از بلشویکها منتشر می‌کنند. روزنامه‌های راه نجات، اختر، مفتش و صبح امید که تا این اواخر با مشکلات مالی دست به گریبان بودند. اینک از اوضاع و احوال خوبی برخوردارند.

* راه سلطان‌آباد به قم در بارندگی بسیار شدید اخیر به کلی ویران شده است و تعمیر آن دو سال طول خواهد کشید. راه قم به کاشان نیز خراب است، ولی وسایل نقلیه موتوری می‌توانند در آن رفت و آمد کنند.

* مجلس در روز بیست و دوم ژوئن توسط شاه افتتاح شد. شاه در سخنرانی افتتاحیه به روابط دوستانه با انگلیس اشاره کرد، ولی در مورد شوروی چندان احساسی از خود نشان نداد.

* روسها در بیست و سوم ژوئن به طور کامل خاك ایران را ترك گفتند. روسها دو توپ صحرايي به كوچك‌خان و سه مسلسل به خالوقربان فروخته‌اند. دو پزشك و هشت مسلسلچی روسی نیز به خدمت میرزا كوچك‌خان درآمده‌اند.

* هفت تن نماینده اعزامی از طرف حکومت مرکزی در کسما، یعنی مرکز حکومت موقت كوچك‌خان با وی دیدار کردند و قول دادند که در صورت برقراری صلح حکومت

گیلان به دست او سپرده شود.

* خالوقربان با ۲۵۰ جنگجو و دو توپ در مرکز فرماندهی خود، یعنی رشت همچنان رهبری نیروهای شورشی را به عهده دارد. ۵۰۰ نفر از نفرات خالوقربان در سیاهرود در مقابل قزاقها سنگر گرفته‌اند. ترکهای شورشی سعی دارند میدان عملیات را به طرف مازندران بکشانند تا بتوانند هم تهران را مورد تهدید قرار دهند و هم سرباز و جنگجوی زیادتری به خدمت بگیرند.

* سعدالدوله پسر سپهسالار فرماندهی ۱۲۰۰ نفر از شورشیان مستقر در لاهیجان و تنکابن را پذیرفته است. وی در بیستم ژوئن با قزاقها درگیر شد و آنان را شکست داد. * سعدالدوله سه ستون از نیروهای خود را به کجور و ساوجبلاغ (۴۰۰ نفر)، طالقان (۱۰۰ نفر) و الموت (۴۰۰ نفر) گسیل داشته است. باقی‌مانده نیروهای تحت فرمان وی در تنکابن مستقر شده‌اند. گزارش رسیده حاکی از آن است که ستونهای اعزامی توپ به همراه ندارند و تنها ده درصد آنان را نیروی سوار تشکیل می‌دهد. رضاخان نیز ۲۰۰ نفر از نیروهای قزاق را مأمور ساوجبلاغ کرده است.

وقایع هفته پیش از هشتم ژوئیه

* نیروهای روسی شامل ۵۰۰ نفر از رژیمان ۲۴۴ و ۲۶ در دوم ژوئیه در ساحل انزلی پیاده شده و عصر همین روز فرمانده نیروهای روسی همراه با دو ملوان برای دیدار خالوقربان به رشت رفته‌اند. آنان روز بعد، یعنی سوم ژوئیه با محمدمهدی‌خان و میرزا محمدعلی‌خان و اسماعیل‌خان نمایندگان کوچک‌خان به گفتگو نشسته‌اند.

* نیروهای روسی در چهارم ژوئیه رشت را اشغال و در اطراف آن پست‌های نگهبانی دایر کردند.

* روسها در پنجم ژوئیه برای دیدار کوچک‌خان به کسما رفتند و در خانه سردار معتمد با میرزا به گفتگو پرداختند. گزارش دریافتی حاکی از آن است که طرفین به هیچ نوع توافقی دست نیافته‌اند.

* رضاخان در هشتم ژوئیه ۸۰۰ قزاق پیاده و ۱۰۰ قزاق سوار و ۲۰۰ ژاندارم با ۲۰ مسلسل از نوع ماگزیم و چهار توپ صحرائی به سوادکوه گسیل داشت.

وقایع هفته پیش از شانزدهم ژوئیه

* بلشویکهای تحت فرمان سعدالدوله و احسان‌اله‌خان به طور مرتب از باکو پول و مهمات دریافت می‌کنند.

* روسها از میرزا کوچک‌خان دلسرد شده‌اند، زیرا که او را يك ایرانی ناسیونالیست شناخته‌اند.

* کمیته بلشویکهای تبریز تحت عنوان «اتحادیه بلشویک ایران» فعالیت خویش را آغاز کرده است. حزب خیابانی که سال گذشته کشته شد به حزب ملیون تبریز پیوسته است. هر دو گروه با والی که آدم ناتوانی است به مخالفت برخاسته‌اند.

* از اورومیه گزارش رسید که سمیتکو با کمالیست‌ها و امیرارشاد شاهشونی روابط نزدیکی برقرار کرده است.

* مشاورالممالک بزودی از مسکو به تهران باز خواهد گشت. وی به طرفداری از شوروی و ضدیت با انگلیس شهرت دارد و روتشتین امیدوار است که او نخست‌وزیر بعدی ایران گردد.

* در این هفته ۳۰۰ قزاق از تهران به الموت اعزام شدند و شش توپ صحرائی نیز به قزوین فرستاده شد.

وقایع هفته پیش از بیست و سوم ژوئیه

* اردبیل به دنبال حمله مهاجمان و غارت شهر دستخوش هرج و مرج شده و حاکم اردبیل به علت نداشتن قوای مسلح قادر به برقراری نظم نیست. گزارش رسید که در روز هفدهم ژوئیه بین راه اهر به سراب میان ۲۵۰ نفر از ژاندارمها و شاهسونهای شورشی درگیری به وقوع پیوسته است.

* خزانه مملکت خالی است و دولت قادر به پرداخت مواجب عقب‌افتاده کارکنان کشوری و لشکری خود نیست.

* میانه شاه و رضاخان شکرآب است. تا این اواخر شاه همیشه از رضاخان حمایت می‌کرد.

* در شمال آرامش نسبی برقرار است و تنها چند درگیری مختصر روی داده است. طرفین همچنان در مواضع قبلی خود هستند.

* گیخالو خطاب به دو هزار نفری که در سبزه میدان گرد آمده بودند گفته است که نیروهای شوروی به دستور مسکو بزودی خاک گیلان را ترك می‌کنند.
* كوچك‌خان در شانزدهم ژوئیه با خالوقربان و سایر فرماندهان در پسیخان ملاقات و گفتگو کرده است.

وقایع هفته پیش از سی‌ام ژوئیه

* یکصد و پنجاه نفر از نیروهای روسی با کشتی گیلان را ترك گفتند. گزارش رسید که رشت از نفرات روسی پاکسازی شده است. خالوقربان حکومت شهر رشت را در دست دارد.

* نمایندگان رضاخان و كوچك‌خان در حال گفتگو با یکدیگرند، اما بعید است که كوچك‌خان بر سر عقل بیاید.

* كوچك‌خان مناطق تحت سلطه خود را به سه بخش اداری تقسیم کرده است. رشت و انزلی زیر نظر خالوقربان، لاهیجان و تنکابن زیر نظر احسان‌اله خان و کسما، فومن، ماسوله و پسیخان زیر نظر خود او اداره خواهند شد. كوچك‌خان بر تمام منطقه ریاست فایقه خواهد داشت و احسان‌اله‌خان و خالوقربان امور مناطق خود را به وی گزارش خواهند داد.

* در حال حاضر كوچك‌خان دارای سه هزار مرد مسلح است و دوستانه نفر از افراد آذربایجانی، و ارمنی و چند نفر روسی هم جزء دار و دسته او هستند. احسان‌الله‌خان دو هزار مرد مسلح در اختیار دارد و بیست نفر روس نیز در خدمت وی هستند. خالوقربان دارای نهصد جنگجو است و چهل نفر از افراد روسی نیز در استخدام دارد.

* روسها پس از خروج از ایران اداره دو روزنامه فارسی به نامهای «انقلاب سرخ» و «اتفاق جوانان» را به دست شورشیان سپردند.

* در محل مدرسه روسی واقع در انزلی غالباً اجتماعاتی برپا می‌شود و سخنرانان به دولت انگلیس حمله می‌کنند. کتابخانه روسها در انزلی نیز افتتاح شده است، هر هفته از باکو برای این کتابخانه انواع نشریه و کتاب ارسال می‌شود.

* يك كشتی روسی هفته‌ای دو بار از بندر انزلی عازم بنادر كوچك بخش جنوبی دریای خزر می‌شود و پس از مبادله آهن و ماشین‌آلات و طلا و نقره ارسالی از روسیه با

مواد غذایی به بندر انزلی باز می‌گردد.

* سمیتکوه‌مچنان اورومیه و اطراف آن را در اشغال خود دارد و نیروهای دولتی هنوز موفق به عقب راندن وی نشده‌اند. برای تقویت نیروهای دولتی چند واحد نظامی از زنجان و قزوین به محل اعزام شده‌اند.

* تهران این هفته آرام بود. بلشویکها از جوش و خروش افتاده‌اند. روتشتین در دستیابی به هدفهای خود با موانعی روبرو شده است که از جمله می‌توان به عدم، علاقه و اعتماد ایرانیان به روسها و افزایش روحیه ناسیونالیستی در مردم و گسترش فعالیت‌های پان اسلامی در ایران و همچنین اوضاع نابسامان شوروی اشاره کرد.

* هیئتی به سرپرستی منتظم‌الدوله برای ملاقات با کمال آتاتورك بزودی رهسپار ترکیه خواهد شد.

* روزنامه‌های ستاره ایران، گلشن و علاج به علت مقالات ضدانگلیسی توقیف شده‌اند.
* سه افسر کمالیست در بیست و دوم ژوئیه برای دیدار با كوچك‌خان رهسپار کسما شدند.

وقایع هفته پیش از ششم اوت

* اوضاع در گیلان بهتر شده است. نیروهای شورشی در حال از هم پاشیدگی هستند. عده‌ای از انقلابیون به موطن اصلی خود بازگشته‌اند و بسیاری نیز به جنگل گریخته‌اند. تعقیب و دستگیری عده اخیر کاری است بس دشوار.

* گزارش رسیده حاکی از آن است که در هفته پیش، یعنی در بیست و ششم ژوئیه نیروهای تحت فرمان‌هاواردسون (۱۴) موفق به تصرف سالامبار (۱۵) شدند. در این درگیری شورشیان سی و هشت کشته دادند و شصت نفر از آنان نیز به اسارت درآمده‌اند.

* يك واحد قزاق برای پاکسازی رودبار از شورشیان به آن شهر اعزام شده است.
* عده کثیری از شورشیان به رهبری احسان‌اله‌خان به جنگلهای تنکابن گریخته‌اند.
* مذاکرات بین نمایندگان دولت و كوچك‌خان همچنان در فومن ادامه دارد. خالوقربان نیز هنوز در رشت است.

* نیروهای احسان‌اله‌خان و خالوقربان در بیست و نهم ژوئیه در میانه راه لاهیجان به رشت با یکدیگر درگیر شدند و خالوقربان هشت نفر از افراد خود را از دست داد. این امر حاکی از بروز اختلاف بین سران شورشی است.

* در رشت دو ایرانی به قتل رسیدند و چندین رأس اسب به سرقت رفته است. این قبیل اتفاقات ناشی از بی‌لیاقتی خالوقربان در حفظ نظم شهر است.

* سومین روزنامه بلشویکها به نام «عدالت» به مدیریت حسن‌خان ایلپانی نشر یافت. این روزنامه اورگان حزب اشتراکیون است.

* در روز دوم اوت يك نشست سیاسی در خانه سیدعلی در قزوین تشکیل شد. سیدعلی مدیر روزنامه رعد قزوین است. در این جلسه که همه سردمداران محلی حضور داشتند نامه دکتر حسن‌خان که از تهران رسیده بود خوانده شد. دکتر حسن‌خان در نامه خویش متذکر شده است که حزب دمکرات تهران قصد دارد برای سرنگون کردن کابینه فعلی با تمام احزاب مخالف دیگر متحد شود.

* سران حزب دمکرات همدان هفته‌ای یکبار تشکیل جلسه می‌دهند. در یکی از جلسات پس از بحث دربارهٔ اوضاع سیاسی توصیه می‌شود که روابط حزب دمکرات با بلشویکها بهبود یابد.

* اردبیل آرام است و درگیریهای طایفه‌ای که مدتی شهر را دستخوش آشوب کرده بود پایان یافته است.

* عزیمت منتظم‌الدوله و همراهان وی به ترکیه به علت درگیریهای موجود بین طرفداران کمال آتاتورک و یونانیان به تعویق افتاد.

* روزنامه‌های ستارهٔ ایران و علاج که هفته پیش توقیف شده بودند آزاد گردیدند. چند روز پیش، یعنی در اول اوت، تمام مدیران جراید به استثنای مدیر روزنامهٔ ایران در دفتر روزنامهٔ وطن گرد آمدند و سپس اعلام کردند که ایران کشور مستقلی است و حکومت حق ندارد روزنامه‌ها را توقیف کند. شرکت‌کنندگان عبارت بودند از: میرزا حسن‌خان از روزنامهٔ وطن، فرخ از روزنامهٔ توفان، سیدرضا امیر از روزنامهٔ گلشن، باقر اسکوزاده از روزنامهٔ مجلس نوزاد، بنان‌السلطنه از روزنامهٔ ماهان، شاهزاده عباس میرزا از روزنامهٔ سیاست، میرزا محمدعلی مهدی‌خان از روزنامهٔ بامداد روشن، میرزا حسین‌خان صبا و علی دشتی از روزنامهٔ ستارهٔ ایران، حسن حلاج از روزنامهٔ حلاج.

سیدعلی مدیر روزنامهٔ رعد قزوین به وسیلهٔ تلگراف همبستگی خود را با مدیران جراید تهران اعلام کرده است.

* به کلنل گلوپ (۱۶) دستور داده شد که برای برکناری کلنل محمدتقی‌خان رهسپار مشهد شود.

وقایع هفتهٔ پیش از سیزدهم اوت

* نیروهای دولتی در زرد و خورد با شورشیان مازندران آنها را کاملاً تارومار کردند. سعدالدوله یکی از رهبران شورشی با هشتصد نفر از افراد خود به نیروهای دولتی پیوست و مورد بخشش قرار گرفت. احسان‌اله‌خان و یارانش که کمتر از چهارصد نفر هستند اینک فراری محسوب می‌شوند. وی در حال حاضر در جنگلهای دیلمان پناه گرفته است.

* نیروهای دولتی در طول ساحل به سمت غرب در حال پیشروی هستند. شورشیان پیش از ترك شهسوار انبار مهمات خود را به آتش کشیده‌اند.

* رضاخان وزیر جنگ مدعی است که در حدود دو هزار نفر از شورشیان را به اسارت گرفته است. وی همچنین می‌گوید که حدود سیصد نفر از شورشیان کشته شده‌اند.

* یکصد و هفتاد نفر از شورشیان که در جنگلهای اخیر زخمی شده‌اند با کشتی از شهسوار به انزلی انتقال یافته‌اند.

* واحد اعزامی از سوی رضاخان برای مقابله با امیر مؤید مأموریت خود را با موفقیت کامل انجام داده امیرمؤید پس از تحمل شکست به جنگلهای اطراف ساری گریخته است.

* گفتگوهای جاری با کوچک‌خان به علت درخواستهای غیرمعمول وی به جایی نرسیده است. در نتیجه رضاخان قصد دارد علیه کوچک‌خان وارد عمل شود و رشت و انزلی را اشغال کند. روتشتین وزیرمختار شوروی پس از مخالفت با این تصمیم رضاخان از وی خواسته است که یکبار دیگر برای استقرار صلح در منطقه با کوچک‌خان وارد گفتگو شود. رضاخان از مداخلهٔ روتشتین رنجیده‌خاطر شده و به وی گفته است مسئلهٔ گیلان

را از طریق اعزام نیروهای نظامی به مازندران حل خواهد کرد.

* روتشتین در اصل مایل به حفظ کوچک‌خان و کنار آمدن وی با حکومت مرکزی است؛ چرا که در حال حاضر روسها کنترل انزلی را در دست دارند و از طریق بنادر ایرانی دریای خزر مقادیر قابل ملاحظه‌ای برنج و سایر مواد غذایی به قیمت ارزان به چنگ می‌آورند و از بندر انزلی به شوروی صادر می‌کنند؛ در این صورت اگر رشت و انزلی به تصرف حکومت مرکزی در آید صادرات مواد غذایی ارزان‌ها از ایران به شوروی متوقف خواهد شد. از طرف دیگر روتشتین مایل به از دست دادن گیلان که آمادگی زیادی برای تبلیغات روسها دارد نیست.

* روحیه نفرت قزاق پس از پیروزیهای اخیر بسیار بهبود یافته است.

* خالوقربان هنوز در رشت بسر می‌برد و با میرزا کوچک‌خان همکاری می‌کند. شهر رشت ناآرام است و اخیراً چندین خانه دستخوش آتش شده است.

* يك كشتی تجاری مسلح شوروی به كمك كشتی روزالوگزامبورگ (۱۷) بندر انزلی را ترك گفت.

* جمال بيك (كمالیست) که مدتی پیش برای خدمت در بریگاد قزاق اعلام آمادگی کرده بود به عنوان رئیس ضدجاسوسی قزوین و منجیل استخدام و مشغول کار شده است.

* يك مقام رسمی سفارت شوروی به منظور افتتاح کنسولگری کشورش وارد تبریز شده است.

* نیروهای سمیتکو و واحدهای دولتی در اورومیه و سلماس تحرکی از خود نشان نداده‌اند و همچنان در مواضع پیشین خود سنگر گرفته‌اند.

* انتشار سخترانی بیست و ششم ژوئیه لرد کرزن (۱۸) با انتقاد شدید و گسترده جراید ایران روبرو شده است. روزنامه ستاره ایران که یکی از نشریات افراطی و پرخواننده است در نقد سخترانی لرد سنگ تمام گذاشته است.

* احسان‌اله‌خان شورشی فراری همراه با دویست نفر از طرفدارانش در دهم اوت از

دیلمان وارد انزلی شدند. روسها به او پیشنهاد کرده‌اند که به باکو بگریزد.

* نیروهای قزاق در دوازدهم اوت قزوین را به قصد منجیل ترك گفتند.

* حسن‌خان نماینده کمالیست‌ها پس از دیدار و گفتگو با میرزا کوچک‌خان از راه باکو عازم آنکارا شد.

وقایع هفته پیش از بیست و یکم اوت

* نیروهای دولتی لاهیجان را به اشغال خود درآورده‌اند. خالوقربان نیز سیصد نفر را با دو مسلسل معمولی و دو مسلسل لوئیس از رشت به لاهیجان گسیل داشته است. بخشی از نیروهای خالوقربان در سیاهرود موضع گرفته‌اند و جاده منجیل به رشت را تحت نظر دارند.

* سعدالدوله قول همکاری با قزاقهای ایرانی داده و قرار است در تصرف انزلی با نیروهای دولتی همکاری کند.

* نیروهای میرزا کوچک‌خان در حال حاضر به دو بخش تقسیم شده‌اند. يك بخش که در حدود هشتصد نفرند در رشت و انزلی و سیاهرود موضع گرفته‌اند و خالوقربان فرماندهی آن را به عهده دارد؛ بخش دوم که حدود دو هزار نفر برآورد شده‌اند در کسما، پسیخان و ماسوله استقرار یافته‌اند. سرفرماندهی قسمت اخیر در آتشکوه است.

* شکست شورشیان مازندران باعث دلسردی طرفداران میرزا کوچک‌خان شده است و تاکنون بسیاری از آنان به خانه و کاشانه خویش بازگشته‌اند.

* خالوقربان بجز رشت حکومت شهر انزلی را نیز در دست دارد و يك روز در میان از آن شهر بازدید کرده در خانه یکی از افسران روسی اقامت می‌کند. خالوقربان و احسان‌اله‌خان روابط بسیار نزدیکی با روسهای مقیم انزلی دارند.

* مقادیر زیادی برنج و سایر مواد غذایی به طور مرتب از انزلی به شوروی صادر می‌شود و قرار است در عوض این اجناس، سلاح و مهمات برای میرزا کوچک‌خان ارسال شود.

* مأمور ما گزارش داد که دو قایق توپدار شوروی به نامهای اردهان (۱۱) و ایگورسازانوف (۲۰) مشغول گشت زدن در ساحل جنوبی دریای خزر هستند و هر از گاهی

به بندر انزلی احضار می‌شوند.

* به دستور رضاخان نیروهای اعزامی به سوادکوه که موفق به شکست دادن امیر مؤید شده‌اند به تهران بازگشتند.

* مدیرالممالک پسر مشاورالممالک به همراه احتشام همایون کنسول ایران در مسکو با کشتی از روسیه به ایران بازگشته‌اند. آنان بزودی وارد تهران خواهند شد.

* کنسول تبریز گزارش می‌دهد که بسیاری از ترکهای ناسیونالیست فراری به نیروهای سمیتکو پیوسته‌اند. کنسول پیش‌بینی می‌کند که این کار عواقب وخیمی به همراه خواهد داشت.

* حاکم جدید اردبیل تاکنون از ترس جان وارد شهر نشده و همچنان بیرون از شهر مشغول گفتگو با یاغیان است.

* مقامات روسی در تبریز از فعالیت افتاده و دست از تبلیغات برداشته‌اند. مردم تبریز نیز به علت صدور گندم مورد نیاز شهر توسط روسها از آنان برگشته‌اند.

* ترانسکینسکی^(۲۱) رئیس راه‌آهن تبریز-جلفا نسبت به نرخ فعلی حمل و نقل کالا اعتراض دارد. روسها در حال حاضر دارای سه لکوموتیو و سی و پنج واگن هستند. یکی از لکوموتیوها نیز خراب است. ترانسکینسکی می‌گوید لکوموتیوها بایست هر چهار سال یکبار تعویض شوند و حال آنکه از عمر لکوموتیوهای فعلی هشت سال می‌گذرد.

* نیروهای دولتی مستقر در تبریز به شرح زیر است:

قزاق

تبریز	۵۰۰ نفر
بین تسوج و خوی	۵۰۰ نفر
ژاندارم	
تبریز	۱۰۰ نفر
ساوجبلاغ	۸۵۰ نفر
قرباغ و جلفا	۳۵ نفر
اردبیل	۲۰۰ نفر

سرباز

تسوج	۵۰۰ نفر
جاده میانه-تبریز	۵۰۰ نفر

* تهران آرام است. بلشویکها همچنان در خاموشی تبلیغاتی بسر می‌برند، ولی جراید پس از ملاقات مدیرانشان در اول ماه اوت در دفتر روزنامه وطن همچنان مقالات ضدانگلیسی نشر می‌دهند.

* مهمترین کار روتشتین جمع‌آوری و ارسال موادغذایی به شوروی است.

* تبلیغات ضدانگلیسی در تهران به ویژه پس از انتشار مقاله شیخ علی دشتی در روزنامه ستاره ایران (در جواب سخنرانی لرد کرزن) سخت بالا گرفته است.

* به اعتقاد رضاخان در حال حاضر تعداد افراد دیویزیون قزاق بالغ بر هفده هزار نفر است. او بر این باور است که چون نیروی ژاندارمری از کارآمدی لازم برخوردار نیست باید در دیویزیون قزاق ادغام شود و از آن میان ارتش ایران پدید آید. به حساب رضاخان انجام چنین کاری باعث خواهد شد که تنها در شمال بیش از سی هزار نفر نظامی در اختیار وی قرار گیرند. او معتقد است که عنوان «دیویزیون قزاق» نیز باید حذف شود. رضاخان ضمن اظهار علاقه به در اختیار گرفتن نیروهای پلیس جنوب^(۲۲) می‌گوید پس از آن به افسران انگلیسی شش ماه مهلت خواهد داد که در ایران بمانند و آنگاه نفرات پلیس جنوب را در ارتشی که در شمال تشکیل داده است ادغام خواهد کرد و ارتشی با نظام و تشکیلات برای سراسر قلمرو ایران به وجود خواهد آورد. وی سپس افزود که آن عده از افسران انگلیسی که پس از شش ماه تعیین شده مایل به خدمت در ایران باشند، برای گزینش افسران آینده ارتش که به صلاحدید خود رضاخان و کمک کلنل فریزر^(۲۳) انجام خواهد گرفت، به استخدام دولت درخواست خواهند آمد. رضاخان معتقد است که افسران سوئدی تنها برای کارهای آموزشی مفید هستند و نباید به مناصب فرماندهی گمارده شوند. رضاخان که در سازماندهی ارتش ایران بسیار مصمم به نظر می‌رسد معتقد است که این ارتش باید بدون دخالت افسران بیگانه تشکیل شود. تحقق آمال و آرزوهای رضاخان که بسیار جاه‌طلبانه است به پول کلانی احتیاج دارد

که تهیه آن از عهده کشور فقیری مثل ایران برنخواهد آمد. کسب پیروزیهای اخیر در مازندران به رضاخان غرور و اطمینان بیشتری بخشیده است.

* کلنل گلوپ پس از دستگیر شدن توسط افراد محمدتقیخان پسیان تحت الحفظ به نیشابور اعزام شده است. رضاخان آمادگی خود را جهت گفتگو با کلنل محمدتقیخان از طریق نمایندگان خویش اعلام کرده است.

* روزنامه ستاره ایران در شماره پانزدهم اوت به آن قسمت از سخنرانی لرد کرزن که گفته است پلیس جنوب به عنوان يك نیروی ایرانی حافظ ثبات ایران است، سخت تاخته است.

* رضاخان در هفدهم اوت به مرکز فرماندهی نیروهای قزاق در قزوین دستور داد که ۱۵۰۰ نفر از قزاقهای مستقر در تنکابن را به تبریز گسیل دارند.

* يك کشتی کوچک روسی به نام تولا (۲۲) مجهز به دو توپ در نوزدهم اوت در بندر انزلی پهلو گرفت. کشتی روسی اورل (۲۵) و يك رزمناو پس از بازدید از سواحل ایران در هیجدهم اوت انزلی را ترک کردند.

* روتشتین همچنان به رضاخان فشار وارد می‌آورد تا وی را از شروع عملیات برضد میرزا کوچکخان بازدارد.

* مأمور ما گزارش می‌دهد که کوچکخان تحت شرایط زیر حاضر به برقراری صلح شده است.

۱. موافقت دولت با حکومت کوچکخان در گیلان.

۲. ادغام نیروهای تحت فرمان کوچکخان و خالوقربان در نیروهای حکومت مرکزی، به شرط آنکه نیروهای آنان همچنان در گیلان مستقر بوده و تحت فرمان کوچکخان باشند.

۳. برقراری آزادی مطبوعات در ایران.

۴. عفو کامل همه جمهوریخواهان و کسانی که به این اتهام به شکل آشکار و پنهان مورد تعقیب و آزار هستند.

۵. انجام انتخابات جدید برای گزینش نمایندگان مجلس.

* حکومت مرکزی با کلیه شرایط پیشنهادی میرزا کوچکخان مخالفت کرده است. کابینه ایران امروز (۲۱ اوت) به منظور تصمیم‌گیری درباره مسئله شمال تشکیل جلسه داد. رضاخان در کابینه گفته است که آغاز عملیات نظامی تنها راه حل این مشکل است؛ ولی سایر وزرا با پیشنهاد وی مخالفت کرده‌اند. ظاهراً روتشتین به وزرای مخالف قول داده است با میانجیگری بین کوچکخان و حکومت مرکزی از اعمال خشونت جلوگیری کند و صلح را به منطقه بازگرداند. روتشتین همچنین گفته است که در صورت شروع عملیات علیه کوچکخان، نگران مداخله نیروی آذربایجان شوروی به نفع کوچکخان است. در پایان قرار شد شروع عملیات علیه کوچکخان چهارده‌روز به تعویق افتد تا روتشتین فرصت لازم برای برقراری صلح داشته باشد.

وقایع هفته پیش از بیست و هفتم اوت

* میرزا کوچکخان برای صلح و آشتی با حکومت مرکزی کوچکترین گذشتی از خود نشان نمی‌دهد. وی بار دیگر با لاف و گزاف گیلان را يك جمهوری اعلام کرده است. رضاخان نیز با اینکه به روتشتین قول دو هفته مهلت جهت برقراری صلح داده، بار دیگر تصمیم به حمله گرفته است. نقشه رضاخان این است که با سه ستون نظامی به رشت حمله کند. پیش‌تاز این ستونها در حال حاضر در لاهیجان، جوبین و محلی در پنج میلی جنوب ماسوله مستقر شده‌اند. ظاهراً اشغال رشت و انزلی و گشودن راه قزوین به انزلی کار دشواری نیست، ولی اگر کوچکخان به جنگل پناه ببرد و به تاکتیک جنگ و گریز متوسل شود محاصره او کار آسانی نخواهد بود.

* متن اعلامیه پانزدهم اوت میرزا کوچکخان که به امضای خود او و چهار نفر از سران کمیته انقلاب ایران صادر شده است به پیوست ارسال می‌گردد.

* اطلاع یافتیم که احسان‌اله‌خان در هیجدهم اوت با دویست نفر از یارانش با کشتی از انزلی به دارکلا واقع در سی و دو میلی شرق انزلی رفته بود تا از سمت شمال به نیروهای دولتی حمله‌ور شود. در این نقل و انتقال يك افسر روس ارمنی به نام سولاک ترورگانوف (۲۶) که به زبان فارسی تسلط کامل دارد همراه احسان‌اله‌خان بوده است.

کوچک‌خان که از اقدامات خودسرانه احسان‌المخان ناراضی است طی نامه‌ای وی را از تعقیب نقشه‌اش منع کرده است.

* شعبه اداره تجارت خارجی شوروی در انزلی افتتاح شده است. اداره تجارت خارجی تاکنون در مشهدسر، بندرگز، آستارا، نیشابور و بجنورد شعباتی دایر کرده است.

* مازندران آرام است و تاکنون گزارشی از درگیری بین نیروهای دولتی و شورشیان ارسال نشده است.

* سعدالدوله از شاه نامه‌ای دریافت کرده که در آن از کمکهای وی به نیروهای دولتی قدردانی به عمل آمده و بر اعمال گذشته‌اش قلم غفو کشیده شده است. شاه در نامه خویش از سعدالدوله دعوت کرده است که به تهران سفر کند.

* گزارش رسیده حاکی است که در شانزدهم اوت کشتی گورچاکف (۲۷) با بار شکر، نفت چراغ، دام و طلا وارد مشهد شده است.

* جمال‌بیک که به استخدام دیویزیون قزاق در آمده است با دمکراتهای قزوین روابط نزدیکی دارد و با سیدعلی مدیر روزنامه رعد قزوین و رئیس کمیته دمکرات قزوین دوستی بسیار صمیمانه‌ای برقرار کرده است.

* رضاخان تصمیم به ادغام ژاندارمری در دیویزیون قزاق گرفته است. وی پس از انتقال ژاندارمری از وزارت کشور به وزارت جنگ می‌خواهد نیروی پلیس را هم تحت کنترل خود بگیرد. این امر باعث ناراحتی شدید وستداهل رئیس سوئدی پلیس شده است. وستداهل که سالها فرماندهی نیروی پلیس را به عهده داشته است به من گفت تصمیم دارد در پایان سال جاری از سمت خویش استعفا دهد چون کار کردن زیر دست حکومت فعلی ایران غیرممکن شده است.

* رضاخان پس از مخالفت کلنل محمدتقی‌خان با شرایط پیشنهادی حکومت مرکزی، در حال تدارک یک چهار هزار نفری جهت اعزام به خراسان است. کلنل گلوپ که مأموریتش با شکست مواجه شده به تهران بازگشته است.

* رضاخان مایل به دخالت مستقیم در مسئله خراسان و شورش افسران ژاندارمری نیست. او فعلاً در اندیشه پایان بخشیدن به غائله میرزا کوچک‌خان است.

* رضاخان به کلنل محمدتقی‌خان همانند يك رقیب می‌نگرد و نگران آن است که مقامات انگلیسی از طریق اعزام دسته‌هایی از نیروهای پلیس جنوب به خراسان به تقویت موضع محمدتقی‌خان بپردازند. رضاخان از اینکه بلشویکهای محلی با سر و صدای زیادی به حمایت از کلنل برخاسته‌اند بسیار راضی به نظر می‌رسد، زیرا می‌داند که تداوم این نوع تبلیغات در آخر کار موجب خواهد شد که بدبینی نه چندان آشکار انگلیسیها نسبت به اقدامات کلنل در آینده به ضدیت علنی آنان با افسران ژاندارمری خراسان منجر شود.

* کشتی روسی تامارا (۲۸) در بیست و چهارم اوت با بار لباس و سایر منسوجات وارد بندرگز شد.

پیوست شماره سه

اعلان

۲۳ برج اسد ۱۳۰۰

کمیته انقلاب ایران از تاریخ تشکیل و افتتاح خود تا امروز به حل و تصفیه قضایای عمده اساسی مشغول بوده و به این جهت اصلاحات و تنظیمات دوایر داخلی به عهده تعویق افتاد در صورتی که نقطه نظر کمیته انقلاب نه تنها استقرار آزادی و مبارزه با شاه و شاه پرستان و دشمنان انقلاب است، بلکه در همه حال تهیه آسایش عامه را وجهه همت و مراقبت خود ساخته. الحال برای این که به انتظارات جماعت خاتمه داده و آنها را مطمئن نماید که کمیته در آتیه هم خود را مصروف راحت عامه خواهد نمود شروع به اصلاحات و تنظیمات نموده و برای این که امورات دارای حسن جریان بوده و در حدود افراط و تفریط و عدم صحت سیر نکند و مجالی برای اشخاص منفعت پرست و هرج و مرج طلب باقی نماند دوایر مملکتی را بر پنج پست تقسیم کرده و هر یک از اعضاء کمیته لزوماً يك پست را عهده دار شدند.

مالیه به ضمیمه فواید عامه

خارج به ضمیمه تجارت، پست و تلگراف و تلفون

جنگ

داخله

قضایی به ضمیمه معارف

اکنون مطابق این اعلان تشکیل حکومت جمهوری شوروی را به قرار

ذیل بشارت می دهد:

میرزا کوچک خان	سر کمیسر و کمیسر مالیه
حیدر عمواغلی	کمیسر خارجه
خالوقربان	کمیسر جنگ
میرزامحمدی	کمیسر داخله
سرخوش	کمیسر قضایی

و با امیدواری کامل به فضل خدای متعال عن قریب آسایش و رفاه

عامه در تحت مراقبت تامه و اهتمام کافی حکومت جمهوری شوروی تهیه شده و تشکیل ادارات شوروی به طور رضایت بخش انجام خواهد شد.

کمیته انقلاب ایران

کوچک جنگلی حیدر عمواغلی

خالوقربان محمدی سرخوش

وقایع هفته پیش از سوم سپتامبر

* زمانی که دو هفته مهلت درخواستی از طرف روتشتین به منظور برقراری صلح بین کوچک‌خان و حکومت مرکزی بسر آمد وی به مقامات ایرانی اطلاع داد که در تحقق مقصود یاد شده موفق نبوده است. روتشتین همچنین یادآور گردیده که چون حکومت ایران از تحویل اسرائیلنکو (۲۹) خودداری می‌ورزد در آینده کوچکترین قدمی در راه استقرار صلح و آرامش در شمال ایران برنخواهد داشت. اسرائیلنکو که یک کمیسر بلشویک است ظاهراً در حوالی ماه ژوئن گذشته به ایران گریخت و توسط حکومت ایران دستگیر شد. روتشتین پس از اطلاع یافتن از قضیه فرار اسرائیلنکو رسماً خواستار تحویل او می‌شود، ولی کمیسر بلشویک از دست ایرانی‌ها گریخته و به سفارت فرانسه می‌رود و در آنجا بست (۳۰) می‌نشیند. سفیر فرانسه می‌گوید که اسرائیلنکو یک لهستانی است و از فرانسه تقاضای پناهندگی کرده، بنابراین نمی‌تواند او را به روسها تحویل دهد. روتشتین هم به شدت از کوره در می‌رود و به حکومت ایران اولتیماتوم می‌دهد. در حال حاضر حکومت ایران نگران عکس‌العمل روسها است و می‌ترسد که آنان مجدداً نیروهای نظامی خود را روانه شمال ایران کنند.

* انتصابات زیر از طرف میرزا کوچک‌خان صورت گرفته است.

میرزا علی محمد رئیس پلیس. او برادر دکتر حشمت است که در ماه مه ۱۹۱۹ به دستور استاروسلسکی اعدام شد.

آقا نصراله و آقامحمود معاونین کمیسر پست و تلگراف و تلفن

میرزاهادی فرج‌اله‌خان معاون اداره سیاسی

خالومراد رئیس ستاد واحدهای تحت امر میرزا کوچک‌خان

الکساندروف آجودان خالومراد. او یک افسر روسی است که در زمان اشغال

رشت توسط بلشویکها ریاست اداره سیاسی را به عهده داشت.

* اطلاع یافتیم که احسان‌اله‌خان در بیست و دوم اوت با پانصد نفر از دارکلا به لنگرود

حمله کرده و شهر را به تصرف در آورده است، ولی نیروهای قزاق با یک ضد حمله در بیست و پنجم اوت شهر را بازپس گرفته‌اند. در این زد و خورد شورشیان یکصد و پنجاه اسیر و دوست کشته و زخمی داده‌اند. احسان‌اله‌خان با گروه کوچکی از نفرات خود به دارکلا بازگشته است. در یک گزارش تأیید نشده آمده که روسها ترتیب انتقال احسان‌اله‌خان و یارانش را به وسیله کشتی از لنگرود به دارکلا داده‌اند.

* یک کشتی اژدرا فکن روسی دایماً در ساحل بندر انزلی بسر می‌برد. روسها بر امور جاری انزلی نظارت دارند. انقلابیون ایرانی هفته‌ای دو بار در انزلی گرد هم می‌آیند و درباره گسترش هرچه بیشتر بلشویسم به گفتگو می‌نشینند.

* حاجی احمد و سردار محی دو تن از سران شورشیان که دو ماه پیش توسط بلشویکها به باکو اعزام شده بودند در سی‌ام اوت همراه تنی چند قفقازی که داوطلب پیوستن به نیروهای کوچک‌خان هستند وارد بندر انزلی شده‌اند.

* زد و خورد مختصری بین نفرات کوچک‌خان و نیروهای دولتی در سیاهرود رخ داده است. نیروهای دولتی در گیلان همچنان در مواضع قبلی خویش بسر می‌برند.

* ماژور لوندبرگ (۳۱) که برای مقابله با سمیتکو به ساوجبلاغ رفته گفته است که پیش از شروع عملیات باید منطقه را شناسایی کند و به افرادش آموزش بدهد. مشکل دیگر ماژور عدم پرداخت مواجب نفرات از طرف حکومت مرکزی است.

* جراید تهران همچنان مشغول نشر مقالات ضدانگلیسی هستند.

* نخستین واحد نظامی شامل چهارهزار نفر متشکل از هشتصد پیاده‌نظام، چهار توپ صحرائی و شش مسلسل از نیروی قزاق در سی‌ام اوت تهران را به قصد شاهرود ترک گفت. رضاخان امیدوار است که کلنل محمدتقی‌خان زودتر به سر عقل بیاید و بفهمد که قادر نیست هم در جبهه گیلان و هم در خراسان به جنگ ادامه دهد.

وقایع هفته پیش از دهم سپتامبر

* قضیه اسرائیلنکو و پناهنده شدن او به سفارت فرانسه همچنان لاینحل مانده و سه طرف درگیر تغییری در مواضع خود نداده‌اند.

* روتشتین در سوم سپتامبر نامه‌ای را که میرزا کوچک‌خان به وسیلهٔ چاپار ارسال داشته بود دریافت کرد. این نامه در واقع پاسخ نامه‌ای است که چندی پیش روتشتین برای میرزا نوشته بود.

* وضعیت نیروهای دولتی در گیلان همانند هفته پیش است. در این میان اطلاع یافتیم که احسان‌اله‌خان با گروه کوچکی از طرفدارانش در اول سپتامبر بندر انزلی را ترک گفته و از طریق آستارا به باکو رفته است. گزارش شده که هدف او از این کار جمع‌آوری افراد داوطلب برای تشکیل ارتش انقلابی در ایران است.

* روز به روز بر میزان اختلاف موجود بین خالوقربان و کوچک‌خان افزوده می‌شود. اخیراً کوچک‌خان قدرت و اختیارات اجرایی خالوقربان را محدودتر کرده است.
* کنسول تبریز گزارش می‌دهد که در سوم سپتامبر پانزده عرب به قصد دیدار با سمیتکو از موصل وارد منطقه شده‌اند.

* کوچک‌خان در سوم سپتامبر علی‌محمد پیربازاری را به نزد سعدالدوله فرستاد تا وی را مجدداً به همکاری با شورشیان وادارد. سعدالدوله در پاسخ گفته که همچنان از نظرات پدرش که در تهران است پیروی خواهد کرد و قصد پیوستن به شورشیان را ندارد. خانوادهٔ سعدالدوله در صورت همکاری وی با شورشیان و مخالفت با حکومت مرکزی ثروت کلانی از دست خواهند داد.

* ماژور لوندبرگ هنوز عملیات خویش علیه سمیتکو را آغاز نکرده است. اهالی محلی می‌گویند نیروهای دولتی ضعیف‌تر از آنند که بتوانند با سمیتکو بجنگند.

* سعداله‌خان درویش نمایندهٔ اعزامی میرزا کوچک‌خان به تهران، کلانتراف (۳۲) معاون اتاشهٔ نظامی سفارت شوروی و نمایندهٔ روتشتین و مدیر خاقان رشتی منشی پیشین کنسول شوروی در رشت در ششم سپتامبر برای پیگیری مذاکرات بین روتشتین و کوچک‌خان تهران را ترک گفتند. کاملاً آشکار است که کوچک‌خان و روتشتین روابط بسیار نزدیکی با هم دارند و روتشتین سخت مایل به آشتی دادن میرزا با حکومت مرکزی است.

* نخستین شمارهٔ روزنامهٔ اتحاد این هفته منتشر شد. این روزنامه که ظاهراً مخالف

بیگانگان است در سرمقالهٔ خود به مستشاران خارجی و از جمله به سوئدیها حمله کرده است.

* از يك منبع موثق اطلاع یافتیم که دولت ایران قصد دارد ده هواپیما از دولت سوئد خریداری کند. قرار است هواپیماها توسط خلبانان سوئدی از راه هوایی شوروی وارد ایران شوند. از آنجایی که ایران فاقد فرودگاه و آشیانه و خدمهٔ متخصص است خرید این هواپیماها در واقع به معنی دور ریختن پول است.

* روزنامهٔ وطن در شمارهٔ هشتم سپتامبر خود از مردم خواسته است که از خریدن کالاهای انگلیسی خودداری ورزند و به نمایندگان مجلس هم توصیه کرده که مردم را به پوشیدن منسوجات وطنی تشویق کنند.

پیوست شماره چهار

متن نامه روتشتین به کوچک‌خان

من زیاده از حد از الطافی که به توسط رفیق سعداله‌خان درویش اظهار کرده و موافقت با سیاستی که من از طرف دولت شوروی مجری می‌کنم در نظر دارید خوشحال گردیده و همچنین متشکرم از شرایطی که توسط کلانتراف فرستاده بودید و لازم می‌دانید که، به دولت پیشنهاد کنید با پروگرام و شرایط و درخواستهایی که از نظر من - نماینده مختار دولت ج. ش. ف. ر. - می‌گذرانید، با دقت هرچه تمامتر خواندم.

لازم می‌دانم يك دفعه دیگر شما را متقاعد کنم بر این که من سعادت ایران را می‌خواهم و از برای استقلال و آزادی خارجی و داخلی این مملکت می‌کوشم و از برای همین مقصود من لاینقطع در بیرون بردن قوای مسلح اجنبی از خاک گیلان می‌کوشیدم. من به مقصود خود رسیدم، یعنی قشون انگلیس و روس رفتند و خوشوقتم از این که اقدامات من بی‌نتیجه نماند و این اقدامات با نظریات تشکیلات دولتی و حزبی مسکو موافق آمد. در موقع انجام این کار فقط فکر من این بود که تنها امنیت می‌تواند ایران را از چنگ امپریالیستهای خارجی که نسبت به ایران نظریات طمع‌کارانه دارند خلاص کند. من فکر می‌کردم که نظریات انگلیسیها این است که در شمال يك مخالفتی پدیدار کنند، یا این که ناامنی را ادامه دهند؛ و عملیات آنها افکار مرا ثابت می‌کرد و به واسطه این ناامنی‌ها آنها می‌توانند خودشان را حافظ تشکیلات دولتی معرفی کنند و با ضدیت با منافع روسیه و ایجاد خوف در میان درباریان و زمامداران کشور و تحکیم موقعیت خودشان در جنوب سدی در جلوی خطر انقلاب به وجود آورند. و لازم نیست من از برای شما شرح دهم که تا چه اندازه وضعیات سال گذشته گیلان نفوذ انگلیسیها را زیاد کرد و به نام نیک ما لطمه وارد آورد. حتماً اخیراً هم اقدامات خودسرانه ساعدالدوله و احسان‌اله‌خان در تنکابن چقدر کارمان را به تأخیر انداخت و بازار آنها را در تهران رواج داد. از برای همین مقصود سعی می‌کردم و می‌کنم که ترتیبی در رابطه شما با دولت داده باشم. هرچند سعادت من یاری نکرده است که شما

را شخصاً ببینم، اما با سابقه خوب شما آشنا هستم و خدمات سابقه شما و پوزسیون فعلی، یعنی سردستگی ملیون را بسیار قیمتی می‌شمارم. با آن امیدی که به دوستی شما دارم به خودم اجازه می‌دهم گوشزد کنم که به واسطه وضعیت مخصوص بین‌المللی از برای شما ممکن نباشد با تاکتیک خودتان دولت را ترسانیده یا مجبور به بعضی تغییرات بکنید و یا مملکت را از نفوذ و حضور انگلیسیها آزاد نمائید. بازهم تکرار می‌کنم که این تقصیر شما نیست، بلکه به واسطه وضعیت مخصوص بین‌المللی است که از زمان جنگ به این طرف روی داده است. چون که من، یعنی دولت شوروی، در این موقع عملیات انقلابی را نه تنها بی‌فایده می‌دانم، بلکه مضر می‌دانم اینست که فرم سیاست خود را تغییر و طریق دیگری اتخاذ می‌کنم.

هرچند از زمان عقد قرارداد ما با ایران (۱۳۱۳) که سیاست ما را نشان می‌دهد چند ماه بیش نگذشته است و قلیل مدتی است که من در ایران توقف دارم با وجود این هم پیشرفتی در سیاست خودمان ملاحظه می‌کنم. شکی نیست که نفوذ روحی آنها نه تنها در شمال، بلکه تا يك اندازه هم در جنوب متزلزل شده است، اما هنوز از جهاتی دارای نفوذ بسیاری هستند. معهذا گمان دارم بتوانیم به کمک توده‌های حساس ملت این نفوذ را از بین ببریم. این نظریات مرا وادار کرد که در رابطه شما با دولت مداخله نمایم، شما ملتفت هستید که از روی مواد قرارداد ما مجبوریم دولت را از وجود انقلابیون و عملیات آنها راحت کنیم. اجبار ما منحصر است به خارج کردن قوای انقلابی روس و آذربایجان از گیلان. از طرف دیگر برطبق قرارداد ما مکلف نشده‌ایم که در مقابل دولت از قوای انقلابی ایران حمایت کنیم، پس از آن که عدم مداخله در کارهای داخلی ایران را قبول کردیم طبعاً نباید در مقابل دولت از هیچ يك از اهالی دفاع کرد، چنانچه من يك همچو نظری را که حق من است اتخاذ می‌کردم حق داشتم که خود را کنار کشیده، اعلام کنم در رابطه دولت ایران و کوچک‌خان انقلابی هیچ‌گونه دخالتی ندارم. این بود که در

ملاقات اولی من با سعداله درویش او را از نظریاتم، یعنی ضرر ادامه عملیات انقلابی در شمال آگاه و خواهش کردم که شما را از این نظریات مطلع سازد تا عملاً آن را مجری دارید. بعداً پس از آن که از سعداله درویش شنیدم که در میان ما توافق نظر پیدا شده و شما حاضرید که سیاست خود را با سیاست من تطبیق دهید زیاده از حد مشعوف شدم.

من گمان می‌کردم که پس از خروج قواء بیگانه و صدور تأمین نامه برای شما به وسیله من شما یا خلع سلاح شده و یا به نقطه‌ای خودتان را کنار می‌کشید و منتظر موقعی می‌شوید که شاید ملت ایران شما را به یاری خود بطلبید، ولی شما این طور نکردید و از برای کنار کشیدن و ترك عملیات شرح مبسوطی به دولت ایران و به من پیشنهاد کردید. مثل این بود که شما فقط به همین شرایط حاضرید به وعده‌تان وفا کنید و سیاست خودتان را با سیاست من تطبیق نمائید و از دخالت اجنبی که برضد استقلال مملکت است جلوگیری نمائید. این پوزسیون با نظر من مخالف است، زیرا مانند این است که شما در صورت عدم قبول این شرایط حاضرید با انگلیسیها در عملیاتی که برضد استقلال و آزادی مملکت مرتکب می‌شوند کمک کنید.

در تخلیه گیلان از قشون روس و آذربایجان يك مسئله دیگر هم مورد نظر است و آن باز شدن راهی است که نه تنها ایران را به روسیه، بلکه با تمام دنیای خارج مربوط می‌سازد. به نظرم هر ملت دوست وطن پرستی باید اشتیاق باز شدن این راه را داشته باشد؛ چون که بعد از باز شدن این راه ایران نفس راحتی خواهد کشید. این راه ایران را از حیث اقتصاد به تمام جهان متصل خواهد ساخت، این راه از احتیاجات اقتصادی ایران به انگلیس خواهد کاست و به همین اندازه به نفوذشان ضربت وارد خواهد ساخت. به شما پوشیده نیست که از فقدان روابط تجارتي با سایر کشورها چه اندازه فقر به ایران استیلا یافته است و همین امر حربه سیاسی و اقتصادی مهمی به دست دیگران خواهد داد.

من گمان دارم اولین وظیفه شما که شخصی ملت دوست و وطن پرست هستی این است که از هیچ گونه سعی در باز شدن راه گیلان دریغ نکنید و از

برای کسانی که در این راه زحمت می‌کشند تولید اشکالی نمائید. من متأسفانه می‌بینم که شما با پروگرام وسیع خودتان در باز شدن این دریچه که برای حیات ایران لازمست جلوگیری می‌کنید. اگر آن تقاضانامه به همان فرمی که نوشته شده بود و رفیق کلانتراف به من رسانید باقی می‌ماند گمان می‌کنم تا يك اندازه قابل قبول بود، چه از نظر دولت و چه از نظر من. البته شما ملتفتید که تقاضاهای شما به همان ترتیب که توسط کلانتراف پیشنهاد کرده بودید در ظرف يك شب انجام پذیر نیست و مدت و کشمکش می‌خواهد. یقیناً شما منتظر اجراء کامل آنها، پیش از دست کشیدن از عملیات و تخلیه راه رشت، نبودید به همین جهت از من هم منتظر اجراء فوری آنها نباشید، زیرا بدون مقدمه و بدون مراجعه به مقامات دولتی قابل تحصیل نیست. من گمان می‌کردم در زمینه درخواستهای ارسالی به وسیله کلانتراف امکان توافق نظر هست، اما پیشنهادات دیگری به وسیله رفیق سعداله درویش فرستاده‌اید که اجرایشان مشکلتر است. شما می‌خواهید که قزاقهای ایرانی عقب بنشینند و ایالت گیلان را بالتمام در دست شما باقی بگذارند، می‌خواهید که حکومت گیلان در دست یکی از دوستان نزدیکتان باشد و به او حکومت بالاستقلال این ایالت داده شود، همچنین می‌خواهید منافع این ایالت مطلقاً راجع به شما باشد الخ.

گذشته ازین که مجزا شدن ایالتی مانند گیلان چه اندازه برای آزادی و ترقی این ملت نافع یا مضر است، می‌خواهم اشاره کنم که قبول يك چنین تقاضا از برای هیچ دولتی میسر نیست. وقتی که دولت شوروی در سال ۱۹۱۹ حاضر شد که سازشکارانه جنوب را به دنیکن^(۳۳) و سبیری را به کلیچاک^(۳۴) واگذار کند از روی لاعلاجی بود و مسائل مهمی او را به این کار وادار می‌کرد. آیا می‌توان امید داشت که دولت ایران با وجود این که از شما شکست نخورده حاضر شود که مملکت و قدرت دولتی را این طور تقسیم کند.

۳۴. General Anthony Denikin ژنرال آنتونی دنیکن.

۳۵. Admiral Alexander Kolchak دریاسالار الکساندر کولچاک.

من وقتی يك همچو معامله‌ای را به نخست‌وزیر فعلی^(۳۶) پیشنهاد کردم به کلی آن را رد کرد. در این صورت از برای من واضح است که با يك چنین شرایطی، اگر در اجرائش مصر باشید، صلح در میان شما و دولت امکان‌پذیر نیست. این را هم بدانید که وزیر جنگ و رئیس دیویزیون قزاق، رضاخان سردار سپه، چندین بار از من اجازه خواست که این مسئله را به دستور قوام‌السلطنه به زور اسلحه پایان دهد. هر بار من از او جلوگیری کردم و وعده دادم مسئله گیلان را بدون خونریزی حل نمایم. چنانچه حالیه بعد از رد قطعی پیشنهادات شما از طرف دولت من خود را کنار کشیده اعلام می‌نمودم که در کارهای داخلی ایران مداخله‌ای ندارم یورش قزاقها به فرونت شما حتمی بود و گیلان مبدل به يك صحنه جنگ داخلی و خونریزی ملی می‌شد، اما من این کار را نمی‌توانم بکنم. به علت احساساتی که چه نسبت به شما و چه نسبت به ملت ایران دارم، همان وقت من به نخست‌وزیر پیشنهاد کردم آخرین اقدام را که متضمن يك تخفیفی هم نسبت به شما باشد به عمل آورد. این است که این نامه را می‌نویسم پیشنهاد به قرار زیر است.

قزاقها عقب بنشینند به طرف قزوین و شما قواء خود را به جنگل عقب ببرید. به شما اطمینان می‌دهم که قزاقها مجدداً پیش نیایند. همچنین از طرف شما به دولت اطمینان خواهم داد.

حکومت رشت با توافق نظر هر سه یعنی دولت و من و شما خواهد بود و قنسول من در رشت ملتفت خواهد شد که از طرف دولت به شما تجاوزاتی نشود.

به حکومت از برای حفظ امنیت يك قوه اجرائی جزئی داده خواهد شد و همچنین قواء شما باید در يك عده معین باشد که از طرف آنها برای دولت و یا حکومت خطری متصور نباشد و لیکن آن عده باید برای محافظت شما کافی باشد. معلوم است که نه از برای شما و نه از برای حکومت نباید از

۳۶. مقصود احمد قوام‌السلطنه است که از ژوئن ۱۹۲۱ تا ژانویه ۱۹۲۲ نخست‌وزیر ایران

خارج کمکی برسد.

به شما اطمینان می‌دهم که مبلغی داده شود که بتوانید با آن مخارج خود و قواء خود را عهده‌دار شوید. این مبلغ از تمام ایالات به طور سرشکن جمع‌آوری می‌شود و یا عبارت خواهد بود از این که يك قسمت از مالیاتها را به آن اختصاص می‌دهند.

من يك همچو پیشنهادی را از هر دو طرف قابل قبول می‌دانم و با افتخارات و مقتضیات هر دو طرف موافق می‌بینم. نه دولت از شما و نه شما از دولت به هیچوجه واهمه‌ای نخواهی داشت. گذشته ازین شما دارای قوایی خواهید بود از برای موقعی که دولت ایران به طور قطع خود را به بیگانه بفروشد.

باید رفیق محترم خود را آگاه کنم و اطمینان بدهم از این‌که وضع شما و مسائلی که ممکن است در آینده از برای شما اتفاق بیفتد تمام را من در نظر دارم. من مطمئنم که این پیشنهاد برای آینده مزبور به هیچوجه مضر نخواهد بود، به عکس کمک خواهد کرد برای برقراری امنیت در شمال و گردش اقتصادیات کشور.

از روی تجربه آموخته‌ام که ملت ایران از ضعف قواء مرکزی بهره‌مند نمی‌شود، بلکه استفاده از آن ضعف نصیب بیگانگان ستمگر می‌گردد. فقط يك دولت قوی مرکزی است که می‌تواند عملیات امپریالیستی را در ایران خنثی نماید و چون دولت مزبور لاعلاج به ما بستگی خواهد داشت این است که عقب‌نشینی و تسلیم برای وی سخت‌تر از پیش می‌شود.

رفیق محترم را تصدیق می‌دهم به این‌که آخرین بار است که من در روابط شما با دولت ایران مداخله می‌کنم. من از شما خواهش و التماس دارم که مداخله‌ام را رد نکنید و باور بفرمائید که من از روی صمیمیت می‌خواهم در این موقع باریک به ایران کمک کنم و شخص شما را که سردسته رشید ملیون ایران می‌دانم فوق‌العاده محترم می‌شمارم. اگر شما پیشنهاد مرا قبول کنید و جوابش را وسیله قاصدی که مراجعت می‌کند بفرستید من مطمئنم که هیچ وقت پشیمان نخواهید شد، اما اگر پیشنهادم را رد کنید من مجبورم از

اقدامات خود دست کشیده با يك دل دردناك ناظر يك صحنه خونين و يك برادرکشی، که لطمه به آزادی ملت ایران خواهد زد، باشم. در خاتمه از صميم قلب احترامات فائقه را تقدیم می‌دارم.

روتشتين

پیوست شماره پنج

متن نامه كوچك‌خان به روتشتين

رفيق محترم

خیلی خرسندم که در مراسله اخیر که به وسیله رفیق کلانتراف مرقوم داشته‌اید کاملاً تصدیق دارید که ایران میدان غرض‌رانی بیگانگان و متعديان عالم بشری بوده و حیات اجتماعیمان دستخوش استفاده سرمایه‌داران خارجی و نفع‌پرستان داخلی است. ضعف و لاابالی‌گری زمامداران دوره‌های متوالیه مرکز لزوم اصلاحات داخلی و هرگونه قیام و نهضتی را که متضمن اصلاحات اساسی کشور باشد مشروع می‌سازد. من و یارانم در مشقت‌های فوق‌الطافه چندین سال هیچ مقصودی نداشته و نداریم جز حفظ ایران از تعرضات خارجی و فشار خائنین داخلی، تأمین آزادی رنجبران ستمدیده مملکت و استقلال حکومت ملی. همه فداکاریهای بنده و احرار جنگل برای وصل به همین مقصود عالی است و بس. شما را که نماینده رسمی دولت اتحاد جماهیر شوروی هستید و دولت شما را حامی و پشتیبان این مسلک و عقیده دانسته و می‌دانیم؛ و همین عقیده و اعتماد بود که قشون سرخ سویت روسیه را که بدون هیچ دعوتی به ایران آمدند با يك عالم امید و اشتیاق پذیرفتیم. متأسفانه رؤساء بی‌احتیاط قشون شما به کمک مفسدین داخلی نگذاشتند از این نیرو استفاده کامل شود و انقلاب ایران را پیشرفت دهیم. اگر نظریه‌مان به خلاف مندرجات فوق‌الذکر بود شاید به اختلافات و هرج و مرجهای تولید شده واقعی ننهاده همان مصائب و زحمات وارده به گیلان را به تمامی خاک کشور تحمل می‌کردیم، اما سعادت مملکت و طرفداری از رنجبران مجبورم نمود از تعرضاتشان جلوگیری کرده و انقلاب را در زمینه اساسیش، توأم با حوصله و انتظارات عموم، سوق دهم.

من انقلاب را یگانه راه علاج و نجات قطعی ملت از مشکلات موجود می‌دانم، اما اکنون که شما با نظریات صائب حکومت سویت روسیه و اطلاع وسیعی که در سیاست مملکت و قضایای بین‌المللی دارید و کاملاً در مراسله شریفه شرح داده شده‌اند صلاح این جمعیت را در سکوت می‌بینید من به

اطمینان صداقت و آزادیخواهی شما هم عقیده می‌شوم به این که ادامه انقلاب استقلال سیاسی و اقتصادی مملکت را جریحه‌دار می‌کند و نفوذ امپریالیزم انگلیس را تقویت می‌نماید و فکر ملوک‌الطوایفی را در تمامت خاک ایران قوت می‌بخشد. ناچارم برای درهم شکستن پنجه‌های دسیسه‌کار آنها سکوت را گوارا بشمرم و به امید حکومت ساویت روسیه که پناگاه احرار عالم است جمعیت خود را به صبر و آرامش تشویق و منتظر بمانم که سیاست دولت تا چه پایه منافع توده اصلی را در نظر خواهد گرفت و از استقلال ایران دفاع خواهد کرد. بعلاوه مترصد خواهم بود که حکومت سویت روسیه در زمینه افکار آزادیخواهانه‌اش چقدر به ملت ایران مساعدت خواهد نمود و تعهدات کتبی شما در حیات اقتصادی مملکت چه تأثیری خواهد داشت.

بنابراین شرایطی را در زمینه پیشنهادات شما که متضمن بقاء و صلاح جمعیت است و جلوگیری از بدنام شدن خواهد نمود پیشنهاد و حتمی‌الاجراء می‌داند. البته نمایندگان جمعیت آن را به نظر شریف خواهند رسانید. من شما را مطمئن می‌سازم که تأیید سیاست مشروحه در نامه شما من و جمعیت جنگل را تاحدی قانع کرده و امیدوار است که دولت ایران نیز از سکوت جمعیت سوءاستفاده نکند و به اصلاحات منظوره وجود خارجی بدهد. در خاتمه این نکته را لازم به تذکر می‌داند که مقصود من و یارانم حفظ استقلال مملکت و اصلاح و تقویت مرکز است. تجزیه گیلان را که در مقدمه ملوک‌الطوایفی و ضعف ایران است خیانت صریح دانسته و می‌دانم، چنانچه پیشنهادات همیشگی ما به دولت رفع این توهم را تأیید می‌نماید.

ایام موفقیت مستدام باد

کوچک جنگلی

وقایع هفته پیش از هفدهم سپتامبر

* طبق يك گزارش موثق احسان‌المخان همراه سیصد نفر از باکو به گیلان بازگشته و قرار است با كوچك همکاری نزدیک داشته باشد. وی پس از تحویل گرفتن دویست شورش تازه نفس کرد و تاتار و چهار مسلسل عازم حسن قلعه واقع در بیست و سه میلی شرق انزلی شده و از آنجا به لنگرود حمله‌ور می‌گردد. احسان‌المخان در این درگیری دویست کشته و چهل زخمی داده است.

* بانصد نفر از قبایل محلی زنجان برای تقویت نیروهای دولتی به مصلا اعزام شدند. نیروهای دولتی اینک بر بلندیهای جنوب مصلا تسلط کامل دارند. کوچک‌خان پس از این پیروزی نیروهای دولتی قوای خویش را از مصلا به گشت واقع در جنوب فومن منتقل کرده است.

* ژاندارمهای مستقر در بندرگز شش ماه است که موجب دریافت نکرده‌اند.

* دوناوسکی (۳۷) نماینده بزرگان شوروی در مشهدسر به عنوان نماینده آن کشور در سمنان و دامغان و شاهرود منصوب شده است تا نسبت به خرید گندم برای انتقال به کشورش اقدام کند.

* قوام‌السلطنه نخست‌وزیر ایران طی تلگرافی به حاکم استرآباد دستور داده است از مبادله غلات با کالا توسط مأموران شوروی جلوگیری کند. دولت ایران تاکنون برای کنترل صادرات گندم به روسیه قدم مؤثری برنداشته است.

* بالادین در تبریز موفق به خرید بیش از ۱۵۰۰ خروار گندم شده است. وی بجای پول نقد مقادیری چینی‌آلات، پوشاک و سایر مصنوعات دیگر به فروشندگان داده است.

* بلگف (۳۸) قصد دارد با چهارده کامیون اقدام به تأسیس يك خط ترابری در جاده تهران-انزلی بکند.

* رضاخان در مصاحبه روز چهاردهم سپتامبر در مورد دادن التیماتوم از طرف روتشتین، پس از قضیه اسرائیلنکو کمیسر روس، از خود واکنش خشمگینانه‌ای نشان داد و گفت سیاست روتشتین بر این پایه استوار است که گیلان را برای مقاصد توسعه‌طلبانه شوروی و همچنین انتقال غلات آن منطقه به روسیه همچنان در آشوب و

بی‌قانونی نگهدارد.

* روتشتین چند روز پیش در مورد وضعیت خراسان با شاه گفتگو کرد. در این ملاقات که رضاخان و کلنل روگاچف (۳۱) وابسته نظامی سفارت شوروی هم حضور داشتند. روتشتین جهت اعزام نیرو به خراسان و برقراری نظم در آن ایالت قول همه نوع همکاری به رضاخان می‌دهد.

* کار انحلال پلیس جنوب به خوبی پیش می‌رود و دوسوم نیروی مذکور تا پایان سپتامبر منحل خواهد شد.

* مندرجات جزواتی که تحت عنوان «ستاره بختیاری» در اصفهان توزیع می‌شود به مرور زمان رنگ و بوی بلشویکی به خود می‌گیرد. در این جزوات مطالبی درباره مردم فقیر، جدایی مذهب از سیاست و مسائل نظامی نوشته می‌شود. جزوات مذکور در چاپخانه بامداد به چاپ می‌رسد و در بالای صفحه اول آن سه کلمه خدا، میهن و آزادی به چشم می‌خورد. همه می‌گویند که خان استوان (خان معتمد) رئیس کمیته آهن شعبه اصفهان نویسنده اصلی این جزوات است.

* کلنل ساندرز گزارش می‌دهد که مأموران و عوامل روسی از هر دسته و گروه آزادانه در نواحی مرزی رفت و آمد می‌کنند.

* روتشتین با وسط انداختن خود در قضیه کوچک‌خان در حال وقت‌کشی است. سروان هاواردسون (۴۰) افسر سوئدی می‌گوید نیروهای دولتی ظرف دو هفته آینده باید کاری انجام دهند و رشت و انزلی را محاصره کنند، در غیر این صورت بزودی راههای ارتباطی از حیز انتفاع خواهند افتاد. حال دیگر با رضاخان است که نشان دهد تا چه اندازه زیر سلطه روسها است.

وقایع هفته پیش از بیست و چهارم سپتامبر

* گزارش رسید که بین کوچک‌خان و خالوقربان وزیر جنگ میرزا برخوردار اصطکاک صورت گرفته است. خالوقربان می‌خواهد تمام نیروهای مسلح شورشی را تحت کنترل خود داشته باشد، ولی کوچک‌خان از قبول این درخواست وی سر باز می‌زند.

* آرایش نظامی نیروهای دولتی همچنان مانند هفته‌های پیش است.

* روتشتین هنوز هم می‌گوید که آرزو دارد شاهد برقراری صلح بین طرفین مخاصمه باشد. ظاهراً کوششهای او هنوز به جایی نرسیده است. رضاخان از خود بیتابی نشان می‌دهد و بیش از پیش حکومت مرکزی را برای صدور اجازه حمله و خاتمه دادن به غایله کوچک‌خان تحت فشار گذاشته است.

* در روز هیجدهم سپتامبر ۱۳۴ قبضه تفنگ و ۸۰۰۰ گلوله به وسیله کشتی تامارا از طرف حزب انقلابی باکو به مازندران ارسال شد و شخصی به نام خلیل میرزا در مشهدسر آنها را تحویل گرفت. قرار است همه تفنگها و گلوله‌ها میان ترکمن‌های مقیم گمش‌تپه تقسیم شود.

* دوست نفر از نیروهای مستقر در بندرگز به فرماندهی سلطان احمدخان عازم شاهرود شدند تا برای مقابله با کلنل محمدتقی‌خان به نیروهای دولتی بپیوندند.

* اداره تجارت خارجی شوروی هفته پیش ۸۶,۰۰۰ تومان جواهر را که از روسیه به ایران آورده شده بود به فروش رسانید.

* روزنامه ستاره ایران ماهانه ۷۵۰ تومان از روتشتین کمک خرج دریافت می‌کند. در هر شماره این روزنامه می‌توان يك مطلب ضدانگلیسی پیدا کرد.

* رضازاده [شفق] از تبریز وارد تهران شد. وی در سال ۱۹۱۰ در تبریز اقدام به نشر روزنامه شفق کرد و پس از ورود نیروهای اشغالگر روس به آذربایجان از راه عثمانی به آلمان رفت و به دارو دسته تقی‌زاده پیوست. سلیمان میرزا از رضازاده خواسته است که با وی همکاری کند.

* کمیته انقلابی تهران در نامه مورخ هیجدهم سپتامبر خود از کوچک‌خان خواسته است که با حکومت مرکزی سازش نکند.

وقایع هفته پیش از اول اکتبر

* مذاکرات بین حکومت مرکزی و میرزا کوچک‌خان به وساطت روتشتین ادامه دارد. جو حاکم بر جلسات مذاکره بهتر از هفته پیش است تا جایی که بعضی از مقامات دولتی امیدوارند نتیجه گفتگوها ثمربخش باشد. در حال حاضر کوچک‌خان خواستار حکومت گیلان و فرماندهی نیروهای محلی مستقر در منطقه و کنترل بلامنازع بندرانزلی

است. البته آشکار است که حکومت مرکزی با این خواسته‌ها موافقت نخواهد کرد. * شورشیان در بیست و چهارم سپتامبر نیروهای دولتی را عقب راندند و شهرهای لاهیجان، رودسر و لنگرود را به اشغال خود در آوردند. وزیر جنگ تلگرافی به سعدالدوله دستور داد که نیروهای مستقر در آن جبهه بدون اجازه او نباید اقدام به ضد حمله بکنند. در این بین به دستور کوچک‌خان، مشیر دیوان رئیس گمرک انزلی که منصوب از طرف مرکز بود به علت رفتار ظالمانه‌اش با مردم اعدام شد.

* کلنل لوندبرگ همچنان در مقابل نیروهای سمیتکو دست روی دست گذاشته است و حاضر به شروع عملیات علیه وی نیست. لوندبرگ ۷۰۰ ژاندارم در ساوجبلاغ و ۱۵۰۰ ژاندارم در تبریز تحت فرمان خویش دارد. او مرتب می‌گوید که بی‌مایه فطیر است و تا موجب عقب‌افتاده ژاندارمها از طرف مرکز پرداخت نشود نفرات حاضر به جنگیدن با نیروهای غدار سمیتکو نخواهند بود.

* بلاف (۲۱) که پیش از این جاسوس روتشتین بود به سمت کنسول شوروی در کرمانشاه منصوب شده است.

* سفارت روسیه با پرداخت پول کلان به مدیران جراید تهران از آنان می‌خواهد که سرمقاله‌های خود را به تعریف و تمجید از شوروی اختصاص دهند. روتشتین دستور افتتاح يك کتابخانه را هم صادر کرده است تا مردم به راحتی بتوانند به روزنامه‌های کذایی و ادبیات بلشویکی دسترسی داشته باشند. سینمای آزاد روسها نیز بزودی آغاز به کار می‌کند.

* مأموران دولتی چهل نفر را که می‌گویند از اعضای کمیته فولاد هستند دستگیر کرده‌اند. آنان ظاهراً قصد داشته‌اند بعضی از مقامات رسمی و از جمله وزیر جنگ را ترور کنند. هنوز اطلاعات بیشتری در این باره انتشار نیافته است، شاید هم بعضی‌ها خواسته باشند با این صحنه‌سازیها از شر دشمنان خویش راحت شوند.

* رضازاده و تجدد که خود را بنیان‌گذار حزب دمکرات تبریز معرفی می‌کنند، چندی است که در فکر هماهنگ کردن اقدامات دمکراتهای تهران و تبریز هستند. حزب دمکرات ارامنه نیز که با رضازاده و تجدد مربوط است می‌خواهد گروه وابسته به

داشناکسیون را در حزب دمکرات ادغام کند. رضازاده که زیر نفوذ سلیمان میرزا است قصد دارد برای حیدر عمواغلی نامه‌ای بنویسد و از وی بخواهد تا درباره افکار و عقاید کوچک‌خان اطلاعاتی در اختیارش بگذارد. رضازاده با انتصاب مخیرالسلطنه به حکومت تبریز مخالف است و می‌گوید سپهسالار برای تصدی این مقام مناسب‌تر است. * ستون جدیدی شامل ششصد پیاده و چهار مسلسل و دو توپ صحرائی از نوع شنایدر در بیست و نهم سپتامبر برای مقابله با کلنل محمدتقی‌خان رهسپار خراسان شد. رضاخان سخت مایل به استقرار صلح و امنیت در خراسان است.

* يك کشتی بازرگانی شوروی هفته‌ای دو بار از باکو وارد بندرگز می‌شود و به مبادله طلا و نقره با جو و میوه‌جات خشک کرده و برنج اقدام می‌کنند.

وقایع هفته پیش از هشتم اکتبر

* کوچک‌خان بالاخره آتش با خالوقربان به يك جوی نرفت و پس از مشاجره مختصر با وی رشت را به قصد کسما ترك گفت. اينك رشت در کنترل خالوقربان است و لنگرود و لاهیجان و رودسر در اختیار احسان‌المخان. وی اخیراً از ناحیه دهان زخمی شده و در حال حاضر در بیمارستان لاهیجان بستری است.

* یکی از اهالی شوروی به نام یوریف (۲۲) در بندرگز مدرسه باز کرده و به آلمانیها و فرانسویها و روسها درس می‌دهد. يك سینما نیز هفته‌ای دو بار فیلمهای تبلیغاتی نشان می‌دهد.

* مذاکرات بین کوچک‌خان و حکومت مرکزی تاکنون به جایی نرسیده است. سعدالدوله در چهارم اکتبر وارد تهران شد و به مقامات دولتی اطلاع داد که اینك به علت علنی شدن اختلاف درونی بین سران شورشی، بهترین موقع برای حمله به آنان است.

* نیروهای قزاق از منجیل به سمت چوبین پیشروی کردند و در پنجم اکتبر پس از حمله به شورشیان مستقر در امامزاده هاشم آنان را به عقب‌نشینی واداشتند. امامزاده هاشم اینك در اشغال نیروهای دولتی است.

- * رضاخان می‌گوید که سرانجام تمام موانع را از پیش پا برخواهد داشت و بزودی در رأس نیروهای نظامی به سوی رشت حرکت خواهد کرد.
- * به دستور رضاخان از اول اکتبر کلیه راههای ورودی به گیلان مسدود شده است و از مسیرهای مذکور تنها برای حمل و نقل تجهیزات و نفرات نظامی استفاده می‌شود.
- * روتشتین از رضاخان خواسته است که نسبت به ساختن پل منجیل اقدام نماید. عین پل توسط انگلیسیها و به هنگام عقب‌نشینی آنان خراب شده است.
- * نایب کنسول شوروی در قزوین وارد این شهر شده است.
- * سرهنگ پرایدوکس (۳۳) از مشهد گزارش داد که سردار معزز بجنوردی و فرج‌اله‌خان موفق به تصرف قوچان شده‌اند. گزارش می‌گوید که کلنل محمدتقی‌خان کشته شده است.
- * رضاخان با تشکیل يك واحد سواره‌نظام متشکل از دوپست ارمنی موافقت کرده است. ثبت‌نام ارامنه داوطلب آغاز شده است.
- * دولت ایران می‌خواهد از آلمان دارو و مهمات خریداری کند.
- * نمایندگان ایران و شوروی سرگرم گفتگو به منظور عقد يك پیمان بازرگانی هستند.
- * اداره اطلاعات و مطبوعات شوروی در ایران شامل چهارده مرد، هفت زن و هشت ایرانی است.
- * جاسوسان ما می‌گویند که روزنامه بامداد روشن ماهانه بین دوپست تا سیصد تومان از روتشتین دریافت می‌کند.

وقایع هفته ماقبل پانزدهم اکتبر

- * وقوع اختلاف بین خالوقربان و کوچک‌خان باعث شد که خالوقربان به نیروهای دولتی بپیوندد. وی پس از گشودن راه رشت به روی قزاقها، با افرادی که همچنان به او وفادار مانده‌اند به مقابله با میرزا پرداخته و وی را ناگزیر به رفتن به درون مناطق جنگلی غرب رشت کرده است. ماجرای اختلاف و درگیری علنی این دو نفر از روز بیست و دوم سپتامبر آغاز شده است، در روز مذکور کوچک‌خان از خالو می‌خواهد که

شصت هزار تومان موجود در خزانه‌داری رشت را تحویل دهد. خالوقربان نیز در مقام وزیر جنگ جمهوری از کوچک‌خان خواستار تحویل سلاح و مهماتی می‌شود که او در جنگل پنهان کرده است. طرفین از انجام درخواست یکدیگر طفره می‌روند تا آن‌که در بیست و هشتم سپتامبر کوچک‌خان از خالوقربان برای شرکت در کنفرانسی که قرار بود در کسما تشکیل شود دعوت به عمل می‌آورد. پس از ورود خالوقربان به کسما به دستور کوچک‌خان دستگیر می‌شود و چند روز بعد، یعنی در دوم اکتبر باز به دستور کوچک‌خان چهارصد نفر از شورشیان مجهز به دو توپ عازم رشت می‌شوند و از محلی نزدیک پسیخان شهر را که در دست طرفداران خالوقربان بود زیر آتش می‌گیرند. نیروهای کوچک‌خان سپس به سوی رشت سرازیر می‌شوند و نخست به خانه سردار معتمد، واقع در حومه شهر، که به محل سرفرماندهی شورشیان تحت امر خالوقربان مبدل شده بود هجوم می‌برند و تمام مهمات و پولهای موجود در آن را ضبط می‌کنند. در اشغال خانه سردار معتمد سیزده نفر از شورشیان مستقر در محل سرفرماندهی کشته می‌شوند. جنگ و گریز بین طرفداران کوچک‌خان و خالوقربان در رشت هیجده ساعت ادامه می‌یابد و در روز سوم اکتبر به پایان می‌رسد. کوچک‌خان پس از کسب پیروزی خالوقربان را آزاد می‌سازد و سپس شهر را هم ترک می‌گوید. در این درگیری از نیروهای خالوقربان یکصد نفر به هلاکت می‌رسند. سرخوش کمیسر قضائی و Farzi کمیسر مالیه از جمله کشته‌شدگان هستند. حیدر عمواغلی نیز که نخست زخمی شده بود بعداً درگذشت. از اهالی نیز سیصد نفر کشته و زخمی شده‌اند. روز بعد خالوقربان با اعزام نماینده خویش به مقر سرفرماندهی نیروهای دولتی در جاده منجیل-رشت آمادگی خود و طرفدارانش را برای همکاری با حکومت مرکزی اعلام می‌کند. رضاخان پس از شنیدن ماجرا در روز دهم اکتبر از تهران عازم گیلان می‌شود و پس از ابراز محبت به خالوقربان به نیروهای دولتی دستور می‌دهد از جنوب به سوی رشت پیشروی کنند.

- * در دهم اکتبر از بندرگز گزارش دادند که ترکمن‌های آن ناحیه نسبت به بلشویکها روش خصمانه‌ای در پیش گرفته‌اند. مقامات اداره تجارت خارجی شوروی بی‌وقفه مشغول ارسال برنج و موادغذایی ایران از طریق بنادر دریای خزر به کشورشان هستند.
- * گزارش رسید که در هفتم اکتبر نیروهای سمیتکو به ساوجبلاغ حمله کرده و به طرزی

باورنکردنی موفق به تصرف پادگان شهر شده‌اند. از میان هفتصد ژاندارم مستقر در این پادگان دویست و پنجاه نفر پا به فرار گذاشته و بقیه کشته و زخمی شده‌اند. يك مبلغ فرانسوی نیز در ساوجبلاغ به قتل رسیده است. تمام سلاحها و مهمات موجود در پادگان از جمله چهار مسلسل و يك توپ به دست سمیتکو افتاده است. سمیتکو و افرادش پس از این تاراج روانه اورومیه شده‌اند.

* دو تن از نمایندگان تجارت خارجی شوروی جهت خرید مقدار قابل ملاحظه‌ای میوه خشک کرده از قزوین رهسپار زنجان شده‌اند.

* حکومت ایران شروع به کنترل مقالات ضدانگلیسی و انقلابی جراید کرده است. این قبیل مطالب یا توسط مأموران شوروی نوشته می‌شود و یا نویسندگان آن از سفارت روسیه الهام می‌گیرند. پیش از این حکومت ایران در مقابل اعتراضات مکرر ما کوچکترین قدمی برنداشته بود. در نهم اکتبر مدیر روزنامه ستاره ایران دستگیر و دویست ضربه شلاق به کف پای عریانش نواخته شد و خود روزنامه هم توقیف گردید. اینک روتشتین باید به فکر «دکان» دیگری باشد.

* حکومت که سخت دچار مضیقه مالی است می‌خواهد از دولت آمریکا وام بگیرد.
* کابینه ایران به شرح زیر در شانزدهم ماه میزان ترمیم و به مجلس شورای ملی معرفی گردید.

نخست‌وزیر و وزیر کشور	قوام‌السلطنه
وزیر جنگ	رضاخان
وزیر خارجه	مشارالسلطنه
وزیر دارایی	مصدق‌السلطنه
وزیر دادگستری	عمیدالسلطنه
وزیر پست و تلگراف	شهاب‌الدوله
وزیر فواید عامه	نیرالسلطان
وزیر فرهنگ	امیراعلم

* نیروهای دولتی شامل ۱۵۰۰ قزاق در روز پانزدهم اکتبر شهر رشت را اشغال کردند. پیش‌قراولان قزاق در شش میلی جنوب شهر با مقاومت نیروهای کوچک‌خان مواجه شدند، ولی شورشیان پس از دادن بیست کشته عقب نشستند. سعدالملک به حکومت رشت منصوب گردید.

وقایع هفته پیش از بیست و دوم اکتبر

* رضاخان هنوز در رشت است. پیشرفت نیروهای قزاق به علت عقب‌نشینی شورشیان به درون جنگلهای انبوه به کندی صورت می‌گیرد. فومن و کسما به اشغال نیروهای دولتی درآمده است. رضاخان قصد دارد نواحی جنگلی را به محاصره خود در آورد.
* طرفداران خالوقربان که با وی به نیروهای دولتی پیوسته‌اند هر يك به فراخور حال به یکی از درجات نظامی منصوب و در دیویزیون قزاق به خدمت مشغول شده‌اند. خود خالوقربان «ماژور» شده است.

* جاده منجیل-رشت-انزلی به اتمام رسیده و حمل و نقل کالا بین قزوین-انزلی از سر گرفته شده است. مناطق شرقی جاده مذکور اینک به کلی از شورشیان پاک شده است و کاملاً تحت سلطه حکومت مرکزی قرار دارد.

* سمیتکو در اورومیه بسر می‌برد. ساوجبلاغ در دست کردهای محلی است. گزارش می‌شود که این دسته از کردها تحت شرایطی، از جمله گرفتن امان‌نامه، حاضر به همکاری با حکومت مرکزی هستند.

* بین حاکم تبریز و سردار ارشد اختلاف افتاده است. هرچند سردار ارشد در نهان آرزویی بجز چنگ انداختن به کرسی حکومت آذربایجان ندارد، ولی تا زمانی که حکومت فعلی در مرکز زمام امور کشور را به دست دارد حاضر نخواهد شد علیه سمیتکو وارد عمل شود.

* پس از بازگشایی جاده انزلی به قزوین نماینده تجارتي شوروی اعلام کرد که تا هفته اول ماه نوامبر مقادیر زیادی شکر، آهن، البسه و نفت از روسیه به قزوین حمل خواهد شد.

* يك هیئت ایرانی به ریاست ممتازالدوله در هفدهم اکتبر به منظور ملاقات با کمال آتاتورک رهسپار ترکیه گردید.

* در تصرف پسیخان و جمعه بازار در بیستم اکتبر نیروهای دولتی ۶۸۰ نفر کشته دادند. تلفات شورشیان طرفدار کوچک خان نیز به همین تعداد برآورده شده است.

* احمدشاه بار دیگر اشتیاق شدید خود را برای سفر به اروپا اظهار داشته است. کابینه و مجلس هر دو می‌کوشند تا شاه را از تصمیم خویش منصرف سازند. رضاخان هم تلگرافی از شاه خواسته است تا آمدن وی از گیلان به تهران پایتخت را ترك نکند.

پیوست شماره شش

تلگراف نمرة ۱۴۱

مورخه ۱۹ اسد ۱۳۰۰

مقام منیع وزارت جلیله جنگ و فرمانده کل قشون دامت عظمة

به یمن اقبال بی‌زوال بندگان حضرت اشرف روحی فداه سپاهیان دلیر ما در طی چندین حمله شدید با وجود مقاومت و پافشاری فوق‌العاده که از طرف دشمن به عمل می‌آمد متهورانه خود را امتداد داده و در نتیجه فداکاری و جانفشانی خود شهر دیلمقان را به حیطة تصرف درآوردند. دشمن با کمال بی‌ترتیبی با مرعوبیت تام در هزیمت است. عموم نظامیان حاضرند که ظل توجهات بندگان حضرت اشرف روحی فداه، با هر قدر فداکاری که لازم باشد دشمن غدار را قلع و قمع و نابود نمایند و تمام این حدود را قطعاً از وجود آنان پاک نمایند.

رئیس قوای آذربایجان

سرتیپ امان‌اله

پیوست شماره هفت

تلگراف نمرة ۱۴۱

فرمانده کل قوای آذربایجان.

راجع به فتح و مظفریت اردو ملاحظه شد. از فداکاری و استقامت متهورانه نظامیان رشیدم در تصرف دیلمقان بی‌نهایت خوشوقت شدم. من یقین داشتم در مقابل ستونهای آهنین نفرات جنگجو دشمن تاب مقاومت نیاورده منهدم خواهد شد. مخصوصاً مراتب رضایت و مسرت خاطر مرا به عموم صاحب‌منصبان و نظامیان دلیرم ابلاغ و از طرف من به آنها بگوئید با اطمینان کامل که به صمیمیت و رشادت شماها دارم امیدوارم در نتیجه دو سه حمله غیورانه، ضرب دست جنگجویانه خود را به دشمن چشانیده و تار و پود قوای خصم را یک‌باره در هم شکسته و این افتخار و نام نیک تاریخی را به اسم خود تمام کنند.

وزیر جنگ و فرمانده کل قشون

پیوست شماره هشت

تلگراف نمرة ۶۴۱

مورخه ۲۰ برج اسد ۱۳۰۰

مقام منیع بندگان حضرت اشرف وزیر جنگ و فرمانده کل قشون دامت
عظمته

تعقیب راپرت ۱۷۱ به عرض حضور مبارك می‌رساند.

قوای ما در تعاقب دشمن امروز بیستم برج اسد ساعت یازده صبح قلعه چهریق را متصرف، توپ و مسلسل‌هایی که در این مدت از قوای دولتی به دست آورده بودند مسترد، دشمن منکوباً فراری و متواری گردید. قوای ما در تعقیب دشمن سریعاً پیش می‌روند.

فرمانده کل قوای آذربایجان

سرتیپ امان‌اله

پیوست شماره نه

تلگراف نمرة ۹۷۵۶

مورخه ۲۳ اسد ۱۳۰۰

فرمانده کل قوای آذربایجان - تلگراف نمرة ۶۴۱ را که از قلعه چهریق
مخابره کرده بودید ملاحظه نمودم. از این پیشرفت و مظفریت اردو بی نهایت
خوشوقتم، بخصوصاً امر می دهم مراتب رضایت و تبریکات مرا به کلیه
صاحب منصبان و نظامیان رشیدم ابلاغ نمائید. باید قوای مقداری اشرار را از
هر طرف قویاً تعقیب کنید که يك نفر از آنان به سلامت جان در نبرند. دستور
می دهم کلیه استحکامات و قلاع اشرار را خراب و با خاک یکسان و محو و
نابود نمائید که در تمام آن صفحات از آثار وجود اشرار و یاغیان پاک و منزه
گردد.

وزیر جنگ و فرمانده کل قشون

پیوست شماره ده

تلگراف نمرة ۸۹۷

مورخه ۲۱ اسد ۱۳۰۰

مقام منیع وزارت جلیله جنگ دامت عظمة العالی

خبر رسید الحمدالله از یمن بی زوال دولت و از توجهات حضرت اجل
اشرف اردوی ظفرنمون وارد سلماس گردیدند. سلماس که به تصرف آمد
دشمن بکلی منکوب و مخدول می باشد. دیگر گمان نمی رود به اشرار فرصتی
باقی بماند. امیدوارم ان شاء الله اردوها مظفر و منصور گردیده قلع و قمع اشرار
از این سفرها بالمره خواهد شد.

۲۱ اسد از ماکو

محمدقلی

پیوست شماره یازده

مقام منیع بندگان حضرت اشرف وزیر جنگ و فرمانده کل قشون دامت
عظمة

نمره ۶۷۹ ليله ۲۶ اسد ۱۳۰۰

محترماً به عرض می‌رساند.

قوای ما در تاریخ بیست و دوم برج اسد شهر ارومی و نواحی آنها را اشغال نمود. عموم طبقات اهالی برای موفقیت قشون و استخلاص خود از قید اسارت سمیتکو جشن گرفته و برای دوام بندگان حضرت اشرف و موفقیت‌های قشون دست اجابت به درگاه حضرت باریتعالی برداشتند و با هزاران صداهای زنده‌باد حضرت اشرف و قشون ایران قوای ما را استقبال نمودند.

ستون سریع‌السير سواره که از فوج سنگین اسلحه و فوج سوار لشکر شمال غرب، يك عراده توپ کوهستانی و ده پنجاه تیر تشکیل شده به تعقیب دشمن دوام دارد. خود این بنده دیروز به اورومیه آمده و امروز به شرفخانه مراجعت خواهم کرد.

فرمانده کل قوای آذربایجان

سرتیپ امان‌اله

پیوست شماره دوازده

تلگراف کارگزاری خوی
مورخ ۲۷ قوس ۱۳۰۰

مقام منیع کارگزاری کل

از قرار اطلاعاتی که به طور محرمانه به عمل آورده اسمعیل آقا سه نفر از جاسوسهای اداره ژاندارمری را که از خوی فرستاده بودند دو روز قبل در سلماس گرفته زبانشان را بریده است.

قوام حضور

۲۷ قوس ۱۳۰۰

پیوست شماره سیزده

استخراج تلگراف رمز تبریز

مورخه ۱۵ جدی ۱۳۰۰

آقای اسمعیل خان نایب سرهنگ آجودان ارشد ارکان حرب دیویزیون قزاق اعلیحضرت همایونی به عرض برسانید:

به واسطه نبودن وجه حقوق چند ماهه اداره قشونی پرداخت نشده به سربازانی که متجاوز از هشت ماهست دارد که خدمت می کنند فقط سه ماه داده شده، فوق العاده قزاقهای مأمور هم متجاوز از سه ماهست داده نشده، از ایالت وجه برای اداره قشونی و فوق العاده قزاق مطالبه می شود، اظهار می دارند که از طهران پول خواسته ام. عایدی مالیه و سایر ادارات در تحت اختیار ایالت است. بعلاوه ۶۵ هزار تومان که به اعتبار غله دولتی از تجار استقراض نموده به مصارف قوای چریکی رسانیده، متجاوز از صد هزار تومان به قوای سردار ارشد خرج شده. در صورتی که بعد از وقعه اخیر احدی از ایشان در فرونت نماند. تا امروز با ایالت و مالیه در وصول بودجه قشونی و فوق العاده قزاق با نزاکت رفتار نموده، هرگاه فشاری بیاورد یقیناً شکایت خواهند نمود و جز فشار برای اخذ وجه چاره نیست، لهذا محض تعیین تکلیف مقتضی است معین فرمائید چاکر در این باب چه ترتیبی باید اتخاذ نماید. منتظر تعلیمات و اختیارات است که در وصول وجه از طرف بندگان حضرت اشرف دامت عظمة مرحمت شود.

رئیس قسمت قزاق

اسمعیل سرتیپ

پیوست شماره چهارده

طهران - مورخه ۷ برج حوت ۱۳۰۰ نمره ۳۰۲

تبریز - امیر لشکر شمال غرب

تلگراف رمز نمره ۳۲۷ ملاحظه شد. در موقع جنگ قلع و قمع کردن دشمن یگانه مقصود است و انتخاب وسائل نیل به این مقصود به عهده رؤساء و متصدیان امور است. علت این که تا به حال دفع شر سمیتکو نشده و کاملاً در مقابل او مقاومت نکرده اند به واسطه فقدان قوای لازمه بوده، ولی اکنون که قوای آذربایجان مکمل و بیش از پنجاه مسلسل و متجاوز از پانزده توپ و چندین هزار نفر عده جنگی دارد بعضی اظهارات و تلگرافات شما علامت ضعف قلب و عجز است. هیچ گونه تردیدی نخواهد بود که با قدرت حالیه و قوای حاضره در آن صفحات بزودی این آخرین یاغی مملکت هم معدوم خواهد گردید.

وزیر جنگ و فرمانده کل قشون

پیوست شماره پانزده

اعلان

در تعقیب نظریه که دولت علیه نسبت به تمهید وسائل آسایش و رفاهیت خاطر عامه اهالی گیلان اتخاذ و تصمیم فرموده و برای این که در پایان بی تکلیفی ممتد اهالی موجبات انتظام و کلیه مسائل مربوطه به حالت طبیعی اولیه عودت نماید، این است که جناب مستطاب اجل آقای ساعدالملک را به سمت حکومت گیلان معرفی و به صدور این اعلان امر می‌دهم که عموم اهالی بعد از این باید تسویه مطالب خود را به معزیه مرجوع و انجام آن را از ایشان بخواهند.

وزیر جنگ - رضا

به تاریخ ۲۶ میزان ۱۳۴۰

پیوست شماره شانزده

اعلان

به عموم اهالی تنکابن و کلیه نقاط حوالی آن اعلام می‌شود که از این تاریخ تا ده روز دیگر باید کلیه تفنگ و فشنگ خود را (غیر از تفنگهای شکاری) تسلیم حکومت نظامی تنکابن نموده قبض دریافت دارید و پس از انقضای موعده مزبور هرگاه تفتیش شود و از خانه [ای] اسلحه بیرون آید صاحب اسلحه محکوم به دوست تومان جریمه نقدی و سه ماه حبس خواهد شد.

برای نقاط دور دست ده روز هم اضافه موعده مقرر می‌شود که در تسلیم اسلحه دچار اشکال و زحمت نشوند.

حکومت نظامی تنکابن مأمور است که مدلول این حکم را به موقع اجرا و عمل بگذارد.

وزیر جنگ - رضا

به تاریخ ۲۸ میزان ۱۳۰۰

اعلان

نظر به مکاتیب و مراسلات متعدده که از اشخاص مختلفه اعم از متوففین جنگل و غیره به اینجانب می‌رسد و وحشت خود را در آمدن به شهر و تسلیم اسلحه خود اظهار و تقاضای تأمین می‌نمایند، در تعقیب اعلان سابق خود که انتشار یافت، صریحاً اعلام می‌دارم که از آنجایی که انتظام محل و موجبات امنیت و آسایش عمومی همواره منظور نظر اولیای دولت قوی شوکت است و در این موقع که بحمداله در اثر جلادت و رشادت قشون ظفرنمون امنیت کامل در قلمرو گیلان حکم فرما است، از تاریخ امروز عموم طبقات در سایه معدلت و رأفت اولیای دولت علیه مأمون و اشخاصی که به پاره‌ای [توهامات در زوایای جنگل و غیره پراکنده و مختفی هستند با نهایت امیدواری به منازل و مساکن خود معاودت نموده، اگر دارای اسلحه هستند اسلحه خود را تسلیم و با کمال اطمینان خاطر به مشاغل خود مراجعه نمایند.

و چون تمهید وسایل آسایش اهالی عموماً اولین وظیفه ملی من است و در اجرای آن به تمام فرماندهان و صاحب‌منصبان اردو امر صریح داده‌ام، لهذا مادامی که از احدی برخلاف وظیفه و انتظام محل اقدامی مشاهده نشود به موجب همین اعلان در امان من و از هرگونه تعرضی محفوظ خواهند بود، ولی اگر در پایان اغماض و عفو عمومی در ضمن تحقیقات لازمه اختفای اسلحه اشخاص مسلح در جنگل و غیره معلوم گردد و درصدد اظهار برنیامده باشند مجازات آنها همان است که به فرمانده کل اردو امر داده‌ام و مدلول آن تغییرپذیر نخواهد بود.

وزیر جنگ - رضا

۲۹ برج میزان ۱۳۰۰

اعلان و اتمام حجت

به تمام اتباع میرزا کوچک خصوصاً و کلیه اشخاصی که در جنگل مسلح گشته و جزو متمرذین شناخته می‌شوند عموماً اعلام می‌شود که چون فرماندهان اردوی نظامی مطابق امر صریحی که به آنها داده‌ام مجبور از تسویه امور جنگل هستند و تغییرپذیر نیست و از طرف دیگر دولت هم هیچ مقصودی جز انتظام مملکت و آسایش اهالی ندارد و با هیچ کس قصد و غرض خصوصی نخواهد داشت، لهذا قبل از این که اردوها شروع به عملیات نمایند هرگاه هر یک از نفرات در مقام تسلیم برآمده و اسلحه خود را تحویل فرماندهان اردو نماید به موجب همین اعلامیه جان و مال آنها در امان من و از هرگونه تعرضی محفوظ خواهند بود، و برعکس اگر اردوها وارد عملیات شدند و پس از آن کسی درصدد تقاضای تأمین برآید دیگر به احدی امنیت مالی و جانی داده نخواهد شد و تمام آنها در ردیف متمرذین نسبت به دولت محسوب خواهند گردید.

این آخرین اتمام حجت است که می‌شود و پس از این دیگر در این موضوع اعلامیه انتشار نخواهد یافت.

وزیر جنگ - رضا

۱ برج عقرب ۱۳۰۰

اعلان

نظر به اهتمام مخصوص اینجانب در تمهید وسایل آسایش عموم اهالی تصریحاً اعلام می‌شود که غیر از مالیات راجع به باندرول و عوارضی که قانوناً به تحدید و دخانیات تعلق می‌گیرد و باید مرتباً به صندوق دولت وارد گردد، تمام عوارض دیگر که تحمیل به کسبه و اهالی شده از هر حیث و هر جهت موقتاً موقوف‌المطالبه گذاشته می‌شود واحدی از مأمورین دولت بهیچ عنوانی حق مطالبه ندارند، تا زمانی که دوایر قانونی این ایالت از طرف دولت تشکیل و مطابق قوانین عدالت و حقانیت اقدامی که در این مورد لازم است به عمل آید. رئیس نظمیہ مأمور اجرای این حکم خواهد بود.

وزیر جنگ - رضا

تاریخ ۲ عقرب ۱۳۰۰

اعلان

چون در ایام انقلابات اخیر و دوره هرج و مرج هفت ساله گیلان صدمات فوق‌العاده به ملاکین و رعایای این سامان تحمیل گشته که موجبات ضرر و خسارت آنها را فراهم کرده است؛ و برای جبران این خسارت ممکن است ملاکین نیز مباشرین و رعایای خود را طرف سوءظن قرار داده و از آنها در مقام اخذالعمل سنواتی برآیند، لهذا نظر به این که در مقابل اخذالعمل مزبور مباشرین و رعایا نیز همیشه مورد یغما و چپاول میرزا کوچک و اتباع او بوده و آنها را هم به نوبه خود از هستی ساقط کرده‌اند، به موجب این اعلان تصریحاً تذکر داده می‌شود که محض حفظ آسایش توده اهالی که اولین وظیفه ملی من است، همان طور که دولت از حقوق دیوانی خود راجع به ایام انقلاب صرف نظر فرموده و در مقام مطالبه برنخواهد آمد، ملاکین نیز برای تأمین معیشت و زندگانی رعایای خود باید از مطالبات چندساله دوره انقلاب، هرچه هست، منصرف گردند که زحمتی برای رعایا حاصل نگردد.

بدیهی است در پایان این اعلان هرگاه هر يك از ملاکین به عنوان اخذالعمل ایام انقلاب در مقام مزاحمت نسبت به رعایا برآیند این مطالبه مورد توجه نخواهد شد و دولت هم از مساعدت با ملاکین صرف نظر خواهد کرد تا رعایای غارت شده این ایالت که همیشه مورد جور و تعدی یغماگران بوده‌اند از هرگونه تعرضی مصون و با آسایش خاطر مشغول امور رعیتی خود باشند.

اما این نکته مخصوصاً تصریح می‌شود که مدلول این اعلان شامل از بدو انقلاب تا امسال می‌باشد، ولی محصول هذہ‌السنه مربوط به خود مالکین است و باید مطابق معمول قبل از انقلاب به ملاکین عاید گردد و هیچ يك از مباشرین و رعایا در این خصوص حق چون و چرا نخواهند داشت.

وزیر جنگ - رضا

۲ برج عقرب ۱۳۰۰

وقایع هفته پیش از بیست و نهم اکتبر

* برقراری نظم در خراسان، سرکوبی شورشیان گیلان و مازندران و بازگشایی راه‌های بازرگانی باعث استقرار امنیت و گسترش فعالیتهای اقتصادی در سراسر کشور شده است.

* سفارت شوروی و عناصر وابسته به آن دست به تبلیغات علیه شرکت نفت ایران و انگلیس زده‌اند و بعضی از جراید نیز با آنان همصدا شده‌اند.

* در روز بیست و دوم اکتبر بانک انگلیس در تبریز به اتهام اینکه مجری سیاستهای انگلیس است مورد حمله قرار گرفت.

* يك واحد ششصد نفری از نیروهای دولتی در بیست و چهارم اکتبر در انزلی استقرار یافته و به پاکسازی شهر از عوامل و عناصر روسی پرداخته‌اند. گزارش رسیده حاکی از آن است که در حال حاضر تنها اعضای رسمی کنسولگری شوروی در انزلی اقامت دارند، ولی يك کشتی توپدار شوروی همچنان در ساحل انزلی پهلو گرفته است.

* کنسول ما در بیست و چهارم اکتبر گزارش داد که نیروهای سمیتکو عبارتند از سه هزار سواره نظام و پانصد پیاده. کنسول سپس می‌افزاید که سمیتکو اخیراً به هنگام امضای نامه‌ها زیر اسمش می‌نویسد «پارتیزان‌های بخش کردستان». به اعتقاد کنسول رهبری سمیتکو مورد تأیید همه قبایل کرد نیست.

* نمایندگان تجار و روحانیون و مجلس در بیست و پنجم اکتبر با شاه ملاقات کردند و از وی خواستند که کشور را ترك نکند. آنان به شاه یادآور شدند که ممکن است مردم در غیاب وی مجبور به قبول رژیم جمهوری گردند. هنوز از تصمیم نهایی شاه اطلاعی به دست نیامده است.

* در بیست و ششم اکتبر سیصد و پنجاه تن جو و چهارصد تن خشک‌بار به وسیله کشتی از انزلی به باکو حمل شد.

وقایع هفته پیش از پنجم نوامبر

* احسان‌المخان پس از آشتی با رضاخان به انزلی بازگشته است. وی تنها زندگی می‌کند و از فعالیتهای سیاسی بکلی کناره گرفته است.

* خاوین^(۴۴)، کنسول شوروی در رشت اعلام داشته است که اگر آن دسته از اتباع روس که با کوچ‌خان همکاری می‌کنند در نخستین فرصت خود را به کنسولگری معرفی کنند مورد عفو قرار می‌گیرند.

* کنسول ما در سی و یکم اکتبر تلگرافی از تبریز خبر داد که والی همراه ماژور لوندبرگ جهت گفتگو با امیرارشد برای تهیه مقدمات حمله علیه سمیتکو به شرفخانه رفته است. امیرارشد آمادگی خود را برای اعزام دو هزار سوار اعلام داشته، لیکن تنها دویست نفر از سواران مذکور مجهز به سازوبرگ نظامی هستند. در نتیجه ماژور لوندبرگ با آغاز عملیات علیه سمیتکو با نیروهای فعالی مخالفت کرده است.

* گزارش رسیده از ماکو حاکی از آن است که حیدر آنلوی کرد قول همکاری به سمیتکو داده است.

* پس از کسب پیروزیهای اخیر و سرکوبی عناصر شورشی اینک تنها مشکل دولت خالی بودن خزانه است. دولت برای اخذ وام خارجی چشم امید به ایالات متحده آمریکا دوخته است.

* مدرسه روسها با موفقیت تمام به کار خویش ادامه می‌دهد. روتشتین می‌خواهد يك مدرسه هم برای بزرگسالان باز کند. سفارت شوروی دست اندرکار تأسیس محلی است که در آن به افراد فقیر غذای رایگان داده شود.

* رضاخان برای پرداخت مواجب افراد نظامی دولت را تحت فشار گذاشته است.

* یکی از کمالیون به نام حسین بیگ که اخیراً وارد تهران شده می‌گوید قصد دارد يك روزنامه به زبان ترکی انتشار دهد.

* رضاخان در سوم نوامبر از رشت به تهران بازگشت. کوچ‌خان با تنی چند از طرفدارانش اینک در جنگلهای جنوب کسما مخفی شده است. گروهی از قزاقها همچنان برای یافتن کوچ‌خان در جنگل بسر می‌برند.

* ممتازالدوله سرپرست هیئت اعزامی به ترکیه در چهارم نوامبر وارد تبریز شد. او قرار است در نهم نوامبر با هیئت همراه خویش جهت گفتگوهای بازرگانی با مقامات آذربایجان شوروی به تفلیس و باکو سفر کند.

* روزنامه توفان در شماره چهارم نوامبر خود نوشته است مقامات انگلیسی در شیراز و بخصوص کنسول ما در آن شهر مشغول تحریک سران قبایل جهت ایجاد ناامنی در جنوب هستند (نگاه کنید به پیوست شماره بیست و یک).

پیوست شماره بیست و یک
۴ نوامبر ۱۹۲۱
جمعه ۳ ربیع الاول ۱۳۴۰

مأمورین سیاسی انگلیس جداً درصدد انتریک و تاکنون دو سه فقره قونسول انگلیس به اطراف مسافرت کرده خوانین و رؤساء طوایف را تحریک و طوری وسائل اختلاف فراهم آورده که بین کلانتران و خوانین ممکن است اختلاف بزرگی حادث شود سهل است به واسطه تزریقات ایلی در شهری احتمال قوی می رود که انزجار و کدورتی در بین قوام‌الملک و سردار عشایر اخیراً حادث نموده منجر به عاقبت وخیمی گردد، از آن جمله طایفه کشکولی را تحریک و دائماً امنیت طرق و شوارع را مختل داشته علی‌الاتصال قوافل دچار یک عده از سارقین کشکولی می شوند.

اس. پی. آر اسلحه قشون جنوب هرچه از اداره ژاندارمری سابق و سوئدی‌ها به تصرف کارکنان انگلیسی درآمده بود تماماً با تیشة غضب شکستند و فشنگ‌ها را همه روزه خروار خروار در خارج شهر آتش می زدند، بلکه اسلحه که مخصوص خودشان بوده همه روزه بار بار از میان برده نابود می نمایند. در خلال انحلال یک عده اس. پی. آر در وحله اول که قطع در انحلال اداره از طرف زمامداران مرزی احساس نمودند و از احرار فارس مایوس شدند عده قشونی را وادار به یک شورش و انقلاب و به وسایط مختلفه از مأمورین سیاسی و نظامی انگلیس دستورات در خرابی و چپاول و غارت و زد و خورد شهر داده بودند.

وقایع هفته پیش از دوازدهم نوامبر

* مقامات شوروی همچنان مشغول گردآوری مواد غذایی و ارسال آن به کشور خود هستند.

* روسها در قزوین برای خرید مواد غذایی به تجار محلی رجوع نمی‌کنند، بلکه شخصاً به روستاها می‌روند و ضمن انجام تبلیغات بلشویکی کالاهای مورد نیاز خود را از آنان خریداری می‌کنند.

* کنسول شوروی در مشهد عازم محل مأموریت خود شد.

* اوضاع گیلان رضایت‌بخش است. کوچک‌خان تاکنون دم به تله نداده و در جنگل دائماً از محلی به محل دیگری می‌گریزد. او اینک با باقیمانده طرفدارانش که ۳۹۰ نفر می‌شوند به سمت غرب یعنی به سوی خلخال در حرکت است.

* رضاخان در مذاکرات روز ششم نوامبر متذکر شد که اوضاع گیلان روبراه است و دیگر از ناحیه کوچک‌خان خطری متوجه دولت نیست. وی سپس افزود که اینک می‌خواهد پنجهزار نفر از نیروهای قزاق را برای برقراری نظم به تبریز گسیل دارد. رضاخان به ماژور لوندبرگ و نیروهای ژاندارم اعتمادی ندارد و می‌گوید اعزام نیروی قزاق و یاری افراد محلی وفادار به حکومت مرکزی تنها راه از پای در آوردن سمیتکو است. رضاخان قصد دارد برای به دست گرفتن فرماندهی عملیات شخصاً به تبریز سفر کند.

* سیصد نفر از شورشیان گیلان در هفتم نوامبر به محاصره نیروهای دولتی درآمدند.

* هشتصد نفر ژاندارم در هفتم نوامبر برای مقابله با حمله احتمالی سمیتکو به خوی از تبریز به آن شهر اعزام شدند.

* کنسول ما در هفتم نوامبر تلگرافی از تبریز اطلاع داد که نیروهای تحت فرمان سمیتکو بین چهار هزار تا چهار هزار و پانصد نفر برآورد می‌شوند و دویست نفر آنها ترك هستند. سمیتکو همچنین دوازده مسلسل در اختیار دارد. کنسول می‌افزاید در ایالت شایع کرده‌اند که عناصر انگلیسی مقیم بغداد از طریق سید طه محرك اصلی سمیتکو هستند و اخیراً هم ملك فيصل به رسم هدیه يك عبا برای سمیتکو فرستاده است.

* فرخی مدیر توفان یکی از اشعار ضدانگلیسی خود را در شماره دوازدهم نوامبر این نشریه چاپ کرده است. (نگاه کنید به پیوست شماره ۲۲).

* از آن دسته شورشیان که در هفتم نوامبر به محاصره نیروهای دولتی درآمده بود، چهار مسلسل و سی بار مهمات به چنگ قزاقها افتاده است (۸ نوامبر).

* هوای شرجی و باران شدید موجب کندی پیشرفت نیروهای دولتی در گیلان شده است.

* والی تبریز می‌خواهد برای مقابله با سمیتکو نیرویی از میان ارامنه و آسوریهای آذربایجان فراهم آورد. سمیتکو هم به ارامنه تبریز هشدار داده است که پا از گلیم خود بیرون نگذارند و همچنان در حالت بی‌طرفی باقی بمانند.

* رضاخان می‌گوید که پس از ختم غائله سمیتکو طرح ایجاد ارتش واحد و سراسری را پیگیری خواهد کرد. وی برای برقراری امنیت و آرامش در ایران دست کم طالب يك ارتش چهل هزار نفری است. رضاخان در حال حاضر برای مخارج نیروهای نظامی ماهانه به هفتصد هزار تومان پول احتیاج دارد.

* مطلع شدیم که بیست و چهار افسر سوئدی به قصد آموزش ارتش ایران در بیست و چهارم اکتبر سوئد را به قصد تهران ترك گفته‌اند. رضاخان می‌گوید که از این افسران در مدارس نظامی استفاده خواهد شد.

* روسها قصد دارند در نواحی جنوبی ایران نیز کنسولگریهایی دایر کنند.

* آخرین ستون از نیروهای پلیس جنوب مرکب از نفرات انگلیسی و هندی در دهم نوامبر از شیراز وارد بوشهر شدند.

لرد کرزن عصبانی شده است

تا بود جان گرانمایه به تن سر ما و قدم خاك وطن
بعد از ایجاد صد آشوب و فتن بهر ایران ز چه رو در لندن

لرد کرزن عصبانی شده است

داخل مرثیه خوانی شده است

ما بزرگی به حقارت ندهیم گوش بر حکم سفارت ندهیم
سلطنت را به امارت ندهیم چون که ما تن به اسارت ندهیم

لرد کرزن عصبانی شده است

داخل مرثیه خوانی شده است

حال «مارلینگ» تو را فهمیدیم «کاکس» را گاه عمل سنجیدیم
کودتا کردن «نرمان» دیدیم آنچه رفتیم چو برگردیدیم

لرد کرزن عصبانی شده است

داخل مرثیه خوانی شده است

آخر ای «لرد» ز ما دست بدار کشور جم نشود استعمار
بهر دلسوزی ما اشك مبار تا نگویند ز الغای قرار

لرد کرزن عصبانی شده است

داخل مرثیه خوانی شده است

ما جگر گوشه کیکاوسیم پور جمشید جم و سیروسیم
زاده قارن و گیو و طوسیم ز انگلیسان چو بسی مایوسیم

لرد کرزن عصبانی شده است

داخل مرثیه خوانی شده است

فرخی

وقایع هفته پیش از نوزدهم نوامبر

* رضاخان به منظور بررسی اوضاع گیلان و این که چه موقع می تواند نیروهای دولتی را
از آنجا فراخواند در سیزدهم نوامبر سعدالدوله را به رشت گسیل داشت.

* خالوقربان موقتاً به حکومت انزلی منصوب شده است.

* بالادین رئیس اداره بازرگانی شوروی در تبریز به منظور ارسال هرچه بیشتر
مواد غذایی به کشورش وارد انزلی شده است.

* میرزا کوچک خان هنوز در جنگلهای نزدیک خلخال است. در گزارشهای دریافتی
هیچ گونه اشاره ای به وقوع درگیری بین جنگلیها و نیروهای دولتی نشده است.
اسماعیل خان خواهرزاده میرزا کوچک خان که در ماکلوان در اسارت نیروهای دولتی
بسر می برد به رشت انتقال داده شد.

* يك كشتی روسی حامل طلاآلات از باکو به بندر گز آمده تا محموله خود را با پارچه
و مواد غذایی مبادله کند. هزینه زندگی در بندرگز به علت صدور مواد غذایی به شوروی
در طول دوازده ماه گذشته دو برابر افزایش یافته است.

* رضاخان همچنان در فکر تجهیز نیرو جهت حمله به سمیتکو است. او به خالوقربان
دستور داده تا به منظور تقویت نیروهای دولتی با دسته خود از رشت عازم تبریز شود.
نخستین ستون قزاق شامل پانصد نفر در روز چهاردهم نوامبر تهران را به قصد تبریز
ترك گفتند. قرار است قبل از شروع حمله پنجهزار نفر نیرو در تبریز گرد آیند.

* سمیتکو اخیراً تحرك چندانی از خود نشان نداده است. بهادرالسلطنه که در این
اواخر به حکومت سقز منصوب شده بود توسط شورشیان کرد از کار برکنار و اینک شهر
در دست طرفداران سمیتکو است.

* رضاخان به منظور جمع آوری پول برای قحطی زدگان شوروی کمیته ای متشکل از
روحانیون و سرشناسان شهر درست کرده است. همه می گویند کاسه ای زیر نیم کاسه
است و رضاخان کسی نیست که بی جهت بخواهد خود را در دل وزیرمختار شوروی جا
کند.

* کابینه روز به روز ضعیف تر می شود و بیم آن می رود که بزودی سقوط کند.
نخست وزیر چند روز پیش اعلام داشت که می خواهد از مقام خویش استعفا دهد.
* ستون نظامی که صبح روز چهاردهم نوامبر تهران را به قصد تبریز ترك گفت از نفرات

و تجهیزات زیر تشکیل شده بود:

سواره نظام	۱۶۰	نفر
پیاده نظام	۳۰۰	نفر
مسلحی	۴۰	نفر
توپچی	۲	نفر
توپ صحرایی	۲	عراده
مسلح	۴	قبضه

* نشریات معتدلتر شده‌اند و در مورد ما انگلیسیها لحن ملایمتری پیش گرفته‌اند. روزنامه اتحاد در شماره پانزدهم نوامبر از سر نصیحت به انگلیسیها توصیه کرده است که در امور داخلی ایران مداخله نکنند و بجای استفاده از زور با ملت ایران از در دوستی در آیند.

وقایع هفته پیش از بیست و ششم نوامبر

* روزنامه ستاره ایران که دو ماه پیش از این توقیف شده بود در بیستم نوامبر اجازه انتشار یافت.

* فروش قرارداد خوشتاریا (۲۵) به شرکت نفت استاندارد (۲۶) در محافل سیاسی سر و صدا برپا کرده است. روسها آن را برخلاف قرارداد ایران و شوروی می‌دانند. انگلیسیها و فرانسویها نیز هر يك به دلایل دیگر با واگذاری قرارداد خوشتاریا به آمریکائیا مخالفت می‌ورزند. مطبوعات و افکار عمومی از این که قرارداد به يك شرکت آمریکایی داده شده است به شدت اظهار رضایت می‌کنند. البته خزانه خالی مملکت در این ابراز احساسات بی‌تأثیر نیست. رضاخان از هم‌اکنون چشم به پولی دوخته که قرار است آمریکائیا در مقابل اخذ چنین امتیازی در اختیار دولت ایران بگذارند. رضاخان می‌خواهد از این پول و یا حداقل قسمتی از آن نخست به غائله سمیتکو خاتمه دهد و سپس ارتش نوین ایران را پی‌ریزی کند.

* روتشتین در بیست و سوم نوامبر با ارسال یادداشتی برای دولت ایران به واگذاری

امتیاز نفت شمال به شرکت استاندارد اعتراض کرد. وی این واگذاری را مغایر با فصل سیزدهم قرارداد مورخ بیست و ششم فوریه ۱۹۲۱ ایران و شوروی دانسته است.

* زد و خوردهای مختصری بین نیروهای دولتی و افراد سمیتکو در بین میاندوآب و ساوجبلاغ و همچنین دیلم و خوی صورت گرفته است. امیر ارشد با دو هزار نفر نیروی نامنظم خود به حمایت از حکومت مرکزی برخاسته است.

* سقز به تصرف نیروهای ژاندارمری در آمده و اینک شهر آرام است.

* رضاخان می‌گوید که برای مقابله با سمیتکو قصد دارد نیروهای خود را در شرفخانه و میاندوآب و ساوجبلاغ متمرکز کند و سپس از شمال و جنوب دریاچه اورمیه دست به حمله بزند. مشکل رضاخان در حال حاضر کوتاهی کابینه در تهیه پول جهت پرداخت مواجب افراد نظامی و مخارج مربوط به حمل و نقل و خورد و خوراک آنان است.

* ترنس وینسنت برنان (۳۷) که به نیابت کنسولگری رشت منصوب شده است در بیست و ششم نوامبر تهران را به قصد محل مأموریت خویش ترك گفت.

* روسها می‌خواهند امتیازهایی را که در رژیم سابق از دولت ایران کسب کرده‌اند مجدداً احیاء کنند. آنان به همین منظور به دولت ایران پیشنهاد کرده‌اند که به ازای اخذ انحصار صید ماهی در دریای خزر، براساس امتیاز معروف به خوشتاریا، سالی دو بیست هزار تومان به ایران پرداخت نمایند.

یادداشت دولت شوروی

به موجب فصل سیزدهم معاهده ایران و روسیه مورخ ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ دولت ایران نباید امتیازات شمال را که دولت جمهوری روسیه به ایران واگذار می‌کند به دیگری بدهد و چون امتیاز نفت شمال را یکی از کابینه‌های ادوار فترت به خوشتاریا که تبعه گرجستان است، طبق ورقه‌ای که صورت امتیازنامه داشته داده است بنابراین معادن نفت شمال ایران چنانچه خود ملت و دولت ایران استخراج نمایند باید در زیر خاک باقی بماند.

دوم قوس ۱۳۰۰

وقایع هفته پیش از سوم دسامبر

* کوچک‌خان هنوز دستگیر نشده است. حکومت مرکزی برای زنده دستگیر کردن او ده هزار تومان و برای مرده تحویل دادنش پنجهزار تومان جایزه تعیین کرده است. کوچک‌خان در بیستم نوامبر، یعنی روزی که گروهی از قزاقها به حدود سی چهل متری کپرو می‌رسند با علامت به موقع یکی از یارانش از چنگ آنان می‌گریزد. قزاقها پس از دیدن کوچک‌خان آتش مسلسل لوئیس (۴۸) را به روی وی می‌گشایند، ولی اندکی بعد گلوله در خشاب مسلسل گیر می‌کند و کوچک‌خان با استفاده از این فرصت و برجای گذاشتن کلاه و قطار فشنگ، اسلحه کمری و نیمی از غذایی که مشغول خوردن آن بوده است موفق به فرار می‌شود. نیروهای دولتی اینک برای اسیر کردن میرزا کوچک‌خان در يك خط زنجیر پیش می‌روند و به اصطلاح مشغول جاروب کردن جنگل هستند.

* گیلان تحت حکومت نظامی است و اداره امور شهر به دست محمدقلی‌خان میربنجه فرماندار نظامی سپرده شده است. نیروهای تحت فرمان محمدقلی‌خان میربنجه در سراسر منطقه عبارتند از ۵۰۰۰ قزاق، حدود ۲۵۰ ژاندارم و حدود ۳۰۰۰ کرد. کردهای اخیرالذکر به کوشش خالوقربان که اخیراً ملقب به سالارمنصور شده به نیروهای دولتی پیوسته‌اند. شهرهای محل استقرار قوای یاد شده به شرح زیر است:

رشت	۱۰۰۰ قزاق
فومن و اطراف	۲۵۰۰ قزاق
تنکابن	۱۵۰۰ قزاق

کردهای جمع‌آوری شده توسط خالوقربان روزانه در دسته‌های دوست نفری به تبریز اعزام می‌شوند و قرار است فقط ۵۴۰ نفر از آنان در رشت ماندگار شوند. نصرت‌اله‌خان املشی پسر یحیی‌خان املشی نیز با به خدمت گرفتن یکصد نفر جوان و مسلح کردن آنان در املش استقرار یافته است.

* مقامات دولتی گیلان در حال حاضر به شرح زیر است.

سعدالملک	حاکم
محمدقلی‌خان میربنجه	فرماندار نظامی

مؤید الحضور

میرزا احسن خان

اسداله میرزا مبشر السلطنه

غلامحسین خان ابتهاج الملك

کارگزار

رئیس مالیه

رئیس تلگراف

رئیس کابینه

* رشت کاملاً آرام است و دکانها همه بازند. نیروی پلیس کوچکی شامل یکصد و پنجاه نفر پاسبان نظم شهر را به عهده دارد. رفت و آمد در شهر از ساعت نه شب تا طلوع آفتاب ممنوع است. مسافران می‌توانند با کسب مجوز کتبی از مقامات نظامی به رشت آمد و شد کنند. اکثر بناهای شهر خسارت دیده و بعضی از آنها بکلی ویران شده‌اند.

* در شهر و بندر انزلی حکومت نظامی است و اداره امور به دست کلنل روح‌اله خان فرماندار نظامی سپرده شده است. کلنل روح‌اله‌خان که افسری جوان و فعال به نظر می‌رسد جزو کادر ژاندارمری است و تا این اواخر در پلیس جنوب خدمت می‌کرد. وی پس از ورود به انزلی در پنجم نوامبر گذشته پرچم ایران را بر فراز اداره گمرک به اهتزاز درآورد. مأموران روح‌اله‌خان بر درآمدهای حاصل از ورود و خروج کشتی‌ها نظارت کامل دارند. از زمان تصدی روح‌اله‌خان آن دسته از اتباع شوروی که مایل به اقامت و فعالیت در ایران باشند بایستی مبلغ بیست و هشت روبل یا معادل آن به مأموران گمرک ایران بپردازند. به عبارت دقیق‌تر چهارده روبل برای ورود و چهارده روبل برای خروج. از این روی پس از اخراج دسته‌جمعی اتباع شوروی، عده بسیار کمی از آنان حاضر به پرداخت مبلغ یاد شده و کسب اجازه برای اقامت در خاک ایران شدند. این تصمیم در واقع پس از آن گرفته شد که مقامات رسمی با کو از اتباع ایرانی به هنگام ورود یا خروج به آن شهر مبلغ مشابهی مطالبه می‌کردند. بازرس کشتی‌ها پسر «سوکیاس» کارمند شرکت نفت ایران و انگلیس در قزوین است.

* در پادگان انزلی دو بیست و پنجاه ژاندارم و معدودی قزاق ایرانی استقرار یافته‌اند و فرماندهی پادگان به عهده روح‌اله‌خان است.

* پس از برقراری حکومت نظامی در انزلی فعالیت عناصر روسی بسیار محدود شده تا جایی که کنسول شوروی از انزلی به رشت آمده است، لیک بیم آن می‌رود که بجای حبیب‌اله‌خان یک حاکم غیرنظامی که به طرفداری از بلشویکها معروف است زمام امور را به دست بگیرد.

* روزنامه ایران در سرمقاله روز بیست و هفتم نوامبر در پاسخ به اعتراض روتشتین نسبت به واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت استاندارد می‌نویسد که امتیاز خوشتاریا به علت عدم تصویب آن توسط پارلمان فاقد اعتبار قانونی است (نگاه کنید به پیوست شماره بیست و چهار). روزنامه ستاره ایران نیز در سرمقاله روز بیست و هشتم نوامبر با بیان مشابهی در مورد اعتراض انگلیس به واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت استاندارد و فروش امتیاز خوشتاریا به یک شرکت امریکایی می‌نویسد موافقت کابینه صمصام‌السلطنه با واگذاری امتیاز به خوشتاریا به دلیل مخالفت پارلمان با این امتیاز اعتباری ندارد و دولت ایران به هیچوجه خود را متعهد به قبول مذاکرات انجام شده بین دولت انگلیس و خوشتاریا نمی‌داند.

* بی‌سیم انزلی کاملاً سالم است و با باکو و تهران تماس دارد.

* کنسول شوروی در همدان تعیین و به محل مأموریت خود اعزام شده است.

* طبق تلگراف مورخ بیست و هشتم نوامبر کنسول اعلیحضرت پادشاه انگلیس در تبریز شمار نیروهای تحت فرمان سمیتکو پس از پیوستن گروهی از کردهای ترکیه به آنان به شش هزار نفر افزایش یافته است. حکومت مرکزی نیز گروهی از ارامنه ضد بالشویک قفقاز را که به تبریز پناهنده شده‌اند به عنوان سرباز به خدمت گرفته است.

* ایرانیان هنوز نسبت به عملیات انگلیسیها در کردستان ظنن هستند. روزنامه ستاره ایران هم تحت تأثیر تبلیغات بلشویکها، به این بدبینی دامن می‌زند. این روزنامه در سرمقاله روز بیست و هشتم نوامبر خود اعلام کرد که انگلیسیها سرگرم عقد قراردادهایی با سران طوایف کرمانشاه هستند و مقادیری اسلحه برای توزیع بین عشایر وارد ایران کرده‌اند. ستاره ایران سپس می‌افزاید که مأموران انگلیسی حتی خود را به پشت‌کوه هم رسانیده‌اند. این روزنامه از کمک مالی روتشتین برخوردار است.

* نایب‌الحکومه قصر شیرین به منظور حراست از قبایلی که اینک در حال کوچ زمستانی به نواحی مرزی عراق هستند از حکومت مرکزی خواسته است با استخدام پنجاه سوار موافقت کند. در این اواخر راهزنان چندین بار به قبایل حمله کرده و اموال آنان را به غارت برده‌اند.

* تعداد زیادی از اتباع شوروی و از جمله گروهی از افسران آن کشور وارد ایران می‌شوند. وابسته نظامی سفارت ما بر این اعتقاد است که وابسته نظامی سفارت

شوروی در نظر دارد تعدادی از این افسران را به استخدام ارتش ایران در آورد. کابینه ایران به رضاخان دستور داده است که به خدمت اتباع روسیه در ارتش خاتمه دهد، ولی رضاخان می‌گوید آن دسته از اتباع شوروی که مسلمان شوند و خود را شهروند ایران بخوانند می‌توانند به خدمت خویش در ارتش ادامه دهند. رضاخان ادامه خدمت افسران روسی در بخش خدمات فنی را ضروری می‌داند و گرنه وی با روسها میانه‌خوشی ندارد.

* تا این اواخر يك كشتی مجهز به توپ شوروی در بندر انزلی پهلو گرفته بود، ولی در شامگاه بیست و هشتم نوامبر دوازده كشتی روسی و از جمله كشتی توپدار فوق بندر را به قصد باکو ترك گفتند. علت این تصمیم هنوز بر ما پوشیده است. در چند روز اخیر تنها يك كشتی بخاری به نام «اول دسامبر» از باکو به بندر پهلوی آمده است.

* تعمیر پل منجیل همچنان ادامه دارد و امید میرود ظرف پنج هفته آینده کار ساختمانی آن به اتمام برسد.

* سلووری (۴۹) رئیس جمهور آذربایجان شوروی در سی‌ام نوامبر از باکو وارد رشت شد.

* در این هفته هیچ‌گونه گزارشی از درگیری میان نیروهای دولتی و افراد سمیتکو دریافت نشده است. دو طرف در مواضع خود سنگر گرفته‌اند. قوای دولتی منتظر ورود نیروهای تقویتی از تبریز و گیلان هستند. ظاهراً اعزام نیروهای کمکی به علت تأمین نبودن مخارج حمل و نقل به تعویق افتاده است.

پیوست شماره بیست و چهار

یادداشت اخیر روسیه

سوءتفاهم عجیب دامنه وسیعی در مملکت دارد. نه تنها در مسائل داخلی و قضایای موجوده بین اشخاص و حتی دوستان و رفقا، غالباً همین سوءتفاهم نقاها و کدورت‌هایی ایجاد می‌کند، بلکه می‌بینیم در مسائل خارجی و در طرز روابط سیاسی نیز باز سوءتفاهم موجود می‌شود. آن وقت ترتیب اثر بر آن می‌دهند، گله و اعتراض می‌کنند و حتی گاهی هم می‌بینید در سر يك مسائل جزئی کار بالا می‌گیرد، یادداشتهای سیاسی رد و بدل می‌شود...

روابط دوستانه و صمیمانه که بین دو ملت ایران و روسیه و دو رژیم جوان، مشروطیت ایران و سویت روسیه موجود بوده و پس از آن به وسیله يك وثیقه سیاسی که عبارت از قرارداد ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ باشد این دوستی مستحکم و بااساس شده است و به وسیله آن روسیه جوان در ایران و ما در روسیه دارای نمایندگان سیاسی و بیعانه‌های محبت و صمیمیت شده‌ایم، نباید آنها و منافع چنین دوستی‌ها و استفاده‌هایی را که این دو ملت بالمقابل از یکدیگر خواهند برد فدای يك سوءتفاهم نمود. رفع چنین سوءتفاهمی و توجه دادن مراکز مربوطه به وجود اشخاصی که کاملاً علاقمند به تیرگی و یا اقلاً تقاربین ایران و روسیه می‌باشند وظیفه هر ایرانی است. نه ما تنها وظیفه داریم که حتی‌المقدور نگذاریم روابط بین ما و دوستان هم‌جوار ما تیره شود، آنها و مأمورین و هیئت سیاسی آنها در مرکز نیز کاملاً همچنین وظیفه را دارا می‌باشند. نمایندگان محترم روسیه نباید اجازه دهند توجهات و تمایلات عمومی که به دولت و ملت روسیه در ایران موجود می‌باشد بیهوده و در سر يك مسائل جزئی منحرف شود. ما و آنها نیز کاملاً می‌دانیم که چنین اشخاص و مراکز سیاسی در تهران وجود دارد که همیشه در القاء شبهه و ایجاد نقا و کدورت بین ما و روسیه جوان سعی می‌کنند و بالاخره می‌خواهند از يك مسئله کوچک ارکان روابط و دوستی ما و روسیه را متزلزل نمایند، ولی چنانچه تاکنون بدین مقصود موفقیت حاصل نکرده‌اند امیدواریم در آتیه نیز نتوانند

این نقشه خود را به موقع اجرا گذارند. آنها القاء شبهه می‌کنند ما هم می‌توانیم به وسائلی که در دست داریم آن را مرتفع نماییم.

چنانچه اشاره کردیم یکی از شاهکارهای بزرگ آنها و یکی از سوء تفاهم‌هایی که ایجاد کرده‌اند مسئله امتیاز اخیر می‌باشد که ما لازم می‌دانیم حقایق را به اطلاع عامه برسانیم.

توسعه فقر و فقدان تجارت و صادرات مملکت ما که يك قسمت مهم آن به واسطه انسداد راه روسیه بود، مملکت ما را در وخیم‌ترین وضعی انداخته، دولت را سوق می‌داد که در هر ماه دست خود را به طرف همسایه جنوبی دراز و سیصد چهار صد هزار لیره با زحمات زیادی به دست آورده و چند صباحی ادارات خود را نگاهداری کند.... مملکت ما خرابتر و احساسات و افکار عمومی در غلیان، تجارت و مملکت در بحران، راهزنی و دزدی و یغماگری و حس ملوک‌الطوایفی در سرتاسر مملکت پیدا می‌شد و روز بروز اوضاع ما را تیره‌تر می‌نمود. مرگ و حیات ایران بسته به اصلاحات بود. اصلاحات هم تنها در روی استفاده از ثروت ملی و داخلی ممکن بود و الا به هر کار دیگری دست می‌زدیم بی‌نتیجه و اسباب بدبختی و فلاکت عده‌ای را فراهم می‌کرد. در تحت تأثیر همین عوامل و برای نجات ایران و این مردم بیچاره که گناهی جز فقدان وسائل حیات که آن را نیز عمداً در مملکت ما ایجاد نموده بودند نداشتند. دولت پس از چهار ماه مذاکره ممتد امتیاز معادن نفت شمال را به این کمپانی واگذار و مجلس شورای ملی نیز به اتفاق آن را تصویب نمود.

رفقای هم‌جوار ما خوب می‌دانند که اصلاح اوضاع پریشان این مملکت تنها به وسیله همین امتیاز صورت‌پذیر بوده و از این راه کاملاً می‌توان به رفع بحران اقتصادی که حیات ما را تهدید می‌کرد موفق گشت.

در بادکوبه کارگرانی که تنها به استخراج معادن نفت اشتغال داشتند متجاوز از دویست هزار نفر بودند که بدان وسیله بهترین زندگانی را برای خود تأمین می‌کردند. بدیهی است تمام شمال ایران که تنها مازندران یا گیلان یا خراسان یا آذربایجان آن مساوی با بادکوبه خواهد بود، در هر يك از نقاط فوق اقل دویست هزار بیکار دارای کار و شغل و بهترین زندگانی، به تناسب

زندگانی امروزه، خواهد شد و اگر مجموع آنها را بخواهیم حساب کنیم متجاوز از يك میلیون کارگر خواهد شد. اگر بخواهیم عده‌ای که برای کشیدن لوله یا برای تسطیح راه شوسه و یا شمندوفر مشغول می‌شوند حساب کنیم عده آنها چندین برابر می‌شود و بدیهی است درین صورت نه تنها شمال ایران زنده خواهد شد، بلکه تأثیرات مهم و فوق‌العاده‌ای هم نسبت به سایر ایالات ایران خواهد نمود.

حال ببینیم روسها و رفقای ما که البته به ارتقاء و تعالی ما علاقمند هستند چه می‌گویند و برای چه اعتراض بر این امتیاز که زنده‌کننده ایران می‌توان محسوبش داشت می‌نمایند.

آیا آنها می‌خواهند مملکت ما بایر و خراب بماند؟ آنها علاقمند به فقر و بدبختی ایرانی هستند؟ آنها نمی‌خواهند دولت ایران عظمت و سیادت و استقلال خود را حفظ کند؟ و بالاخره آنها که در تمام دنیا طرفدار زنجیر و کارگر می‌باشند سعی می‌کنند کارگر و رنجبر ایرانی از شدت فقر و استیصال بمیرد؟

گمان نمی‌کنیم و بلکه یقین داریم که رژیم سویت روسیه برخلاف دوره تساریسم علاقمند به حیات ملل ضعیفه بوده و برعلیه هرگونه تجاوزات و حق‌شکنی‌ها می‌باشد. چنانچه اگر به خاطر داشته باشند وزیر خارجه آنها، تروتسکی (۵۰) در تاریخ ۱۶ ژانویه ۱۹۱۸ مراسله‌ای که به شارژ دافر ایران در پتروگراد می‌نویسد، در ضمن آن تمام عهدنامه‌هایی که از طرف کارکنان خانواده رومانوف به زور سرنیزه به ملت بدبخت ایران تحمیل شده بود صریحاً و به طور قطعی لغو کرد و براوین (۵۱) که به ایران آمد به موجب مراسله اول فوریه ۱۹۱۸ حضور خود را برای الغای امتیازات گذشته که برخلاف میل و قانون اساسی ما به دولت ما تحمیل کرده بودند اعلام نمود و اخیراً هم معاهده‌ای که بین ایران و روسیه منعقد شد الغای امتیازات را رسماً قبول

۵۰. L. Trotsky. کمیسر امور خارجه شوروی.

۵۱. Bravine کنسول حکومت تزاری در خوی و نخستین وزیر مختار دولت سوسیالیستی

شوروی در ایران.

کردند. اینها اسناد و دلایلی است که کاملاً به ما حق می‌دهد که درین عقیده راسخ بوده و بگوئیم که رژیم جمهوری روسیه رویه‌اش کاملاً عادلانه و از هرگونه فشار و تحمیلی باید دور باشد.

از قراری که می‌شنویم یادداشت اخیر سفارت جمهوری سوسیالیستی روسیه به دولت ایران مفادش این بوده است که به موجب فصل سیزدهم معاهده اخیر ایران و روسیه که عنقریب به تصویب مجلس شورای ملی می‌رسد، دولت ایران نباید امتیازات شمال را که روسیه به ایران واگذار می‌کند به دیگری بدهد و چون امتیاز نفت شمال را یکی از کابینه‌های ادوار فترت به خوشتاریای تبعه گرجی که حالا تابعیت او معلوم نیست، با گرجستان و یا با روسیه است ورقه‌ای که صورت امتیازنامه داشته است داده بود، بنابراین استخراج معادن نفت شمال ایران باید در زیر خاک باقی بماند.

اینجا است اشتباه و سوءتفاهم. یادداشت روسیه می‌گوید به موجب فصل سیزدهم نباید امتیاز نفت شمال را به کمپانی استاندارد اوپل آمریکائی بدهیم، زیرا این امتیاز به خوشتاریا داده شده بوده است. خیر این طور نیست، اصلاً چنین امتیازی وجود نداشته است.

یکی از کابینه‌های ادوار فترت در نتیجه فشار و تهدید و انواع تحمیلات عجیب و غریب ناچار و برای این که می‌دانست اعطای امتیاز بدون تصویب مجلس شورای ملی از درجه اعتبار ساقط است برخلاف اصل ۲۴ قانون اساسی... مراسله‌ای به خوشتاریا راجع به امتیاز معادن نفت شمال داده است. پس از آن کابینه‌های بعد عدم اعتبار آن مراسله و آن امتیاز را رسماً به سفارت روس و سایر سفارتخانه‌ها اعلام نموده و حتی يك بار دیگری که همان کابینه به روی کار آمد خوشتاریای مزبور هرچه تقاضای تجدید امضای امتیازنامه لغو شده را نمود کابینه مزبور حاضر نشد و به کلی در ثانی الغای آن را رسماً به سفارت روس و به خود خوشتاریا اطلاع داد، خوشتاریا پس از آن که کاملاً از دولت ایران مأیوس شد به اروپا مسافرت کرد و ابتدا با يك کمپانی نفت هلندی داخل مذاکره فروش این امتیازنامه شد. کمپانی مزبور به وزیر خارجه ایران مراجعه کرد وزیر خارجه ما لغو بودن امتیاز مزبور را به

کمپانی هلندی اعلام و او را از خرید يك چنین امتیاز بی‌اساسی منصرف نمود. خوشتاریا از این مرحله هم مأیوس شد به فرانسه‌ها مراجعه کرد. آنها نیز به وزیر خارجه ما مراجعه کردند باز همین جواب را شنیدند و صرف نظر کردند. تا بالاخره خوشتاریا به انگلیسیها متوسل شد. کرزن مراسله‌ای به وزیر خارجه ما نوشت همین جواب را شنید و ساکت ماند. پس از چندی يك مرتبه معلوم شد که کمپانی نفت جنوب به اتکاء عظمت دولت خود این امتیاز را که اصلاً مراحل امتیازی را طی نکرده و به کلی از درجه اعتبار ساقط می‌باشد خریداری نموده و به دولت ما اطلاع دادند. فوری دولت همان جواب را به آنها داد و حتی آخرین یادداشت سفارت انگلیس در موضوع امتیاز خوشتاریا که به کمپانی نفت جنوب واگذار شده در اوایل کابینه آقای قوام السلطنه به دولت ایران رسید و دولت هم مجدداً با صریحترین عبارتی عدم اعتبار آن را به سفارت انگلیس خاطر نشان نمودند.

این بوده است تفصیل امتیاز خوشتاریا که فعلاً می‌بینیم سفارت دولت جمهوری روسیه از آن حمایت می‌کند. اگرما ورقه‌ای که در دست خوشتاریا بوده صحیح بدانیم قانون اساسی خود و اخطارهای پی‌درپی هیئت‌های دولت خود را که راجع به عدم اعتبار آن امتیازنامه به روسیه داده‌اند باید پامال شده بدانیم. فصل سیزدهم معاهده اخیر ایران و روسیه می‌گوید امتیازاتی که روسیه به ایران پس می‌دهد نباید به دیگری داده شود. ورقه‌ای که خوشتاریا در دست داشته است اصلاً صورت امتیازنامه ندارد.

ما از روسیه انتظار دوستی داریم. ما به هیچوجه نمی‌توانیم ببینیم که این قبیل سوءتفاهمها اسباب بدبینی عامه را فراهم کند. دولت ایران امتیاز معادن نفت شمال را به کمپانی آمریکائی واگذار کرده و اتفاق مجلس شورای ملی آن را تصویب نموده و به هیچوجه اعاده آن ممکن نیست...

بنابراین و با این حقایق که ما کاملاً بسط دادیم امیدواریم این مسئله دیگر تعقیب نشود و تزلزل افکار عمومی که نزد رفیق روتشتین البته محترم است مرتفع گردد و بدبختی جدیدی برای ایران تولید نشود.

زین العابدین ره‌نما

وقایع هفته پیش از دهم دسامبر

* والی اصفهان به دستور تهران روزنامه‌های «صدای اصفهان» و «توفان» را که مقالات ضدانگلیسی نشر می‌دادند توقیف کرد.

* به دستور رضاخان در ششم دسامبر کلیه افسران سوئدی را از پست‌های فرماندهی ژاندارمری برکنار کردند و يك افسر قزاق ایرانی به نام امان‌المیرزا جانشین کلنل گلوپ فرمانده ژاندارمری شد. سعدالدوله فرمانده پیشین شورشیان گیلان و سالار نظام فرمانده پیشین ژاندارمری کردستان مأمور همکاری با امان‌المیرزا شده‌اند. سالارنظام به شدت ضدانگلیسی است و گمان می‌رود که مأمور روتشتین باشد. اینک رضاخان در حال دستیابی به آرزوی دیرین خویش، یعنی قبضه کردن نیروهای نظامی ایران است.

* بخت و اقبال به رضاخان رو کرده است. کوچک‌خان پس از مدتها این در و آن در زدن در مناطق جنگلی سرانجام گرفتار برف و کولاک شد و در ششم دسامبر به علت سرمازدگی شدید به دار باقی شتافت. جسد دوست وفادار میرزا کوچک‌خان، یعنی گاتوک^(۵۱) که او نیز از سرما جان سپرده در کنار جنازه میرزا بوده است. گاتوک اهل روسیه بود و همان کسی است که در سال ۱۹۱۸ به دست نیروهای دنسترویل^(۵۲) اسیر شد.

* نماینده‌ای از طرف حزب دمکرات قزوین در نهم دسامبر به منظور استخلاص و یا تخفیف مجازات افرادی که در عملیات اخیر جنگل اسیر و در تهران زندانی شده‌اند قزوین را به قصد تهران ترك گفت.

* خوی آرام است. ساوجبلاغ در حدود دهم دسامبر توسط نیروهای دولتی بازپس گرفته شد. اعزام نیرو از گیلان و زنجان به تبریز همچنان ادامه دارد. قرار است پس از انتقال کامل نیروهای کمکی به منطقه عملیات شروع شود. نقشه رضاخان این است که از دو جبهه، یعنی از خوی به اورومیه در شمال و ساوجبلاغ در جنوب حمله علیه سمیتکو را آغاز کند. اوضاع و احوال سیاسی حاکم بر تهران اجازه نمی‌دهد که رضاخان شخصاً فرماندهی عملیات را به عهده گیرد، بنابراین وی تصمیم دارد

فرماندهی را به دست امیر موثق بسپارد. رضاخان برای تأمین مخارج حمل و نقل، تدارکات و پرداخت مواجب افراد پول کافی در اختیار ندارد.

* خالوقربان یار و هم‌رمز پیشین میرزا کوچک‌خان در دهم دسامبر سربریده او را به قزوین آورد و روز بعد، یعنی در یازدهم دسامبر با آن «هدیه گرانبها» وارد تهران شد. به این ترتیب دوران زندگی مردی که در طول شش سال گذشته بزرگترین انقلابی ایران محسوب می‌شد و تا همین پنج ماه پیش دو استان زرخیز مملکت را تحت سلطه خویش داشت به پایان رسید.

* گیلان کاملاً آرام است و همه نیروهای دولتی به استثنای يك واحد ۱۲۰۰ نفری که قرار است در رشت و انزلی استقرار یابند به جبهه آذربایجان اعزام می‌شوند.

* از جمله نتایج مرگ میرزا کوچک‌خان و پایان گرفتن غایله شمال افزایش قدرت رضاخان است. او اینک کابینه را تحت کنترل دارد، مجلس را تحقیر می‌کند و شاه نیز از او هراسان است چنانکه می‌خواهد کشور را ترك گوید و عازم اروپا شود. رضاخان به خوبی می‌داند تا زمانی که ارتش را در اختیار دارد و ارتشیان نیز از او راضی باشند می‌تواند موقعیت و اقتدار کنونی خویش را حفظ کند. او بهتر از هر کسی می‌داند که بدون تهیه پول برای مخارج جاری و بالا بردن کیفیت رزمی و انضباطی نیروهای مسلح همه آرزوهایش نقش بر آب می‌شود.

* دولت که از کسب پول از محل واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت استاندارد مایوس شده است در وضعیت مالی بسیار بدی بسر می‌برد. در حال حاضر رضاخان برای پرداخت مواجب و خرید تجهیزات مورد نیاز قشون متکی به درآمد گمرکات و مالیاتهای غیرمستقیم است.

از قزوین پانزدهم قوس [۱۳۰۰ ش]

ساحت مقدس مجلس دارالشورای ملی و مقام منیع ریاست وزراء عظام، کپیه طوفان.

از اعطاء امتیاز معادن نطف شمال به کمپانی آمریکا که یگانه آمال ملت و اول طریق اصلاح مملکت است آن ذوات مقدس را با قلبی شرمسار از شعف تبریک و تهنیت گفته، ضمناً تمنا داریم به فوریت مواد امتیاز را به موقع اجرا گذاشته و در طریق اجراء آن احتیاج مفرط داخله مملکت را منظور فرموده و با اظهار صمیمیت ملت در عقد این قرارداد و تصدیق بر شرائط و امتیاز آن که عموماً با اطمینان خاطر او مستغنی از رفع احتیاج به داشتن منابع مایحتاج دارند سالهای دراز پایه یگانگی و اتحاد را عملاً استوار و حقیقتاً از این رهگذر رفع مشکلات گردیده و به نازلترین قیمت پایه اساس زندگانی بر خاص و عام را فراهم سازند. بزرگترین گواه اهالی همین روزهای گذشته است که با موجودیت مایه احتیاج در سرتاسر مملکت ایران به واسطه فقدان وسائل چقدر در زحمت و خصارت بوده و البته در پرتو این همت عالی مرتبت هیئت دولت معظم عطف توجه به نظیر این قبیل امتیاز است بعد از این ملت را شاد و مملکت را آباد نمایند.

به امضای هشتاد و هشت نفر از تجار و اهالی قزوین

مقام منیع وزارت جلیله جنگ و ریاست کل دیویزیون مد ظله عالی حسب الامر تلگراف، مبارک نمرة ۹۶۵ فوری برای تعقیب و دستگیری میرزا کوچک عده فرستاده، چهار روز متوالی مشغول تعاقب بودند بالاخره از شدت تعاقب قزاقان میرزا کوچک از هر طرف عرصه را بر خود تنگ دیده خود را به کوههای ماسال کشیده بود. عده قزاق هم در تعاقب مشارالیه حرکت کرده، در بین راه هم يك تصادفی واقع شد میرزا نعمتاله داماد حسن خان کیش دره [ای] مقتول و مابقی باز فرار می کنند. از طرف دیگر طالبها هم برای جلوگیری از فرار میرزا کوچک عده [ای] فرستاده بودند، بالاخره میرزا کوچک و گاوک به طرف گردنه گیلوان متواری شده در آنجا از شدت سرما تلف شده اند. قبل از این که قزاقهای تعاقب کننده برسند مابین طالبها و طارمیها سر نعلش گفتگو شده طالبها سر نعلش را بریده بودند که قزاقان رسیده و سر را گرفته حمل به شهر می نمایند. اینک سر بریده در دفتر حاضر است، هر طور دستور می فرمائید اطاعت شود. نعلش گائوک هم در همان گردنه افتاده است.

امیر پنجه محمدقلی

رئیس قوای گیلان

نمرة ۲۱۰ - ۱۴ برج قوس ۱۳۳۰

متحدالمآل

فرمانفرمایان ایالات و حکام ولایات.

در نتیجه تعقیب قوای دولتی میرزا کوچک‌خان که در کوههای طالش و طارم فراری بود در گردنه گیلان تلف شد و غائله چندین ساله گیلان به طور قطعی خاتمه یافت. بحمدالله دیگر اثری از متمردين در آن صفحه باقی نیست. قدغن فرمائید این خبر را به اطلاع عموم برسانند.

ریاست وزراء

۱۵ قوس ۱۳۰۰

وقایع هفته پیش از هفدهم دسامبر

* اوضاع گیلان آرام و کاملاً عادی است. خالوقربان در حالی که خالومراد وی را همراهی می‌کرد در یازدهم سپتامبر سربریده میرزا کوچک‌خان را به تهران آورد و خود به لقب «سالارمظفر» مفتخر گردید. قرار است خالوقربان در رأس نیروهای تحت فرمان خود بزودی عازم آذربایجان شود.

* حکومت مرکزی صدور برنج از گیلان و مازندران به شوروی را موقتاً ممنوع اعلام کرده است، ولی نمایندگان بازرگانی شوروی با پرداخت رشوه به مأموران بندر ایران همچنان مقادیر عظیمی برنج به کشور خویش صادر می‌کنند.

* هنوز عملیات جنگی علیه سمیتکو آغاز نشده است. اعزام نیروهای تقویتی از گیلان و تهران به زنجان و تبریز همچنان ادامه دارد. رضاخان معتقد است که پس از پایان یافتن اعزام نیروهای تقویتی شکست دادن سمیتکو کار مشکلی نخواهد بود.

* رضاخان با ثبت نام افراد ارمنی و آسوری برای خدمت در قشون که قرار بود توسط والی آذربایجان انجام شود مخالفت کرده است. وی می‌گوید پس از پیروزی بر سمیتکو که خواهی نخواهی آرامنه و آسوریها نیز خود را در آن سهم خواهند شمرد همین افراد موی دماغ مقامات رسمی می‌شوند و غایله دیگری برپا خواهند کرد.

* سرفرماندهی پلیس جنوب در روز دوازدهم دسامبر تعطیل گردید و نفرات آن با کشتی به هندوستان اعزام شدند. اینک دیگر نیرویی به نام پلیس جنوب وجود خارجی ندارد.

* شاه بار دیگر اشتیاق عمیق خود را برای سفر به اروپا ابراز داشته می‌گوید اطباء دربار انجام این مسافرت را برای سلامت وی ضروری تشخیص داده‌اند، لیکن دلایل اصلی تصمیم شاه را می‌بایست در اوضاع ناآرام سیاسی و ورشکستگی مملکت و کنترل ارتش توسط رضاخان و از همه مهمتر دیکتاتوری نظامی حاکم بر ایران جستجو کرد. کابینه و مجلس هر دو با مسافرت شاه به اروپا مخالفت می‌ورزند.

* کمیسیون مأمور تهیه اساسنامه تشکیلات جدید ارتش هنوز به کار خود پایان نداده است و رضاخان انتظار دارد این کمیسیون نتیجه مطالعات خود را تا ماه ژانویه آینده اعلام کند.

* بودجه ارتش در سال ۱۹۲۲ دوازده میلیون تومان، یعنی مایه یک میلیون تومان برآورد شده است.

* کارمندان دولت تهدید کرده‌اند که چنانچه تا اول ماه ژانویه آینده مواجب آنان پرداخت نشود همگی دست به اعتصاب خواهند زد.

* رضاخان برای تأمین مخارج قشون به هر دری می‌زند. وی که درآمد حاصل از گمرکات و مالیات غیرمستقیم را برای هزینه‌های جاری قشون کافی نمی‌داند چند روز پیش با ضبط صندوق شرکت راهسازی انزلی-تهران شصت هزار تومان به چنگ آورد. * به نوشته روزنامه ستاره ایران اکثر وزارتخانه‌ها پول لازم برای خرید هیزم زمستانی را در اختیار ندارند.

* کمیته کمالیون در حال حاضر کم و بیش فعالیت علنی دارد. می‌گویند هشتاد نفر در این کمیته عضویت دارند و ریاست آن به عهده حاج ملک‌الکلام کردستانی است. عمادالکتاب و میرزا جعفرخان، یعنی دو پسر حاج ملک‌الکلام عضو کمیته مذکور هستند. دیگر اعضای سرشناس کمیته کمالیون که در تهران فعالیت دارند عبارتند از:

۱. زیبا سلطان خانم، دختر حمید پاشا.

۲. امیرحشمت که اخیراً پس از ملاقات با کمال آتاتورک در آنکارا و سمیتکو در ساوجبلاغ به ایران بازگشته است.

۳. ماژور اسدالله خان ملک‌زاده.

۴. سردار معظم خراسانی نایب رئیس مجلس

۵. ممتازالدوله

وزیر مختار شوروی و افغانستان و همچنین بعضی از مقامات سفارت آلمان نیز با کمیته کمالیون ارتباط دارند و به آنجا رفت و آمد می‌کنند.

* سید جلال چمنی در رأس نیروی دوست و پنجاه نفری خود در چهاردهم نوامبر از جنگل وارد رشت شد، وی شصت بار الاغ تفنگ و مهمات و بیست و پنج قبضه مسلسل را که از طرفداران میرزا کوچک‌خان به غنیمت گرفته بود با خود به رشت آورد. چمنی نخست از یاران میرزا کوچک‌خان بود، ولی اندکی بعد همراه با هشتصد نفر از طرفداران خویش به نیروهای دولتی پیوست. عده‌ای از طرفداران او به خدمت قشون پذیرفته شدند و گروهی دیگر به سرخانه و زندگی خود بازگشتند.

* یکی از خواهران میرزا کوچک‌خان به نام زینب توسط قزاقها دستگیر شده است. قزاقها می‌گویند که او از محل اختفای اموال میرزا اطلاع دارد.

* سرشناسان رشت در شانزدهم نوامبر طی نامه‌ای خطاب به سعدالملک از وی خواسته‌اند که طبق دستورهای رضاخان، نسبت به مردم ستمدیده گیلان مهربانتر باشد و با آنان بهتر رفتار کند.

وقایع هفته پیش از بیست و چهارم دسامبر
 * شاه قلی میرزا نوه بهمن میرزا برای تصدی مقام مفتش فواید عامه وارد رشت شد. معاون او، یعنی سیداحمد باقراف پیش از این یکی از رهبران بلشویکهای رشت و از طرفداران میرزا کوچک خان بوده است.

* نیروهای دولتی مستقر در خوی شامل هشتصد ژاندارم به فرماندهی کلنل لوندبرگ و دو هزار نفر از افراد نامنظم طوایف تحت امر امیر ارشد در نوزدهم دسامبر برای درهم شکستن مقاومت سمیتکو به سوی سلماس حرکت کردند. نیروهای دولتی در آغاز پیروزمندانه به پیشروی پرداختند، ولی مدتی بعد در يك ضدحمله سمیتکو تار و مار شدند و پس از تحمل شکست به صورت پراکنده به خوی بازگشتند. نیروهای دولتی در این درگیری شش افسر ژاندارم و شصت نفر از قوای خود را از دست دادند و بسیاری از آنان زخمی شدند. ارشدالدوله نیز به دست نفرات خود به قتل رسید. این شکست مشکلی بر مشکلات دولت خواهد افزود. رضاخان حاکم تبریز را مسئول این شکست خفت بار می داند و معتقد است که او نمی بایست قبل از ورود نیروهای تقویتی از قزوین به منطقه دستور حمله را صادر کند.

* دو هزار قزاق از تهران عازم تبریز شدند. اینک شمار نیروهای دولتی در تبریز به حدود شش هزار نیروی منظم و دو هزار قوای نامنظم رسیده است.

* روزنامه توفان در شماره روز نوزدهم دسامبر از انقلاب روسیه به عنوان الگویی جهت رهایی کشورهای تحت سلطه یاد کرده و از این که دولت انقلابی شوروی تمام امتیازات گذشته را لغو نموده است اظهار قدردانی می کند. توفان سپس می افزاید که دولت انگلستان نیز باید رفتاری مشابه با دولت شوروی در پیش گیرد. یعنی امیال امپریالیستی خود را به کناری نهد، دست از تحریک طوایف غربی ایران بردارد، به بهره گیری از منابع ملی ایران پایان دهد، لوله های نفت و تأسیسات جنوب را به صاحب اصلی آن بازپس دهد و بالاخره به فعالیتهای جاسوسی خود در ایران خاتمه دهد. (نگاه کنید به پیوست شماره ۲۹).

* گزارشهای موثقی که اخیراً به دست ما می رسند همگی حکایت از آن دارند که بلشویکها تبلیغات وسیعی را در میان کارگران راه آهن و جوامع ارمنی شروع کرده اند. در این گزارشها، همچنین آمده است که بلشویکهای محلی به طور محرمانه سلاحهایی

را که از ایروان برای آنان ارسال می شود دریافت و بین هواداران خود توزیع می کنند.
 * عناصر روسی همچنان در قزوین سرگرم خرید مواد غذایی و ارسال آن به کشور خویش هستند.

* اوضاع مالی کشور اسفناک است و دولت هنوز موفق به دریافت وام از آمریکا یا کشور دیگری نشده است. از طرف دیگر زمامداران ایران نتوانسته اند نظر مساعد دولت انگلستان را جهت پرداخت وام به سوی خود جلب کنند. نارضایتی در میان کارکنان دولت و نیروهای مسلح رو به افزایش است.

* رضاخان در بیستم دسامبر به دیدار شاه شتافت و مدتها با وی به گفتگو پرداخت. رضاخان به شاه گفته است برای مخارج قشون و پرداخت مواجب به پول احتیاج دارد و شاه باید از محل درآمدهای خود به بودجه نظام کمک کند. می گویند شاه با عصبانیت محل گفتگو را ترك کرده و بلافاصله به ولیعهد که اینک در اروپا بسر می برد تلگراف زده است که به ایران بازگردد.

* رضاخان در بیستم دسامبر از جمیل بگ، کمالیست ترك، خواسته است تا به تبریز برود و مقدمات برقراری روابط دوستانه بین او و سمیتکو را فراهم آورد. رضاخان برای انجام این مأموریت هشتصد تومان به جمیل بگ داده است. جمیل بگ در سال ۱۹۱۸ که آجودان احسان پاشا، ژنرال ترك بود با سمیتکو آشنا شد و از آن زمان تاکنون دوستی خویش را با او حفظ کرده است.

* روزنامه توفان در شماره بیست و ششم قوس [۱۳۰۰] روابط دیپلماتیک ایران و انگلیس را از آغاز تا به امروز مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. (نگاه کنید به پیوست شماره بیست و نه)

* کلیه مدارس تهران به علت اعتصاب معلمین در روز بیست و چهارم دسامبر تعطیل شده است. معلمین مدارس چند ماه است که مواجب دریافت نکرده اند.

ایجاد صمیمیت بین دولتین روس و ایران

بالاخره بعد از يك سلسله مذاکرات در چندین جلسه مجلس شوری در جلسه روز پنجشنبه ۲۳ برج جاری معاهده بین دولت جمهوری شوروی روس و دولت ایران به اکثریت قریب به اتفاق گذشت.

در مذاکرات عده زیادی از وکلای دارالشورای ملی شرکت نموده هر يك ایراداتی در اطراف مواد آن به نوبه خود اظهار نمودند، ولی بعد از مراسله جوابیه که از نماینده محترم دولت سویت روس مقیم طهران رسیده بود و در مجلس قرائت گردید رفع اشکالات شده تقریباً نمایندگانی که نظر ایراد داشتند ایرادهای خود را پس گرفته جز عده قلیلی که بی‌مناسبت نیست اسم آنها در اینجا برده شود.

ملك الشعراء، حائری‌زاده، نجات، صدرائی، ركن‌الملک، آقا سیدکاظم، یعنی مخالفین صامت و بجز این عده شش نفری عموم وکلا در دادن رأی موافق شرکت نمودند. اینک لازم نمی‌دانیم داخل هر فلسفه مخالفت آقایان شویم چه از نقطه نظر آزادی عقیده، مخصوصاً آزادی عقیده وکلا. ایشان مختار هستند، ولی خیلی به موقع بود که اوضاع امروزی را هم در نظر می‌گرفتند، شاید موقعیت خود را در انظار موکلان خود بهتر از این می‌توانستند جلوه دهند...

ما اینک از طرف همسایه شمالی خود، با عقد این معاهده، ایمن شده زمین هرگونه مساعدت مادی و معنوی از طرفین موجود می‌باشد، ولی چیزی که اسباب نگرانی است همان وضع و رفتار همسایه جنوبی ما است. بعلاوه به واسطه مقامی که اینک در بین‌النهرین حائز شده. شاید بعضی نگرانیها هم از طرف مغرب تولید شود. در هر صورت ما منتظریم بدون مبارزه سیاسی یا تولید کشمکش‌های داخلی از طرف همسایه جنوبی خود نیز ایمن باشیم. ضربت‌های مادی و معنوی که در این سنوات اخیر از سیاست‌های گوناگون نماینده کل دیپلوماسی دولت بریتانیای عظمی بر استقلال مملکت ما وارد آمده ما را به

سیاست آن حدود دولت بدین نموده و این بدینی و کدورت ملت ایران باید بر روی يك زمینه که اساس آن از روی انصاف و عدالت گذاشته شده باشد از طرف دولت بریتانیای کبیر جبران شود.

ورود نماینده مختار دولت بریتانیای کبیر

قبل از این که نماینده مختار دولت همسایه جنوبی ما داخل در اقدامات و وظایف خود در پایتخت ایران بشود لازم می‌دانیم از طرز رفتار ما سلف حضرت معظم‌له مختصر تذکر بدهیم.

اول نماینده مختاری که از طرف دولت بریتانیای کبیر برای مذاکره و معاهدات سیاسی وارد طهران گردید در سال ۱۸۰۰ میلادی سرجان ملکم بوده و آخرین نماینده مختار آن دولت مستر نرمان است که بعد از عملیات خود سیاست دولت انگلستان را که در مدت یکصد و بیست سال در روی یک زمینه شاید قابل تحمل قرار گرفته بود بر هم زده تقریباً یکماه قبل از طهران عزیمت نموده و یک سلسله یادگارهای فراموش نشدنی در خاطر ایرانیها به یادگار گذاشت که اقلأ یک مدت متمادی مساعی زیادی را لازم دارد که سیاست انگلستان را به پایه مناسبات دوستانه و صمیمانه برقرار نماید.

مستر نرمان در خرابی سیاست دولت انگلیس در ایران تنها نیست، بلکه یک عده دیگر هم هر یک هستند که قبل از ایشان زمام سیاست آن دولت را در ایران در دست داشته که برجسته‌ترین آنها سرپرسی کاکس بود که به آسانی خیال کرد با صرف صد هزار لیره می‌تواند تمام ایران را به حیطة تصرف دولت انگلیس در آورد و به حکومت یک ملت کهن‌سالی که در یک قطعه از قطعات عالم به اسم ایران از سه هزار سال قبل حکومت داشته و نشو و نما کرده خاتمه دهد.

سرپرسی کاکس واسطه بستن قرارداد ایران و انگلیس تخم تنفر را در قلوب ایرانیان کاشت و مستر نرمان آن را به واسطه عملیاتی که همه می‌دانیم به ثمر رسانید. بالاخره میوه تلخ آن را که عبارت از انزجار قلوب ملت ایران بود چشید و به وطن اصلی خود با یک دنیا ناامیدی مراجعت کرد، ولی جناب سرپرسی لورن وزیرمختار تازه‌وارد باید قبل از هر مسئله بدانند که اگر ملت ایران از داشتن یک قوای نیرومندی که بتواند جلو تجاوزات ناحق دول طماع

را بگیرد امروز دارا نیست، اما دارای يك روح ملی است که هر دولتی ولو هر قدر قادر و بانفوذ باشد بخواهد جزئی نظر یا سیاست سوء نسبت به وطن او داشته باشد فوری درک کرده يك حس تنفیری را در قلب خود نشو و نما می‌دهد که آن در این زمانهای تازه مکرر در مکرر ثابت و علنی شده... اینک ما از تاریخ مناسبات بین دولتین می‌گذریم و بحث در آن را حالیه بی‌مورد می‌دانیم، ولی لازم است یادآور شویم که علت کدر شدن قلوب ایرانی از سیاست دولت انگلیس در ایران چیست؟ یا چه اتفاقات در این چند سال اخیر روی داده که يك سیاست متین که برای ساختمان آن یکصد و بیست سال وقت صرف شده بود به این فوریت خراب و ویران شد.

واقعه اعدام يك ایل تاریخی سنجابی به دست قشون انگلیس، برهم زدن وحدت ملی ایران به واسطه بستن قراردادهای خصوصی با رؤسای محلی، گرفتاری و حبس نماینده مجلس شوری به دست عمال سیاسی و نظامی دولت انگلیس و نگاهداری چندساله ایشان در محبس‌های تاریک بین‌النهرین و هندوستان، به مسند رساندن وطن‌فروشان ایران در مقام فرمانفرمایی و حکمرانی، تأسیس پلیس جنوب و برهم زدن مسکن و ماوای وطن‌خواهان جنوب، خریداری امضاء معاهده یا قرارداد منحوس انگلیس و ایران و بالاخره مکیدن خون ایران به واسطه بعضی مؤسسات اقتصادی و مالیه انگلیسی با تصرف قهری منابع داخلی و چندین واقعات دیگر که به وقوع آنها ابدأ توده ملت انگلیس رضایت ندارند در این چند ساله اخیر در صحنه سیاست ایران با دست عمال و نمایندگان نظامی و سیاسی دولت باعظمت انگلیس به نمایش گذاشته شد.

نماینده محترم دولت شوروی و جمهوری ساویت روس هیچ هدیه و ارمغانی مخصوص برای ملت ایران همراه نیاورده بود جز يك نیت پاکی که استقلال ملی و تمامیت ارضی ما را از روز و ورود محترم شمرده و در مقابل این محبوبیت را در میان عموم طبقات مختلفه ملت ایران دارا شده.

اینک وزیر مختار محترم تازه‌وارد نیز اگر بخواهد در مقابل آن همه مظالم و شقاوت‌کاریهای عمال سیاسی و نظامی سلف يك مقام ارجمندی را به

دست آورد باید از وسایل پلتیک جهانگیری اروپائی و دسایس شرقی که در بیش بردن نظریات غیرمشروع دیپلماسی به آنها متوسل می‌شوند احتراز کنند و درصدد تهیهٔ يك زمينه برآیند باید بدون پرده و لفافه گفت تا دولت بریطانیای عظمی مثل دولت ساوت شوروی روس تمام آنهایی را که به زور سرنیزه و وسایل غیرمشروع دیپلماسی از ملت ایران گرفته همان طور که دولت تساریزم گرفته بود که دولت جوان روس به ملت ایران بالمضاعف مسترد داشت ایشان هم عین همانها را در طبق دوستی و مودت گذاشته تا آنها را به ملت ایران مسترد ندارند ممکن نیست در زیر تابش آفتاب درخشان ایران مابین ملت انگلیس و ملت ایران مناسبات دوستی و مودت برقرار شود.

پیوست شمارهٔ سی

سمیتکو و کمالیون پان اسلامیت

۳۰ دسامبر ۱۹۲۱

لیهام لورین معتقد است فهرست تهیه شده از افسران ترك که با سمیتکو همکاری می‌کنند و همچنین فهرست اسامی کمالیون طرفدار سمیتکو در تهران هر دو می‌بایست با احتیاط مورد بررسی قرار گیرد. به عنوان مثال در فهرست تهران نام اشخاصی آمده است که بعید به نظر می‌رسد در چنین حزبی ثبت‌نام کنند. من با اسماست موافقم که می‌گوید تحریکات طرفداران سمیتکو در اصل انعکاسی از مسایل سیاسی داخلی ایران است و نه چیز دیگر. به هر حال ماحصل دسیسه‌چینی‌های جاری که ناسیونالیست‌های ترك سردمدار آن هستند. بجز بدبین کردن افکار عمومی مردم ایران نسبت به انگلستان نیست. تركها، افغانها و روسها آنی از تحریك مردم علیه انگلستان غافل نیستند، حال آن‌که هیچ نیرو و گروه فعالی در میان مردم وجود ندارد تا به طرفداری از انگلیس با تبلیغات آنان به مقابله برخیزد. بنابراین جای تعجب نیست که سیاست‌های انگلیس با سوءظن مردم روبرو شود و همکاری ایران و انگلیس روند کندی داشته باشد. اگر حکومتی که با ما روابط دوستانه داشت در رأس کار بود تمام این باند را می‌شد متلاشی کرد، ولی با قوام‌السلطنه و کابینهٔ او که بعضی از افراد آن خود در زمرهٔ دسیسه‌چینان هستند انجام این کار ناممکن است.

ساندرز در گزارشی که برای لورین ارسال داشته چهار نامه‌ای را که کمالیون پان اسلامیت یعنی زیباسلطان، علی‌اکبرخان سردار مقتدر سنجابی و امیرحشمت برای سمیتکو نوشته‌اند و ساندرز آنها را به چنگ آورده ضمیمه کرده است. ساندرز با استناد به متن این نامه‌ها معتقد است:

۱. حزب کمالیون بر میزان فعالیت خود در ایران افزوده است و وزیرمختار افغانستان و رئیس ایل سنجابی با این گروه همکاری می‌کنند.
۲. نامهٔ زیباسلطان نشان می‌دهد که کوششهایی برای مضمحل کردن

قشون ایران در جریان است، هرچند ادغام ژاندارمری با نیروی قزاق اجرای این نقشه را مشکل کرده است.

۳. نامه‌های ارسالی از احزاب کمالیون شهرهای کربلا، حله و نجف برای حزب کمالیون ایران حاکی از آن است که سردمداران این احزاب به طور مشترك عمل می‌کنند و به اصطلاح دست در يك کاسه دارند.

۴. مسئول بخش شرقی بر این اعتقاد است که تحریکات طرفداران سمیتکو خیلی زیاد به دسیسه‌چینی‌های حامیان میرزا کوچک‌خان در سال ۱۹۲۰ شبیه است. در آن موقع طرفداران میرزا کوچک‌خان و از جمله مصمصام السلطنه نقشه کشیده بودند که وثوق‌الدوله را سرنگون سازند و اینک طرفداران سمیتکو قصد دارند رضاخان را از اریکه قدرت به زیر کشند. مسئول یاد شده می‌افزاید که فکر نمی‌کند سمیتکو یا مصطفی کمال‌پاشا در میان مردم ایران طرفدارانی داشته باشند، بلکه همان طور که گفته شد همه این دسیسه‌ها متأثر از مسایل سیاسی داخلی است.

خلاصه‌نامه کمالیون به سمیتکو

در این نامه کمالیون به شکل اغراق‌آمیزی از فعالیتها و موفقیت‌های حزب دم می‌زنند. از متن این نامه چنین فهمیده می‌شود که ظاهراً سمیتکو به نامه پیشین کمالیون پاسخ نداده است. کمالیون در نامه خویش مدعی شده‌اند که بخش اعظم نمایندگان مجلس، وزرا، نظامیان و کارکنان کشوری به حزب پیوسته و با آنان همکاری می‌کنند. در نامه آمده است که حزب در خراسان، کاشان، اصفهان، کرمانشاه، همدان، قزوین و سایر ایالات و ولایات دیگر شعبه دارد. کمالیون در پایان نامه خویش به شکست سیاست انگلیس در ایران، دریافت هفتگی نامه از کربلا، نجف و حله و زندانی شدن زیبا سلطان اشاره کرده‌اند.

خلاصه‌نامه زیبا سلطان به سمیتکو

دست‌خط این نامه که در تاریخ دوازدهم دسامبر نوشته شده مشاهه نامه قبلی است. این خانم در نامه خویش از مذاکرات با وزرا و معاونین آنان یاد نموده و از کاهش اعتبار انگلیس در ایران به شدت اظهار شادمانی کرده است.

خلاصه‌نامه سردار مقتدر سنجابی به سمیتکو

سردار مقتدر در این نامه که تاریخ یازدهم دسامبر در بالای آن ذکر شده تنها به گله‌گذاری از انگلیسها و رفتار غیرانسانی آنان با خود پرداخته و در پایان به قریب‌الوقوع بودن پیروزی نهایی اشاره شده است.

خلاصه‌نامه امیرحشمت به سمیتکو

نامه امیرحشمت نیز در تاریخ دوازدهم دسامبر نوشته شده است. وی در این نامه ماجرای دستگیری خویش را به هنگام ورود به تهران شرح داده و به کمکهای وزیرمختار افغانستان اشاره کرده است. امیر حشمت همچنین متذکر شده که حکومت ایران هر موقع که بتواند به حزب کمک می‌کند و در پایان از

شیخ العراقرین نایب الایاله عربستان و حسن عسکری مین باشی یاد کرده است.

فهرست اسامی

در فهرست تهیه شده نام بیست افسر ترك كه با سمیتکو همکاری می کنند آمده است. بعلاوه در این فهرست نام نوزده نفر کسانی که قصد دارند با تحریک طوایف حکومت عراق را سرنگون سازند به چشم می خورد مانند رضا بغدادی، عبدالغفار میرزا نایب کنسول کاظمین و پسر فرهاد میرزا، عبدالشکور میرزا نایب کنسول کربلا و پسر فرهاد میرزا و یک سید به نام عبدالقاسم آشتیانی. بالاخره فهرست اسامی با ذکر نام چهل و یک نفر از سرشناسان ایرانی عضو گروه کمالیون به پایان می رسد.

اعضای ایرانی حزب کمالیون

۱. حاج آقا جمال
۲. سردار معظم کردستانی
۳. شیخ العراقرین
۴. علی اکبرخان سنجابی، سردار مقتدر
۵. سردار شریف
۶. شجاع السلطنه کردستانی، اختیارالدین
۷. آصف اعظم کردستانی
۸. شیخ حمزه
۹. حشمت الدوله
۱۰. مستوفی الممالک
۱۱. معین الاسلام
۱۲. میرزا حسن خان
۱۳. شریف العماء
۱۴. رضاقلی خان

۱۵. مازور عبدالله خان
۱۶. سلطان مصطفی خان
۱۷. سلطان علی خان
۱۸. مازور فضل اله خان
۱۹. میرزا حسن تبریزی
۲۰. مجدالاسلام کردستانی
۲۱. میرزا علی خان
۲۲. مازور اسداله خان ملک زاده
۲۳. حاجی ملک الکلام - رئیس کمیته
۲۴. سهاب الدوله
۲۵. عمید السلطنه
۲۶. سردار محتشم
۲۷. امیر اعظم
۲۸. حکیم الملك
۲۹. امیر اعلم
۳۰. صمصام السلطنه
۳۱. حسن مدرس
۳۲. مدبر الملك
۳۳. سید طالقانی
۳۴. سید خراسانی
۳۵. سلیمان میرزا
۳۶. میرزا یعقوب
۳۷. حاج آقا شیرازی
۳۸. حسن تقی زاده
۳۹. علی محمدخان
۴۰. مشیرالدوله
۴۱. سید بحرینی

وقایع هفته پیش از سی و یکم دسامبر
 * گیلان و مازندران آرام است، ولی اوضاع و احوال اقتصادی مردم خوب نیست. وضعیت مالی مردم این دو ولایت به میزان معاملات بازرگانی با روسیه بستگی دارد که آن هم به علت شرایط حاکم بر شوروی تقریباً راکد است. کاهش درآمد اهالی و گسترش بیکاری نتیجه‌ای جز توجه بیشتر مردم به تبلیغات بلشویکی به همراه نخواهد داشت.

* کربلایی ابراهیم برادر حاجی احمد کسمایی از باکو به گیلان بازگشته است. او زمانی به کمک خاوین (۵۲) کنسول روسیه از رشت فرار کرد و در جنگ مخفی شد.

* محل استقرار نیروهای نظامی در گیلان به شرح زیر است.

رشت

اترپاد (۵۵) گیلان و قزاقهای ایرانی به فرماندهی جعفر قلی خان سرتیپ ۱۰۰۰ نفر
 قوای نامنظم تحت امر سید جلال چمنی ۳۰۰ نفر

جنگل

اترپاد همدان و قزاقهای ایرانی به فرماندهی محمود آقا میرینجه ۱۰۰۰ نفر
 قوای نامنظم تحت امر سید جلال چمنی ۲۰۰ نفر
 قوای نامنظم تحت امر شاه مراد ۳۰۰ نفر

قوای فوق مجهز به دو مترالیوز و چهار توپ خودکار هستند.

یکهزار ژاندارم نیز در تنکابن و رودسر و لاهیجان و شفت و فومن استقرار یافته‌اند.
 * سمیتکو پس از شکست دادن نیروهای دولتی در نوزدهم دسامبر در نزدیکی سلماس از تعقیب آنان خودداری ورزید. از این روی می‌توان گمان برد که قوای او نیز متحمل آسیبهای شدیدی شده بوده است.
 * حزب داشناک تبریز بین هشتصد تا هزار عضو دارد. آنان اکثراً از ارامنه پناهنده به ایران و ضد بلشویک هستند.

* کارکنان پست و تلگراف و افراد پلیس به علت عدم دریافت مواجب عقب افتاده ناآرامی از خود نشان می‌دهند. رضاخان می‌گوید دیگر قادر به حفظ نظم در قشون نیست. کلنل فتحعلی‌خان و مازور عزیزالمخان در بیست و چهارم دسامبر به دیدار رضاخان شتافتند و به وی یادآور شدند که در صورت عدم پرداخت مواجب نفرات نظامی باید منتظر عواقب خطرناک آن بود.

* ششصد ژاندارم اعزامی از سقز در بیست و هفتم دسامبر وارد ساوجبلاغ شدند.

* هشتصد قزاق اعزامی از تهران در سی‌ام دسامبر وارد این قلعه شدند.

* اعتصاب معلمین مدارس همچنان ادامه دارد.

پیوست شماره سی و یک

اعلامیه

از طرف حکومت گیلان و طوالش

البته خاطر عموم اهالی گیلان از انقلاب و هرج و مرج چندین ساله به خوبی مستحضر است که محتاج به شرح و بسط نمی‌دانم تا این که اخیراً به تفضلات الهی و توجهات مخصوصه بندگان اعلیحضرت شهبازی ارواحنا فداه و اهتمامات و مساعی هیئت محترم وزراء و جانفشانی غیورانه صاحب‌منصبان و افراد قزاق و نظامیان رشید با تدابیر فکری اینجانب بعون‌الله تعالی دولت موفق گردید که وضعیات جگرخراش گیلان را خاتمه داده و موافق آمال ملی موفقیت کامل حاصل نماید. اینجانب تصور می‌کنم عموم آقایان اهالی تصدیق دارند که از بدو ورودم با یک نیت پاک، صادقانه برای خدمتگذاری نسبت به ابناء نوع خود حاضر و دقیقه‌ای برای آسایش و رفاهیت اهالی غفلت ننموده و حتی المقدور موفق به خدمات نوعی گردیده‌ام و نیز برای رسیدگی به دعاوی حقوقی به واسطه عدم تشکیل اداره عدلیه قانونی در محل لزوماً کمیسیون تحقیقاتی مرکب از چند نفر از اعضای سابق عدلیه گیلان و معارف اهالی تشکیل و چنین دانست که اعضاء کمیسیون مزبوره تا قبل از تشکیل عدلیه قانونی مشغول رسیدگی به امورات حقوقی بشوند که اهالی از این بابت در زحمت نباشند. چون این اوقات مسموع می‌شود بعضی اشخاص نسبت به عملیات کمیسیون مزبوره خوش‌بین نبوده و پازه [ای] زرمه‌ها در اطراف آن می‌نمایند، لهذا برای این که به کلی رفع سوء تفاهمات شده و زودتر صاحبان دعاوی به حقوق حقه خود نائل گردند از این تاریخ کمیسیون مذکور را منحل و به کمیساریاهای نظمی شهر مقرر شد که چهار محکمه صلحیه تشکیل و امور حقوقی جزئی را در حدود قانونی خود رسیدگی و ختم عمل نمایند و علاوه بر آن نظر به حسن اعتمادی که اینجانب و عموم اهالی به جناب جلالتمآب اجل آقای مؤید حضور کارگزار دارند و اساساً هم صلاحیت رسیدگی به امور راجعه به اتباع خارجه را دارا هستند،

لهذا برای تسهیل جریان امور معزی‌الیه همه روزه غیر از ایام تعطیل در اداره حکومتی برای رسیدگی به امورات اتباع داخله و خارجه حضور به هم خواهند رسانید که با نظریات اینجانب اسباب آسایش عمومی را فراهم سازند. در خاتمه اهالی گیلان را متذکر می‌سازد که تا تشکیل عدلیه قانونی امورات حقوقی خود را به معظم‌الیه رجوع نمایند.

ساعداً الملك

حکمران گیلان و طوالش

[۲۶ دسامبر ۱۹۲۱ - ۴ جدی ۱۳۰۰]

پیوست شماره سی و دو

مراسله کمپانی نفت جنوب

۲۹ ربیع الثانی ۱۳۴۰ مطابق با ۲۹ دسامبر ۱۹۲۱

خدمت ذی شرافت آقای مدیر محترم جریده فریده ایران دام بقائه. ممتنی است شرح ذیل را برای رفع اشتباه در آن جریده محترم درج فرمایند. راجع به ارقامی که در شماره ۱۰۴۶ مورخه ۲۸ شهر حال آن جریده فریده راجع به سهم دولت علیه ایران از عایدات نفت جنوب نگارش رفته بود احتراماً خاطر محترم را مستحضر می‌دارد که ارقام مندرجه اشتباه بوده و تفضیل واقعی و ارقام صحیح به قرار ذیل است.

در ۲۱ دسامبر کمپانی نفت انگلیس و ایران مبلغ چهارصد و پنجاه و هشت هزار و دویست و چهل شش لیره و چهار شلینگ و نه پنس به شعبه بانک شاهنشاهی در لندن به حساب دولت علیه ایران پرداخت. مبلغ فوق‌الذکر به علاوه یکصد و بیست و پنج هزار لیره که در ماه آوریل ۱۹۲۱ به طور مساعده به دولت ایران پرداخت شد عبارت از تمامت سهمی است که برای یک سال (۱۹۲۰-۱۹۲۱) به دولت علیه ایران تعلق می‌گیرد.

نماینده کمپانی نفت انگلیس و ایران

و. س. فرلی

وقایع هفته پیش از هفتم ژانویه ۱۹۲۲

* در رشت شایع است که حاجی احمد کسمایی و احسان‌اله خان، یعنی دو تن از یاران مرحوم میرزا کوچک‌خان در باکو مشغول فعالیت هستند. احسان‌اله خان اخیراً از مسکو دیدن کرده است. مردم رشت می‌گویند آنان مشغول جمع‌آوری افراد جهت اعزام به سواحل ایران هستند. رضاخان طی تلگرافی به کلنل روح‌اله خان فرماندار نظامی انزلی دستور اکید داده است که شخصاً مسئولیت نگهداری از سواحل انزلی را به عهده گیرد و کاملاً مراقب اوضاع باشد.

* کربلایی ابراهیم توسط نظامیان دستگیر و به رشت آورده شد. قزاقها هنوز برای کشف سلاحهای مخفی شده توسط میرزا کوچک‌خان و افراد وی مشغول جستجو در جنگل هستند.

* کنسول ناسیونالیست ترك به نام قدری‌بگ وارد تهران شد.

* اوضاع مالی مملکت همچنان نابسامان است. مقامات ایرانی از قبول شرایط انگلیس برای گرفتن وام سر باز می‌زنند و هنوز می‌کوشند تا بلکه از آمریکا مبلغی وام بگیرند. رضاخان می‌گوید برای پرداخت مواجب عقب‌افتاده قشون به دو میلیون و نیم تومان پول احتیاج دارد.

* رضاخان و قوام‌السلطنه با یکدیگر اختلاف عقیده دارند و این ممکن است باعث ایجاد شکاف بیشتری بین اعضای کابینه شود.

* روسها به علت مشکلات مالی مرکز خبرگزاری خود را تعطیل کرده‌اند. بیمارستان شوروی نیز که مدتی پیش بازگشایی شده بود مجدداً بسته شد. اخیراً به دلیل نداشتن امکانات مالی، به نحو چشمگیری از فعالیت و تبلیغات سفارت روسیه کاسته شده است.

* رضاخان در پنجم ژانویه تقسیمات جدید قشون را اعلام کرد. براساس سازمان جدید سراسر ایران به پنج منطقه نظامی تقسیم شده است که عبارتند از تهران، اصفهان، مشهد، همدان و تبریز.

* حکومت ایران می‌خواهد يك سازمان پزشکی-درمانی به نام «شیر و خورشید» تأسیس کند. قرار است این سازمان به هنگام جنگ به کمک مجروحین بشتابد.

* در این هفته بین نیروهای دولتی و قوای سمیتکو زد و خوردی صورت نگرفت. اعزام

نیرو به تبریز همچنان ادامه دارد. نقشه رضاخان این است که در اواسط ماه فوریه از خوی و ساوجبلاغ به اورومیه حمله کند.

وقایع هفته پیش از چهاردهم ژانویه

* اطلاع یافتیم که دو تن از اعضای حزب دمکرات خراسان به نامهای علی‌خان و ملک‌خان در بیست و پنجم دسامبر به مسکو رفته‌اند.

* گیلان آرام است و مردم مشغول زندگی عادی خود هستند. جستجو برای کشف سلاحهای مخفی شده در جنگل ادامه دارد و تاکنون مقدار قابل ملاحظه‌ای اسلحه کشف و ضبط شده است.

* رضاخان می‌گوید بزودی حکومت انزلی و فومن را به دست افراد غیرنظامی خواهد سپرد. انزلی از زمان تصدی کلنل روح‌اله خان فرماندار نظامی چه از نظر امنیتی و چه از لحاظ اداری در نظم و انضباط کامل بسر می‌برد. کلنل روح‌اله خان از طرفداران پر و پا قرص انگلیسیها و از مخالفین سرسخت بلشویکها است.

* به گفته مهندس مسئول پل سیاهرود در منجیل کار ساختمان این پل تا پایان ماه ژانویه تکمیل خواهد شد. در حال حاضر رفت و آمد از روی رودخانه از طریق یک پل موقت چوبی انجام می‌شود. پل سابق توسط نیروهای انگلیسی مستقر در شمال ایران در سال ۱۹۲۰ ویران شده بود.

* امیراعظم والی مازندران در حال گفتگو با رؤسای ترکمن است.

* به دستور اداره مرکزی بازرگانی خارجی شوروی شعبات این اداره در قزوین و ضیاءآباد تعطیل شد.

* روزنامه‌های توفان، حقیقت و ستاره ایران قرار است شش نفر از خبرنگاران خود را به مسکو اعزام کنند. این روزنامه‌ها از روتشتین کمکهای مالی دریافت می‌کنند.

* اطلاع یافتیم که روسها از سفیر خود در تهران خواسته‌اند بیست نفر از مأموران کارآموده خود را که به زبانهای فارسی و ترکی تسلط داشته باشند برای فعالیت در نقاط مختلف ایران بسیج کند.

* وضعیت مالی کشور همچنان اسفناک است. رضاخان به علت ناتوانی قوام‌السلطنه در تهیه پول برای مخارج جاری وی را سرزنش می‌کند.

وقایع هفته پیش از بیست و یکم ژانویه

* هشتصد جعبه تفنگ، پنجاه مسلسل از نوع لوئیس و شش جعبه نقره‌آلات متعلق به میرزا کوچک‌خان در جنگل کشف و ضبط شده است.

* رضاخان به محمودقلی‌خان میربنجه فرماندار نظامی گیلان دستور داده است آن دسته از کارکنان را که با میرزا کوچک‌خان همکاری می‌کرده‌اند از کار برکنار کند.

* نیروهای سمیتکو در آذربایجان همچنان در مواضع پیشین خود استقرار دارند. امیرموتق فرمانده کل نیروهای دولتی از کمی پول شکایت دارد و نگران ترمز افسران و افراد نظامی است.

* کلیه روزنامه‌های تبریز به استثنای روزنامه آزاد به دستور مخبرالسلطنه والی آذربایجان توقیف شدند.

* چنانکه انتظار می‌رفت کابینه قوام‌السلطنه سقوط کرد. مشکلات مالی و اختلاف با رضاخان از علل اساسی سقوط کابینه قوام است.

* رضاخان در گفتگوی صبح روز هیجدهم ژانویه خود با من از بی‌کفایتی قوام‌السلطنه و از اینکه اعضای کابینه او تنها به فکر پر کردن جیبهای خود بوده‌اند سخن گفت. وی سپس افزود که از ادامه کار آنان در کابینه جدید جلوگیری خواهد کرد. عصر همین روز بود که کابینه قوام سقوط کرد.

* کابینه جدید به ریاست مشیرالدوله تشکیل شد. رضاخان دیکتاتور همچنان مقام پیشین خویش را حفظ کرده است.

* شاه بی‌آنکه منتظر بازگشت ولیعهد از اروپا بشود می‌خواهد در بیست و پنجم ژانویه از راه بغداد به اروپا برود. قرار است رضاخان تا مرز با اتومبیل شاه را اسکورت کند. رضاخان با این عمل می‌خواهد نشان دهد که غیبت او در تهران کوچکترین تأثیری در حفظ مقامش نخواهد داشت. شاه برادر ارشد خود، یعنی اعتضادالسلطنه را به نیابت سلطنت برگزیده است.

* به حکام همدان و کرمانشاه دستور داده شده است که جاده‌های مسیر شاه را برف‌روبی کنند. شاه پس از ورود به عراق برای زیارت به کربلا خواهد رفت.

* بعضی از اقشار مردم نسبت به تصمیم شاه برای مسافرت به اروپا آن هم در این موقع بحرانی و حساس اظهار نارضایی می‌کنند؛ کما اینکه در شانزدهم ژانویه گروهی از

روحانیون به منظور منصرف کردن شاه مدتی با وی به گفتگو نشستند.

* قوام‌السلطنه می‌خواهد در نخستین فرصت مقتضی برای پیوستن به برادرش وثوق‌الدوله عازم اروپا شود.

* رضاخان قصد دارد در ظرف سه ماه آینده با اعزام نفرات جدید به شرح زیر مناطق پنجگانه نظامی کشور را تقویت کند.

تهران	۱۴۰۰۰ نفر
مشهد	۱۶۰۰۰ نفر
اصفهان	۶۰۰۰ نفر
تبریز	۶۰۰۰ نفر
همدان	۶۰۰۰ نفر

* رضاخان دستور داده است کلیه بهائیان را از قشون اخراج کنند.

وقایع هفته پیش از بیست و هشتم ژانویه

* اعضای کابینه مشیرالدوله که در بیست و دوم ژانویه به مجلس ایران معرفی شدند عبارتند از:

مشیرالدوله	رئیس‌الوزرا و وزیر داخله
رضاخان	وزیر جنگ
ابراهیم حکیم‌الملک	وزیر خارجه
سردار معظم خراسانی	وزیر عدلیه
رضاقلی نیرالملک	وزیر معارف
احمد اعتلاءالسلطنه	وزیر پست و تلگراف
حسین ادیب‌السلطنه سمیعی	وزیر فواید عامه
محمود مدیرالملک	کفیل وزارت مالیه

* حزب دمکرات قزوین در بیستم ژانویه تظاهرات بزرگی علیه فتوالمها به راه می‌اندازد. والی دستور بازداشت سربخش دمکرات مشهور را صادر می‌کند. سربخش به تلگرافخانه پناه می‌برد و در آنجا بست می‌نشیند، ولی مأموران به دستور والی به داخل عمارت می‌روند و او را دستگیر می‌کنند. حداد یکی دیگر از دمکراتها نیز در بیست و

سوم ژانویه دستگیر شد.

* شاه در صبح روز بیست و سوم ژانویه در میدان مشق تهران از قشون سان دید. در این مراسم وزرا و نمایندگان مجلس و اعضای سفارتخانه‌ها حضور داشتند. رژه واحدهای پیاده و توپخانه بسیار خوب بود و نشان می‌داد که قدرت و انضباط آنان خیلی پیشرفت کرده است. تجهیزات افراد در مقایسه با ارتشهای اروپایی ناچیز بود و از انواع گوناگون تشکیل می‌شد. این رژه آشکارا بینندگان را تحت تأثیر قرار داد و همه می‌گفتند که تربیت چنین قشونی تنها از عهده رضاخان ساخته بوده است.

* شاه در بیست و پنجم ژانویه با اتومبیل تهران را به قصد اروپا ترك گفت. قرار است برای حراست از شاه و همچنین به دلیل مسایل ایمنی، وی با نام رمزی «پرنس عباس‌میرزا» به سفر ادامه دهد. رضاخان تا مرز شاه را اسکورت می‌کند. وی گفته است اگر فرصت دست دهد و شرایط مناسب باشد میل دارد از بغداد و کربلا دیدن کند. رضاخان می‌خواهد در کرمانشاه با رؤسای قبایل محلی کُرد گفتگو کند و آنان را علیه سمیتکو برانگیزد.

* کابینه جدید هنوز راه حلی برای مشکلات مالی نیافته است. گرفتن وام از آمریکا تاکنون عملی نشده، ولی چنین به نظر می‌رسد که مخالفت با قبول شرایط انگلیس و اخذ وام از او تا حدودی کاهش یافته است.

* رضاخان برای گسترش کنترل نظامی در نواحی جنوبی ایران اشتیاق فراوانی از خود نشان می‌دهد و به همین خاطر به دیویزیون اصفهان که قرار است مسئولیت استقرار امنیت در جنوب را به عهده گیرد تجدید سازمان داده است.

* از تعداد مقالات ضدانگلیسی جراید، حتی آنهایی که از سفارت روسیه کمک مالی دریافت می‌کنند، به میزان چشمگیری کاسته شده است.

* حدود پانصد پیاده و یکصد سوار با چهار توپ صحرايي که در بیست و سوم ژانویه وارد کاشان شده بودند در بیست و ششم ژانویه این شهر را به قصد اصفهان ترك گفتند. محمودخان میرپنجه فرمانده دیویزیون جنوب که در بیست و پنجم ژانویه وارد کاشان شده بود در بیست و هفتم ژانویه به طرف اصفهان حرکت کرد. محمودخان میرپنجه برای تأمین مخارج دیویزیون تحت فرمان خویش، بی‌آنکه اجازه دهد مسئول مالیه و رئیس اداره تحدید از مرکز کسب اجازه کنند، موجودی صندوق ادارات مذکور را ضبط

کرده است.

وقایع پیش از چهارم فوریه

* ۷۵۰ قبضه تفنگ، ۲۰ قبضه مسلسل و ۱۸۰۰۰۰ گلوله از انواع مختلف به میرزا کوچک‌خان در جنگل کشف و ضبط شد.

* روزنامه ندای گیلان به مدیریت شخصی به نام سید محمود مهدی‌زاده مجدداً کار خویش را آغاز کرده است. سید محمود پیش از این روزنامه آتشکده را منتشر می‌کرد.

* عنقریب است که در تبریز بلوای بزرگی به پا شود و ژاندارمها و قزاقها به جان هم بیفتند و یکدیگر را نابود کنند. پیشینه اختلاف آنها به زمان ادغام ژاندارمری و بریگاد قزاق بازمی‌گردد. پس از انجام این تصمیم تعداد زیادی از افسران دون‌پایه قزاق در رسته‌های مختلف ترفیع مقام گرفتند و از لحاظ سازمانی در رأس افسران ژاندارمری ارشدتر از خود گمارده شده‌اند. مسئله اختلاف برانگیز دیگر این است که مقامات نظامی تهران، به هنگام پرداخت مواجب، برای قزاقها اولویت قابل می‌شوند و حال آنکه بیشتر افراد ژاندارمری هفت ماه است مواجب دریافت نکرده‌اند. کمالیست‌های تبریز با همکاری دمکراتها که ایشان نیز خواستار سقوط مخبرالسلطنه والی آذربایجان هستند به تحریک هر دو طرف مشغولند و به آتش اختلاف بین ژاندارم و قزاق دامن می‌زنند. آنان از هر فرصت برای شروع جنگی تمام‌عیار بین این دو واحد نظامی بهره‌برداری می‌کنند که به عنوان مثال می‌توان به قضیه سی و یکم ژانویه اشاره کرد. در روز مذکور یک دسته ژاندارم در صوفیان سر به شورش برمی‌دارند و اقدام به قطع سیمهای تلفن و خط راه‌آهن می‌کنند. اندکی بعد ژاندارمهای مستقر در شرفخانه نیز به آنان می‌پیوندند. به دستور والی کلنل لوندبرگ به همراه عده‌ای قزاق به قصد خواباندن شورش شخصاً به صوفیان می‌رود، ولی تلاشهای وی به ثمر نمی‌رسد و ناکام به تبریز بازمی‌گردد.

ژاندارمهای شورشی که اینک جریرت شده بودند به سوی تبریز روانه می‌شوند و پس از عقب راندن قزاقها، آنان را ناگزیر به پناه گرفتن در سربازخانه خویش می‌کنند.

دمکراتهای تبریز نیز پشت به پشت ژاندارمها داده و به یاری یکدیگر، پس از زندانی کردن والی در محل دارالایاله، کنترل شهر را به دست می‌گیرند. در این میان دمکراتها به استفاده از عناصر آشوب‌طلب تصمیم می‌گیرند با دست زدن به یک کودتا انتقام خون

شیخ خیابانی رهبر دمکراتها را که در سال ۱۹۲۰ کشته شده بود از مخبرالسلطنه بگیرند. رهبری ژاندارمهای شورشی را افسری به نام لاهوتی‌خان به عهده داشته است. ابوالقاسم لاهوتی‌خان یکسال پس از اتمام دوره افسری در یکی از مدارس نظامی تهران (۱۹۱۲) به قم اعزام شد و زیر دست سرگرد بورل (۵۶) مشغول خدمت گردید (۱۹۱۳). وی در مقابله با دست‌اندازیهای بختیارها رشادت زیادی از خود نشان داد و به فرماندهی دسته ژاندارمری قم منصوب شد (۱۹۱۳). لاهوتی‌خان در سال ۱۹۱۴ به اتهام دستبرد زدن به صندوق دولت زندانی شد و پیش از محاکمه در دادگاه نظامی از زندان گریخت و در یک مسجد بست نشست. وی اندکی بعد به کمک دیگران از بست خارج و به قفقاز گریخت. در سال ۱۹۱۵ پس از بازگشت به ایران مجدداً وارد ژاندارمری شد و سپس به تحریک آلمانیها با گروهی از ژاندارمها به خاک عثمانی رفت و در جنگ علیه روسیه شرکت جست. لاهوتی‌خان بعدها در سواستوپول (۵۷) اقامت گزید و به کار روزنامه‌نگاری پرداخت. طبق گزارش رسیده وی چند ماه پیش سواستوپول را ترک گفت. و به همراه امیر حشمت انقلابی مشهور و طرفدار کمال آتاتورک به ماکو آمده است. لاهوتی‌خان پس از ورود به ایران و فریفتن کلنل لوندبرگ برای بار سوم وارد ژاندارمری می‌شود و به عنوان یک «کمالی» به فعالیت می‌پردازد.

* انتظار می‌رود که روسها از اوضاع نابسامان آذربایجان مانند گیلان و خراسان در سال ۱۹۲۱ به نفع خود بهره‌برداری کنند.

* شورش تبریز تمام نقشه‌های رضاخان را برای شروع عملیات علیه سمیتکو برهم زده است. اینک جبهه‌های خوی و شرفخانه در شمال و ساوجبلاغ در جنوب تاحدودی بدون مدافع است و سمیتکو می‌تواند از این فرصت برای دستیابی به پیروزی کامل استفاده کند.

* کنسول ما از کرمانشاه گزارش می‌دهد تعدادی شب‌نامه که در آنها به عباراتی تحریک‌آمیز از طبقه کارگر دفاع شده در شهر توزیع گردیده است. به اعتقاد کنسول ما این شب‌نامه‌ها از تهران برای نماینده بلشویکها در کرمانشاه فرستاده شده است.

* اوضاع مالی مملکت همچنان اسفناک است. گفتگو بین مقامات ایران و دولت

انگلیس هنوز به پایان نرسیده است. رضاخان مانند گذشته برای دریافت پول به کابینه فشار وارد می‌آورد. وی می‌گوید بدون پول قشون تکان نمی‌خورد و اگر قشون تکان نخورد او نمی‌تواند شورش لاهوتی در تبریز را سرکوب کند.

* کابینه با تقدیم لایحه‌ای به مجلس خواستار بخشودگی تبعیدشدگان سه سال اخیر شده است.

* مخبرالسلطنه والی آذربایجان به تهران فراخوانده شده است. شورشیان اعلام کرده‌اند که به والی اجازه خروج خواهند داد. اجلال‌الملک نایب مخبرالسلطنه عهده‌دار انجام وظایف وی شده است.

* امیرلشکر اسماعیل آقا موقتاً به کفالت ایالت آذربایجان منصوب شده است. والی موقت ظاهراً آدمی است آرام و صبور و با توجه به سابقه او می‌توان گفت که همیشه سعی دارد دو طرف متخاصم را از خود راضی نگهدارد.

* گزارش شد که تبریز امروز، یعنی چهارم فوریه آرام بوده است، ولی طرفین (ژاندارمها و دمکراتها از یک طرف و قزاقها از طرف دیگر) دیشب در اطراف سربازخانه شهر درگیر جنگ سخت با یکدیگر بوده‌اند.

وقایع هفته پیش از یازدهم فوریه

* سید جلال که پیش از این به نیروهای دولتی پیوسته بود اخیراً دچار شك و تردید شده است و انتظار می‌رود بزودی از حکومت مرکزی ببرد و به سردار مقتدرطالشی ملحق شود. سردار مقتدر نایب‌الایاله‌ای را که سعدالملک حاکم گیلان به چهار فریضه فرستاده بود از کار برکنار کرده است. سردار مقتدر اینک عملاً بر چهار فریضه حکم می‌راند. * صادرات برنج به شوروی که ممنوع اعلام شده، بسیار کاهش یافته است. حاکم گیلان با فروش برنج به قیمت هر پود (۵۸) سی شاهی مشغول پر کردن جیبهای خویش است. وی هفته گذشته به طور خصوصی با صدور ۷۰۰۰ پود برنج به شوروی موافقت کرد.

* شورشیان تبریز برای تأمین مخارج خود اقدام به فروش گندمهای موجود در انبارهای

۵۸. poud = pood واحد وزن در روسیه قدیم معادل شانزده کیلو و سی و هشت گرم.

دولتی کرده‌اند. در هفتم فوریه شورشیان پرچمهای ایران را در سراسر شهر پائین کشیدند و انقلابیون تندرو تصاویر شاه را در هم شکستند.

* لاهوتی خان در اعلامیه‌های خود از مردم تبریز خواسته است که به انقلابیون کمک کنند. لاهوتی‌خان در این اعلامیه‌ها از خود به عنوان «رئیس شورای سربازان» یاد کرده است.

* به نظر می‌رسد سمیتکو از وخامت اوضاع حاکم بر تبریز اطلاع درستی ندارد، در غیر این صورت حتماً از فرصت استفاده می‌کرد و به شهر حمله می‌برد.

* رضاخان دستور اعزام ۱۲۰۰ نفر از رشت و ۱۵۰۰ نفر از تهران به تبریز را صادر کرده است. وی با تقویت نیروهای مستقر در تبریز قصد دارد در آینده نزدیک جنگ علیه سمیتکو را آغاز کند.

* نیروهای قزاق در هشتم فوریه از ساوجبلاغ وارد تبریز شدند و ظرف چند ساعت شورشیان را تار و مار کردند. لاهوتی‌خان به همراه سران دمکرات و حدود سیصد و پنجاه ژاندارم به طرف مرزهای شمالی ایران پا به فرار نهادند. آنان احتمالاً می‌خواهند از مرز جلفا خود را به شوروی برسانند. قزاقها پنجاه کشته و زخمی داده‌اند، ولی تلفات شورشیان مسلماً باید بیش از این باشد. امیرلشکر اسمعیل آقا فرمانده نیروی قزاق به سمت فرماندارنظامی ایالت آذربایجان منصوب شده و اینک شهر تبریز تحت حکومت نظامی است.

* قرار است مخبرالسلطنه والی آذربایجان و اجلال‌الملک نایب‌الایاله موقت به طور رسمی از سمتهای خویش برکنار شوند. حکومت مرکزی در اندیشه انتصاب قوام‌السلطنه، نخست‌وزیر پیشین، به سمت والی آذربایجان است.

* عده‌ای از دوستان و هفتاد نفر بلشویک قفقازی عضو حزب عدالت که به شورشیان پیوسته و علیه نیروهای دولتی جنگیده بودند به شمال گریخته و بقیه نیز دستگیر شده‌اند. شایع است که سرکنسول شوروی در تبریز به بلشویکهای قفقاز کمک مالی می‌کرده است، ولی این موضوع هنوز به اثبات نرسیده است.

* احمد آقا میرپنجه به سمت فرمانده دیویزیون همدان منصوب شده است. سلطان هدایت‌اله خان نیز به همراه سی افسر دیگر برای تجدید سازمان دیویزیون به همدان رفته‌اند.

* رضاخان از این که به علت در اختیار نداشتن پول کافی قادر به اعزام نیروی بیشتر به آذربایجان نیست سخت ناراحت است. مذاکره با دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان برای گرفتن وام نیز هنوز به نتیجه مطلوب نرسیده است.

وقایع هفته پیش از هیجدهم فوریه

* طایفه پولادلو، یکی از طوایف شاهسون، در یازدهم فوریه به اردبیل حمله کرده‌اند. آنان نخست سیمهای تلگراف را بریده و سپس نیروهای دولتی را که عازم شهر بودند خلع سلاح نموده‌اند. سه تن از ثروتمندان اردبیل نیز به دست افراد این طایفه کشته شده‌اند. طغیان طایفه پولادلو در واقع پس از دستگیری چند تن از آنان توسط حاکم شهر آغاز گردید. آخرین گزارش حاکی از آن است که شهر در آرامش بسر می‌برد.

* می‌گویند احسان‌اله خان در یازدهم فوریه به طالبش آمده و محرمانه با کنسول شوروی دیدار کرده است.

* تبریز آرام و تحت حکومت نظامی است. امیرلشکر اسماعیل‌خان تاکنون بسیاری از دمکراتها و بلشویکهای قفقازی را که به شورشیان پیوسته بودند دستگیر کرده است.

* مخبرالسلطنه از طریق تفلیس - باکو - انزلی عازم تهران است.

* سرتیپ‌زاده کمونیست معروف ایرانی همراه لاهوتی‌خان به نواحی ماورای قفقاز گریخته است. حدود یکصد و پنجاه نفر از شورشیان که از مرز گذشته و به نخجوان رفته بودند، توسط مقامات شوروی خلع سلاح گردیده‌اند. چند نفر از آنان نیز به هنگام عبور از رودخانه ارس در آب غرق شده‌اند.

* محمدخان مصدق السلطنه از طرف تهران به سمت والی غیرنظامی آذربایجان منصوب شده است. سفارت دولت پادشاهی انگلیس در انتصاب مصدق السلطنه ذی‌مدخل بوده است.

* کار مرمت خط راه آهن تبریز - جلفا به اتمام رسید و اینک رفت و آمد قطارها بر روی آن جریان دارد. خط تلگراف تبریز - جلفا نیز برقرار شده است، ولی خط تلگراف تبریز - شرفخانه هنوز قطع است.

* گیلان آرام است، ولی بازرگانان و مردم از سعدالملک ناراضی هستند. حاکم نظامی انزلی پانصد نسخه از جزوات ضدانگلیسی را ضبط و آتش زده است. این جزوات

توسط سفارت شوروی در تهران و به وسیله پست سیاسی به انزلی فرستاده شده بود.

* روزنامه توفان مقاله‌ای درباره «بانک دولتی» و کوشش مسئولان آن برای اخذ مطالبات بانک از ثروتمندان و اشراف منتشر کرده است. (نگاه کنید به پیوست شماره سی و سه)

* ترکمن‌ها همچنان به قاچاق موادغذایی از طریق مرزهای شمالی مشغول هستند و اخیراً نیز بین آنان و نیروهای دولتی در شمال استرآباد درگیری به وقوع پیوسته است. يك گزارش دیگر می‌گوید که ترکمن‌ها به يك کاروان شامل چهارصد شتر که حامل ۱۲۰,۰۰۰ پوند^{۵۹} گندم بوده است در ناحیه‌ای بین شاهرود و استرآباد حمله برده‌اند.

* تقویت جبهه‌ها برای حمله به سمیتکو ادامه دارد. وی در این هفته کوچکترین تحرکی از خود نشان نداده و هیچ گزارشی از درگیری بین دو طرف ارسال نشده است.

۵۹. pound واحدی برای وزن معادل ۴۵۳ گرم.

بانک دولتی

بانک دولتی در این اوقات مشغول رسیدگی به مطالبات خود و دریافت اسناد و آرشیو مأمورین سابق بوده. موجودی بانک از شعبه رهنی و صندوق تقریباً هزار تومان و کسری است. بانک در حال حاضر معادل چهل و دو هزار تومان از بابت حقوق مستخدمین خود بدهکار است. و از قراری که تحقیق شده مطالبات بانک از دولت و اعیان و رجال معادل بیست و چهار کرور تومان است که منجمله امین‌الضرب هشت کرور تومان بدهکار و در مقابل این قرض تمام علاقه‌جات و کارخانه چراغ برق و حتی خانه‌ای که خودشان فعلاً توقف دارند در رهن بانک و قباله‌جات آن حالیه در آرشیو بانک حاضر است. چندی است که حاجی حسین آقا درصدد تشبثاتی برآمده که دین خود را از بین ببرد و دعاوی از دولت می‌نماید که مبلغی در زمان سلطنت مرحوم مظفرالدین شاه و محمدعلی شاه قرض داده. در صورت صحت این قروض تجارتخانه و صرافها اسنادی که از امین‌الضرب در دست دارند و به عنوان این که دولت طلب ایشان را نداده تاکنون تأدیه نکرده. و بعلاوه در زمانی که دولت ریاست ضرابخانه را به مرحوم حاجی امین‌الضرب داد بعد از چندی معلوم شد که مبالغی به دولت و مردم تحمیل شده مرحوم ناصرالدین شاه کمیسیون در دربار تشکیل و پس از رسیدگی معادل هفت کرور تومان تفاوت قیمت پول سیاه شد و حاجی مزبور سند داده که متدرجاً آن مبلغ را تأدیه نماید و چنانچه دولت حاضر به کتابخانه و خزانه مراجعه نمایند سند مزبور کشف خواهد شد. و نیز حاجی محمدحسن در موقعی که خیال عزیمت به اروپا را نمود دولت ایران معادل بیست کرور تومان توسط وزیرمختار ایران مقیم پاریس ضمانت از ایشان کرد که برای دولت کارخانه و غیره خریداری نماید. حاجی مرحوم از این اعتبار استفاده کرده و مدتها مشغول تجارت بوده و در موقع مراجعت مقداری گلابتون بدل به ایران آورده و به قیمت‌های گزاف به فروش رسانید. آقای سپهسالار اعظم تقریباً چهار کرور تومان مدیون می‌باشند.

و عده‌ای از اعیان هم که املاک خود را رهن گذارده و مبالغی دریافت داشته‌اند حالیه معلوم شده که املاک خود را فروخته و تاکنون چند دست داد و ستد شده است. بانک دولتی امیدوار است با مساعدت آقای وزیر جنگ مطالبه بانک را وصول و ایصال دارند.

وقایع هفته پیش از بیست و ششم فوریه

* دو طایفه جعفری و عطابگ که مدتها بود با یکدیگر اختلاف داشتند در هیجدهم فوریه به اهتمام کنسول شوروی آشتی کرده و به کنسول قول داده‌اند در ارسال مواد غذایی به روسیه بیش از پیش فعالیت کنند.

* چهارصد نیروی پیاده و یکصد سوار به همراه دو توپ صحرائی و دو توپ از نوع مترالیوز از تهران روانه تبریز شدند.

* کنسول اعلیحضرت پادشاه انگلیس در هیجدهم فوریه از تبریز گزارش داد که کردها ساوجبلاغ را متصرف شده‌اند.

* سعدالدوله به تهران احضار شده و قرار است وثوق‌السلطنه جانشین وی گردد.

* به دستور رضاخان، سید جلال تحت‌الحفظ به تهران انتقال یافت.

* روزنامه‌های ستاره ایران و ستاره شرق در بیست و یکم فوریه به علت توهین به اعضای دولت توقیف شدند. انتشار روزنامه توفان نیز در روز بعد، یعنی بیست و دوم فوریه متوقف گردید.

* مجلس ایران مشغول بحث و مذاکره درباره تشکیل یک نیروی سه هزار نفری به نام «امنیه» است. این واحد جدید قرار است وظیفه حراست از جاده‌ها و نگهبانی ساختمانهای دولتی را به عهده گیرد. فکر ایجاد «امنیه» در واقع پس از انحلال ژاندارمری به وجود آمد. قرار است این نیرو با بودجه سالانه ۵۰,۰۰۰ تومان زیر نظر وزیر داخله انجام وظیفه کند.

* روزنامه ایران در شماره بیست و دوم فوریه خود از رضاخان به خاطر مشارکت در کودتای بیست و دوم فوریه ۱۹۲۱ انتقاد کرده است.

* رضاخان طی یک «ابلاغیه» مسئولیت کودتای بیست و دوم فوریه سال گذشته را شخصاً به عهده گرفته است.

* در تهران حزب کمونیست اقدام به تجدید سازمان و تشکیل اتحادیه‌های کارگری کرده است. اعضای کمیته‌های مختلف که هر هفته با یکدیگر ملاقات می‌کنند با سفارت شوروی ارتباط نزدیک دارند.

پیوست شماره سی و چهار

ابلاغیه دوم حوت ۱۳۰۰

از آنجایی که اثرات دوره انحطاط مفهوم و معانی عقاید را از اغلب سلب کرده و یک رشته کلمات و الفاظ خالی از معنی را قایم‌مقام حقایق قرار داده است، و از آنجایی که به واسطه همان تأثیرات تدنی و انحطاط اغراض انفرادی بالمره جای‌گزین سعادت جماعت شده است، این است که در بعضی از جراید مرکزی پس از یک سال تمام که از مدت کودتا گذشته تازه دیده می‌شود که سبب حقیقی کودتا را موضوع مباحث خود قرار داده و در اطراف آن قلم‌فرسایی می‌کنند.

من اگر می‌دانستم که جراید مذکور عقاید و پیشوای افکار ملت شناخته می‌شوند و از روی منطق و برهان می‌خواهند وارد فلسفه ظهور کودتا بشوند، فوق‌العاده مشعوف می‌شدم که اصل سبب را به معرض افکار عمومی گذارده و حقایق را بی‌پرده آشکار سازم، اما چون از ارتباط مدلول بعضی از جراید با افکار ملی و عمومی مردم هستم، به علاوه و به طور قطع و وضوح می‌بینم که این موضوع مهم وسیله سوء استفاده ارباب جراید مزبور و بروز اغراض و حملات شخص آنها و تحریک باطنی ایادی سایره شده است، این است که بدو از استفهام و ذکر این سؤال ناچارم: آیا با حضور من مسبب حقیقی کودتا را تجسس کردن مضحک نیست؟

اگرچه من به صفای نیت و خلوص عقیده و احساسات ایرانیتم و ایران‌پرستی خود تکیه داده و خدای بصیر و وجدان بی‌آلایش را سرلوحه رفتار و عقاید خویش قرار داده‌ام و هر چشم بینا و گوش شنوایی را هم به محکمه قضاوت دعوت می‌کنم و به اضافه منتشرات اوراقی را که از ارتباط به هر سلك و جمعیتی مطرود و نماینده احساس ساختگی (نه فکر) یک فرد واحد شناخته می‌شوند در درجه صدم از اهمیت تشخیص خواهم داد، مع‌هذا صاحبان همین اوراق هم خوب است به جنبه فکری خود، اگر متکی به یک معلوماتی است، مراجعه کرده عمداً اشتباه نکنند که: موضوع مهم کودتا دسترس اقدام

هر کسی نبوده، اشخاصی می‌توانستند مبادرت به این اقدام نمایند که ظلم خارجی و بی‌لیاقتی زمامداران داخلی را از روی قلب و عقیده تشخیص داده باشند. کسانی مسبب این اقدام می‌توانستند بشوند که تمام عمر خود را در جزء صف قشون صرف کرده اغراض حقیقی مستشاران خارجی را، از هر طبقه و صنفی بودند، در خرابی بنیان این مملکت عملاً استنباط کرده باشند. اشخاصی می‌توانستند در مقام اجرای این مقصود برآیند که مدت‌العمر در کوه و بیابانها جان خود را در راه این مملکت بر کف دست گرفته و تشخیص داده باشند که زمامداران نالایق پست‌فطرت تمام آن فداکارها را به هیچ شمرده و تمام زحمات صاحب‌منصبان و افراد قشونی را فدای صد دینار منفعت خود نموده‌اند.

آری هر کس نمی‌توانست پرده این شامت‌کارها را دریده، دستهای خارجی را از گریبان این مملکت بیچاره قطع و خودسری و بی‌لیاقتی و منفعت‌طلبی مزدوران داخلی را خاتمه دهد. این يك فکری نبود که از اثر گردش در باغ و گلستان و اطاقهای گرم انشاء شده باشد. کسی را در این مورد یارای اقدام و عمل بود که بدبختی و بیچارگی نفرات زحمتکش قشون را در جلو چشم به طور عبرت دیده، تمام آن بیچارگیها را با تعیشت‌لاابالانه و هیولایی غریب و عجیب کرسی‌نشینان تهران موازنه کرده باشد.

بی‌جهت اشتباه نکنید و از راه غلط مسبب کودتا را تجسس ننمایید. با کمال افتخار و شرف به شما می‌گویم که مسبب حقیقی کودتا منم و با رعایت تمام معنی این راهی است که من پیموده‌ام و از اقدامات خود نیز ابداً پشیمان نیستم. اگر علی‌الظاهر یکی دو نفر دیگر را دیدید که چند صباحی عرض اندام کردند و سطحاً راهی پیمودند، نه این بود که اعماق قلب آنها در نظر من مخفی و مستور باشد، همه را می‌دانستم و استنباط کرده بودم فقط احتیاجات موقع مرا ملزم می‌کرد موقتاً دست خود را بر سینه آنها آشنا نسازم تا زمانی که ایران را آیینۀ فداکاریهای خود قرار داده و نامحرمان را از محفل انس خارج سازم، چنانچه دیدید و شنیدید.

اینک اگر به سبب حقیقی کودتا اعتراض دارید. بجای آن‌که هر روز در

اوراق جراید به مقام تفتیش و تفحص برآیید، بدون اندیشه مستقیماً به‌من مراجعه کرده با نهایت مهربانی اعتراضات خود را از من جواب گرفته و آنچه را هم که خودتان می‌دانید و قلباً تصدیق می‌کنید دوباره از من بشنوید.

چنانچه گفتم اثرات دوره انحطاط متأسفانه الفاظ و لغات را قایم‌مقام معانی و حقایق قرار داده و کمتر کسی است که بخواهد وارد در مرحله حقیقت گشته سپس در مقام تثبیت عقیده خود برآید، ولی باید دانست که به يك سلسله الفاظ مجوف چسبیدن و از محیط فکر و حقیقت دوری جستن کار خردمندان نیست. در این صورت از حمله به اشخاص غیرمتجانس - اگر به فلسفه کودتا اعتراض دارید - علی‌التحقیق فرع سبک مغزی شما خواهد بود و این يك نوع بروز احساس است که ابداً به جنبه‌های فکری و تعقل شما مربوط نیست. اگر اندکی قوه مخیله خود را حکم قرار دهید می‌دانید که اضمحلال وطن داریوش بر اثر حرکات ناخلفان داخلی و اعمال نفوذ خارجی در شرف تثبیت و فقط مشیت خداوند متعال بود که هویت ناخلفان و زمامداران بی‌عرضه دون همت را در پیشگاه عموم ملت آشکار و با مشیت خدای ایران است که در تحت تأثیر همین اقدام می‌رویم حیات از دست رفته خود را به جهانیان اثبات نمایم.

من از اقدامات خود در پیشگاه عموم شرمند نیستم و با نهایت مباهات و افتخار است که خود را مسبب حقیقی کودتا به شما معرفی می‌نمایم. این فکری نبود که فقط در سوم حوت سال گذشته در دماغ من تأثیر کرده باشد. این يك عقیده نبود که در تحت تأثیر افکار دیگران به من تحمیل شده باشد. شدت بدبختی نوع ایرانی مخصوصاً نفرات قشونی را من از چند سال قبل احساس کرده بودم و اشخاصی که لیاقت شنیدن آن را از من داشتند همه می‌دانستند که تحمل شقاوت‌کاری خارجیان و مملکت‌فروشی پست‌فطرتان داخلی برای من امری بس صعب و دشوار بود و در تمام میدانهای جنگ دفاع مرا در مقابل این شداید می‌دیدند. من نمی‌توانستم تحمل نمایم که نفوس بیچاره ایرانی و هموطنان بدبخت من به معرض بیع و فروش اجانب در آمده و پست‌فطرتان تهران هم اسناد این مبیعه را امضاء نمایند. من نمی‌توانستم

مشاهده کنم که يك ايالت مهمی مثل گیلان در آتش بیداد جمعی یغماگر مشغول سوختن است و زمامداران مرکز تمام این خانه‌خرابیها را اسباب تفریح خود در هیأت و سایر مجالس قرار داده و به‌جای قلع و قمع و سرکوبی آنها در مشارکت به اعمال یغماگران نیز بر وجاهت ملی خود می‌افزایند. برای من طاقت‌فرسا بود که این ملت بیچاره سالی ده کرور تومان مخارج قشونی را از بیوه‌زنهای فقیر کرمان و بلوچستان دریافت و تأدیبه نموده و آن وقت يك نفر دزد ده سال در اطراف قم و کاشان و تا دروازه تهران مشغول شرارت و راهزنی و سپس بعضی از مرکزبان را هم در تمام آن دزدیها شریک و انباز ببینم. هیچ بی‌حسی تصدیق آن را نمی‌کرد که لشگریان بیچاره از صاحب منصب و تابین در تمام جنگها لگدکوب خارجی و داخلی گشته، فوج فوج قربانی بدهند و در مرکز دولت بلع حقوق آنها را اولین وظیفه خود قرار داده برای مناصب و درجات باشرف نظامی چوب حراج در دست گرفته و هر روز يك عده سردار و صاحب‌منصب خود را بیرون بیندازند و آبروی دولت و ملت را در نزد اجانب ریخته و خون هر نظامی فداکاری را در عروق آنها منجمد نمایند. قشون برای هر مملکتی لازم و همه این حرف را منباب هوس و برای کسب وجاهت ملی می‌سرودند، ولی در همان حین با تمام قوا به افناء و اضمحلال قشون کوشیده جیب خود را پر و قلب هر نظامی وطن‌پرستی را می‌شکافتند و دنباله را با کمال بی‌آزمی و بی‌شرمی به جایی ممتد کردند که کلمه قشون، همان کلمه که در تمام عالم با قید شرف و افتخار تلقی می‌شود و به پاسبانی حقیقی ملت و مملکت معرفی می‌گردد، جز تخفیف صاحبان آن رسم دیگری را متضمن نبوده و در مقابل تمام صنوف و طبقات مسلوب‌الاعتبار شده بودند.

آری تحمل این شداید و مظالم برای من و هر کسی که خود را پرورده این آب و خاک می‌داند کمرشکن و طاقت‌فرسا بود و بالاخره با حقوق بشریت من مخالف بود که ببینم و مشاهده کنم يك جمعی پست‌فطرت دون همت نالایق رشته ارکان مملکت را گسسته و درصدد آن هستند که به حیات استقلال مملکت و ملت خاتمه داده و در تمام موارد مختصر نفع شخصی را بر

ارکان يك مملکت سه هزار ساله ترجیح و مرجح سازند.

مسبب حقیقی کودتا همین عوامل هستند که هزار يك آن را در ضمن این ابلاغیه ملاحظه می‌کنید و در تحت تأثیر همین عوامل بود که من به لطف خداوندی پناه برده و با عقیده راسخ و عزم جازم درصدد برآمدم که به آن دوران سیاه خاتمه داده، آبروی از دست رفته نظام را عودت و با شهامت همانا حیات مملکتی را تجدید نمایم. من به پیشرفت منظور و مقصود مقدس خود مطمئنم و در تمام موارد از خدای ایران و روح ملیت خود استمداد می‌جویم، زیرا غیر از این دو نقطه اتکا به هیچ متکی نبوده و نخواهم بود. در این صورت به تمام ارباب جراید و صاحبان احساس پیشنهاد می‌کنم که پس از این ابلاغیه و معرفی مسبب حقیقی کودتا و سابقه که به احوال من حاصل کردند دیگر هر عنصر غیرانسی را سبب این امر عظیم تشخیص نداده، بفهمند که مبارزه با عوامل مؤثر جز از قلبی که قابلیت تأثیر را داشته باشد تراوش نخواهد کرد. باز هم اشتباه نکنید، بعضی از اشخاص کوچکتر از آن بوده و هستند که يك اداره منظم نظامی را به اراده و عقاید خویش مربوط ساخته و به علاوه مقام نظامیان فداکار نیز والاتر از آن بوده که به اراده‌های خفیه متحرك باشند.

اکنون اگر به ساده‌لوحی خود در انتشار این انکار تردیدی نداشته باشید می‌توانید قطعاً بدانید که اشخاص آلوده به غرض و عناصری که به دست دیگران متحرك باشند در دنیای تاریخ هرگز دوام و بقایی را راهبر نبوده و حقایق معنوی را هم حتماً با القای شبهات نمی‌توان برای همیشه مستور و مکتوم داشت.

اینک در پیشرفت مقاصد ملی خود قلباً از حی ذوالجلال استعانت جسته و به تمام هموطنان عزیز عموماً اطلاع می‌دهیم که با تعرفه مسبب حقیقی کودتا هر کسی اعتراض و اشتباهی دارد به خود من مراجعه نموده و چون در ضمن تمام گرفتاریها دیگر برای من غیر مقدور است که هر روز در جراید به مقام رفع شبهات خصوصی بر آیم صریحاً اخطار می‌کنم که پس از این برخلاف ترتیب فوق در هر يك از روزنامه‌ها از این بابت ذکری بشود به نام

مملکت و وجدان آن جریده را توقیف و مدیر و نویسنده آن را هم هر که باشد تسلیم مجازات خواهم نمود.

وزیر جنگ - رضا

برج حوت ۱۳۰۰

وقایع هفته پیش از چهارم مارس

- * وثوق السلطنه والی جدید گیلان وارد رشت شد و کلنل روح‌اله‌خان فرماندار نظامی انزلی به تهران احضار گردید. کلنل افسری لایق و ضد بالشویک است و ما اطمینان داریم سفارت شوروی در فراخواندن وی به تهران دست داشته است.
- * رژیمان همدان شامل دو هزار پیاده، همراه چهار توپ و دوازده مسلسل و دوازده توپ از نوع لوئیس تحت فرماندهی محمدقلی‌خان میربنجه در بیست و هشتم فوریه رشت را ترك گفتند تا از طریق قزوین عازم جبهه تبریز شود.
- * کربلایی ابراهیم یکی از طرفداران دو آتشه میرزا کوچک‌خان به همراه تنی چند از پیروانش در منطقه فومن آشوب برپا کرده است. کربلایی ابراهیم از مأموران سرشناس بلشویکها است. يك دسته نظامی از رشت برای دستگیری وی عازم فومن شد.
- * آذربایجان به ظاهر آرام است. نیروهای دولتی و قوای سمیتکو در مواضع پیشین خویش هستند و گمان نمی‌رود که پیش از بهتر شدن وضع هوا دست به حمله بزنند. کردهای ساوجبلاغ نیروهای سمیتکو را از شهر خود بیرون کرده‌اند. سمیتکو که از تجمع بیش از انتظار نیروهای دولتی در اطراف خود به وحشت افتاده به برقراری صلح اشتیاق نشان می‌دهد. در حال حاضر امیرلشکر حبیب‌اله خان فرماندهی کل نیروهای مستقر در آذربایجان و کلنل اسماعیل‌خان فرماندهی جبهه شمال را به عهده دارند.
- * وضع مالی مملکت تأسف‌آور است. دولت می‌بایست تا پیش از بیست و سوم مارس، یعنی آغاز سال جدید ایرانی حداقل بخشی از مواجب عقب‌افتاده نیروهای نظامی و پلیس و سایر کارکنان را بپردازد. مجلس در تصویب واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت استاندارد آمریکایی این دست و آن دست می‌کند. روسها بارها نمایندگان مجلس را از تصویب چنین قانونی برحذر داشته‌اند. اگر ترس از افکار عمومی نبود رضاخان مجلس را برای تصویب امتیاز نفت شمال تحت فشار می‌گذاشت.
- * قرار است تقی‌زاده، سردبیر روزنامه کاوه چاپ برلین به عنوان نماینده بازرگانی ایران در شوروی عازم مسکو شود. اعضای هیئت همراه وی عبارت خواهند بود از: میرزا حسین‌خان منصور، اویسی و کمال‌الوزاره.
- * رضاخان با صدور دستور زیر که در روزنامه‌ها هم به چاپ رسیده است درجات نظامی فعلی را لغو و بجای آن عناوین جدیدی برقرار کرده است.

سپهبد	فرمانده دو لشکر (دیویزیون) حقوق ماهانه ۷۰۰ تومان
امیرلشکر	فرمانده يك لشکر حقوق ماهانه ۴۰۰ تومان
سرتیپ	فرمانده يك تیپ (بریگاد) حقوق ماهانه ۲۵۰ تومان
سرهنگ	حقوق ماهانه ۱۲۰ تومان
سرگرد	حقوق ماهانه ۱۷۵ تومان
سروان	حقوق ماهانه ۹۰ تومان
ستوان	حقوق ماهانه ۶۵ تومان
ستوان دوم	حقوق ماهانه ۴۵ تومان

دستورالعمل جدید از ماه حمل (۲۳ مارس) به مورد اجرا گذارده خواهد شد. آن عده از افسرانی که رسماً به استخدام در نیامده‌اند مشمول مقررات تازه نخواهند بود. به نظر ما اجرای این دستور باعث افزایش چشمگیر کارآیی ارتش ایران خواهد شد، هرچند گروهی از افسران فاقد شرایط که بزودی اخراج می‌شوند اسباب ناراحتی دولت را فراهم خواهند آورد.

* دیویزیون اصفهان در طول دو ماه گذشته ۱۲۰۰ سرباز جوان گرفته است. امیرلشکر محمودخان فرمانده دیویزیون می‌گوید به علت مشکلات مالی نمی‌تواند تعداد افراد تحت فرمان خویش ۱۰ به میزانی که رضاخان به او دستور داده است افزایش دهد. هیتی برای سربازگیری به یزد رفته است.

وقایع هفته پیش از یازدهم مارس

* دو کشتی جنگی شوروی به نامهای سلاوا (۶۰۱) و کلارا (۶۱۱) از پنجم مارس در بندر انزلی پهلو گرفته‌اند. يك کشتی بازرگانی شوروی نیز حامل دو هزار پوند شکر و ۴۵۰۰ پوند نفت چراغ وارد بندر گز شده است.

* به دستور رضاخان حکم انتقال روح‌اله خان حاکم نظامی انزلی به تهران لغو گردید.

* کربلایی ابراهیم به همراه سیصد نفر مسلح و با استفاده از چند قبضه مسلسل کسما و دو روستای نزدیک آن را اشغال کرده است. محرك اصلی کربلایی ابراهیم مقامات

روسی باکو هستند که همیشه در فکر به آشوب کشیدن مازندران و گیلان می‌باشند.

* جنگ علیه سمیتکو هنوز آغاز نشده است. در ششم مارس يك نیروی هزار نفری مجهز به هفت قبضه مسلسل تبریز را به قصد تسوج ترك گفت. يك واحد نظامی از ارامنه که در زمان مخبرالسلطنه تشکیل شده بود منحل گردید. سمیتکو همچنان مشغول دلجویی و جلب مشارکت کردهای دیگر برای درگیری آینده خود با نیروهای دولتی است.

* حاجی سیدحسین مجتهد در قزوین خطاب به دوستان نفر اجتماع‌کننده گفته است مردم باید از مصرف شکر که محصول کشورهای غیرمسلمان است خودداری کنند.

* کابینه مشیرالدوله موفق به دریافت وامی به ارزش دوستان هزار پوند به نرخ هفت درصد از دولت آمریکا گردید. موافقت دولت آمریکا با اعطای این وام که مذاکرات درباره آن از زمان قوام‌السلطنه شروع شده بود توسط میرزا حسین‌خان علاء به اطلاع مقامات ایرانی رسیده است. دولت ایران با اعطای امتیاز نفت شمال به شرکت نفت استاندارد و شرکت نفت ایران و انگلیس به‌طور مشترك مخالفت کرده است.

* رضاخان در نهم مارس مبلغ پنجاه هزار تومان برای امیرلشکر حبیب‌اله خان حواله کرده است.

* روزنامه‌های اقدام و آزادی ایران و میهن به علت انتشار مقالات ضد دولتی توقیف شده‌اند.

اعلان

به موجب حکم نمرة ۴۶۸۸ وزارت جلیله پست و تلگراف از ۱۶ برج جاری سرویس حمل و نقل پستی و مسافری و مالالتجاره در خط طهران، قزوین، رشت، قزوین و همدان ضمیمه اداره حمل و نقل دولتی شده مسافری همه روزه می‌توانند به اداره مذکور واقع در دروازه یوسف‌آباد جنب کمیساریای حسن‌آباد رجوع نمایند. و تا اخطار ثانوی تعرفه ذیل در خطوط طهران - قزوین و رشت - قزوین و همدان معمول خواهد بود.

گاری پست	نفری	در يك فرسخ	۱-۵۰	قران
دلیجان	نفری	در يك فرسخ	۲-۵۰	قران
کالسکه	نفری	در يك فرسخ	۳	قران
درشکه	نفری	در يك فرسخ	۳	قران
اضافه بار	گاری پستی يك من	در يك فرسخ	۰۵	قران

مالالتجاره

طهران به قزوین	يك من	۰۰-۷۵	قران
قزوین به رشت	يك من	۱	قران
طهران به رشت	يك من	۱/۵۰	قران
رشت به طهران	يك من	۲	قران
قزوین به همدان	يك من	۰۰-۷۵	قران
قزوین به طهران	يك من	۱	قران
رشت به قزوین	يك من	۱/۵۰	قران
همدان به قزوین	يك من	۱/۲۵	قران

وقایع پیش از هفته نوزدهم مارس

* نیروهای دولتی عده‌ای از افراد مسلح وابسته به کربلایی ابراهیم را دستگیر کرده‌اند. والی گیلان طی تلگرافی به حاکم طالش دستور داده است که مراقب امور منطقه خود باشد.

* جراید اصفهان آشکارا به تبلیغات بلشویکی پرداخته‌اند و سر مقاله‌هایی برضد سرمایه‌داری و اشراف نشر می‌دهند. روزنامه توفان پیش‌تاز این گونه جراید محسوب می‌شود و سردبیر آن با شابین (۶۲۱) کنسول شوروی در اصفهان روابط بسیار صمیمانه‌ای دارد. گروهی از ملاحی اصفهان نیز چشم به دهان کنسول شوروی دوخته‌اند و توصیه‌های او را دقیقاً به مورد اجرا می‌گذارند.

* کشتی‌های شوروی همچنان مشغول حمل شکر و نفت چراغ به بندر گز هستند.
* کنسول ما ضمن ملاقات با والی بختیاری نظری را درباره برنامه «ستاره بختیاری» و اینکه خوانین جوانتر می‌خواهند با جمع‌آوری پول اقدام به ساختن مدارس و مساجد و نهادهای مشابه بکنند جویا می‌شود و سپس می‌افزاید خوانین جوان قصد دارند با گرفتن پول از خوانین ارشد و ثروتمند اساس يك نیروی نظامی را پی‌ریزی کنند. والی با موضوع نخست مخالفت می‌ورزد و می‌گوید این نهادها احتمالاً به مراکز اشاعه بلشویسم مبدل خواهد شد. وی تشکیل يك قشون مستقل را هم به دلیل این که سرزمین بختیاری دولت مستقلی نیست غیر ضروری دانست. والی در این گفتگو از خوانین جوان به عنوان افراد کم‌سن و سال و کم‌تجربه یاد کرده است.
* کنسولگری شوروی در اردبیل آغاز به کار کرده است.

* حکومت مشیرالدوله به شدت دچار ضعف گردیده و بزودی ساقط خواهد شد. هیئت رضاخان همه جا سایه افکنده است. وی اینک درآمد حاصل از گمرکات و مواد مخدر و جز آن را تحصیل و خرج قشون می‌کند. گروهی از مدیران سرشناس جراید که مطالب ضد رضاخان انتشار می‌دادند اینک در زندان بسر می‌برند و حدود بیست نفر از آنان به همراه عده‌ای دیگر در حال حاضر در سفارت شوروی بست نشسته‌اند. روتشتین درخواست وزیر امور خارجه ایران را جهت استرداد بست‌نشستگان رد کرده است.

* روزنامه‌های ستاره ایران، ستاره شرق، توفان، وطن، نجات ایران و حیات جاوید از ادامه انتشار منع شده‌اند. به مدیران جراید توقیف شده فهمانده‌اند که احتیاط شرط عقل است و الا به اصطلاح زبان سرخشان سر سبزشان را بر باد خواهد داد.
* «قشون» مجله نظامی هفتگی در شماره اول برج سنبله [۱۳۰۱] مقاله مفصلی راجع به منسوجات ایران درج کرده که بخشهای اساسی آن پیوست شده است.

پیوست شماره سی و شش

منسوجات ایران

یکی از علل انحطاط اقتصادی ایران که در نتیجه آن اوضاع عمومی را به هم پیچیده همانا احتیاج به مصنوعات خارجه است. عدم توجه و غفلت ما مردم کوتاه‌نظر کار را به جانی رسانیده که هر ساله مبلغ هنگفتی از بقایای ثروت اجدادی به دامن اجانب ریخته و حتی برای کفن اموات مجبوریم که دست تکدی به کارخانجات خارجه دراز نمائیم. چنانچه به احصائیه ۱۲۹۸ گمرک مراجعه شود ملاحظه خواهید نمود:

واردات منسوجات خارجه ۱۷۳۷۶۷۳۶۹ قران

صادرات که فقط عبارت از قالی است ۴۸۰۷۸۶۰ قران

اضافه واردات بر صادرات ۱۶۸۹۵۹۵۰۹ قران

امروز صادراتی نداریم، فرضاً هم که در مقابل واردات هنگفت چیزی باشد، نه مشتری خوبی در بازار دنیا برای آن است و نه این خواهشهای گوناگون متجملین و متفنین را تکافو می‌کند. پس لازم می‌آید که: چو دخلت نیست خرج آهسته‌تر کن.

اینک بارقه اصلاح درخشیده، وطن پرستان و علاقه‌مندان اصلاحات را بشارت می‌دهیم که از ناحیه حضرت اشرف آقای سردار سپه وزیر جنگ و فرمانده کل قشون دامت عظمة به دایره مباشرت ارکان حزب کل قشون امر صادر گردیده که برای افراد نظامی و کلیه صاحب‌منصبان جزء و ارشد تماماً منسوجات وطنی تهیه شود. امیدواریم با همت ارجمند حضرت معظم‌له نه تنها قشون دولت علیه ملبس به البسه وطنی شوند، بلکه سایرین هم تاسی نموده و از این راه خدمت شایانی به هیئت جامعه ایرانی بنمایند.

وقایع هفته پیش از بیست و پنجم مارس

- * شعبه اداره تجارت خارجی شوروی در رشت يك دكان باز کرده و به مردم شکر و پارچه ابریشمی و ساتن و چیزهای دیگر می‌فروشد. قیمت اجناس دکان روسها به استثنای شکر چهل درصد کمتر از قیمت رایج در بازار شهر است، به همین دلیل کسبه رشت سخت عصبانی و ناراحتند.
- * اینک ثابت شده که مسئولیت حوادث اخیر گیلان و بلوهای کوچک محلی به گردن احسان‌اله خان است و دیدار یازدهم فوریه وی با سردار مقتدر طالشی و سپس کنسول شوروی در رشت نیز به منظور تهیه مقدمات شورشهای ضدولتی بوده است.
- * نیروهای دولتی و قوای سمیتکو در حالت صلح مسلح بسر می‌برند و تاکنون گزارشی از شروع عملیات مخابره نشده است.
- * کلنل اسماعیل‌خان فرمانده نیروهای بخش شمالی آذربایجان به تهران فراخوانده شد و فرماندهی کلیه جبهه‌ها به دست امیرلشکر حبیب‌اله خان سپرده شده است.

وقایع هفته پیش از اول آوریل

- * مقامات رسمی شوروی در باکو به کمک احسان‌اله خان و حزب افراطی «انقلابیون» همچنان سرگرم مسئله آفرینی و ایجاد بلوا در گیلان هستند. اطلاع یافتیم که تنی چند از کمیسرهای باکو در هفدهم مارس در دولاب و طالب با سردار مقتدر ملاقات کرده‌اند. دو تن از اعضای فعال حزب «انقلابیون» باکو توسط احسان‌اله خان به گیلان فرستاده شده‌اند تا منطقه را به آشوب بکشند. حدود ششصد نفر از اعضای این حزب در سراسر گیلان و مازندران پراکنده هستند.
- * اعطای درجات جدید نظامی که از اول حمل ((۲۳ مارس) آغاز شده است ادامه دارد. حدود سی درصد از افسران فاقد شرایط لازم تشخیص داده شده‌اند.
- * مجلس با لایحه استخدام سه هزار نفر جهت نیروی امنیه موافقت کرده است. از سالار منظم به عنوان رئیس امنیه جنوب ایران اسم برده می‌شود.
- * در اصفهان بین والی و فرمانده نظامی بر سر نحوه جمع‌آوری مالیاتها اختلاف افتاده است. فرمانده نظامی با گماردن افراد خود در ادارات معتقد است که مالیاتهای دریافتی می‌بایست نخست برای مخارج قشون تخصیص یابد و باقیمانده آن توسط وی در

اختیار والی گذارده شود.

- * کارگزاری اصفهان به پیروی برنامه صرفه‌جویی وزارت امور خارجه ایران تعطیل شده است. هنوز معلوم نیست کدام يك از ادارات محلی عهده‌دار وظایف کارگزاری خواهد شد، ولی می‌گویند قرار است نایب‌الحکومه اصفهان کارهای مربوط به کارگزاری را انجام دهد.
- * افسری که قرار است سرپرستی پلیس نظامی راههای اصفهان را به عهده گیرد اینک تهران را به قصد اصفهان ترك گفته و در راه است. این افسر دستور دارد پس از تحویل گرفتن يك واحد چهارصد نفری از دیویزیون اصفهان اقدام به برقراری امنیت کامل در راههای اصفهان کند. پیش از این در جاده‌های تهران، شیراز و نجف‌آباد پست‌های نظامی دایر شده بود.
- * کلنل فرج‌اله خان فرمانده نظامی سلطان‌آباد به همدان منتقل و سرتیپ محمودخان جانشین وی شده است.
- * به درخواست سالار لشکر يك قوه نظامی شامل سیصد پیاده و یکصد سوار با دو عراده توپ صحرائی در بیست و هفتم مارس از تهران عازم بروجرد گردید.
- * مأموران شوروی مشغول تحريك ترکمن‌ها علیه حکومت مرکزی هستند. این‌گونه فعالیتها در واقع از زمان اعلام ممنوعیت صدور مواد غذایی از ایران به روسیه شدت گرفته است.
- * کلنل ساندرز در بیست و نهم مارس نامه بلندبالایی با امضای ۲۵۶ نفر از طرف کسبه و تجار بازار تهران دریافت کرده که در آن از خدمات رضاخان در مورد برقراری امنیت، اصلاح ادارات و ایجاد نظام قوی قدردانی شده است. (نگاه کنید به پیوست شماره ۳۹).
- * يك واحد نظامی شامل هفتصد پیاده با دو توپ صحرائی در سی‌ام مارس از تهران عازم رشت شد. غرض از اعزام نیروی مذکور جلوگیری از گسترش ناآرامیهای اخیر است.
- * عده‌ای از شورشیان قصد ترور جعفر قلی‌آقا فرمانده یکی از واحدهای مستقر در گیلان را داشتند. در همین رابطه گروهی از افراد مظنون دستگیر شده‌اند.

از حکم عمومی قشون نمره ۳۰

صاحب‌منصبان مفصله‌الذیل از اول حمل ۱۳۰۱ به ریاست امنیه نواحی پنجگانه که ذیلاً مشروح است منصوب می‌باشند:

نایب سرهنگ سالار منظم	امنیه جنوب
نایب سرهنگ اقتدار نظام	امنیه شرق
نایب سرهنگ ابوالفتح خان	امنیه مرکز
نایب سرهنگ کیوان میرزا	امنیه غرب
یاور اکبر میرزا	امنیه شمال غرب

حکم عمومی قشون نمره ۲۸

در تکمیل ماده سه حکم عمومی نمره ۲۳ حقوق صاحب‌منصبان به دو قسمت متمایز تشکیل می‌شود. مواجب ثابت و معاش یومیه به شرحی که ذیلاً مقرر است.

درجات	مواجب ثابت ماهانه	معاش یومیه در ماه
نایب سوم	۳۰ تومان	۱۵ تومان
نایب دوم	۳۷ تومان	۱۸ تومان
نایب اول	۴۴ تومان	۲۱ تومان
سلطان	۶۰ تومان	۳۰ تومان
یاور	۸۴ تومان	۳۶ تومان
نایب سرهنگ	۹۰ تومان	۴۵ تومان
سرهنگ	۱۲۰ تومان	۶۰ تومان
سرتیپ	۱۹۰ تومان	۹۰ تومان
امیرلشکر	۲۸۰ تومان	۱۲۰ تومان
سپهبد	۴۲۰ تومان	۱۸۰ تومان

در موقع خدمت هر دو قسمت جمعاً پرداخت می‌شود، ولی در موارد مرخصی و یا انتظار خدمت فقط مواجب ثابت تأدیه خواهد شد.

به نام اسلامیت و ایرانیت

چون در موقعی که پریشانی و خرابی مملکت اسلامی ایران به درجه قصوری رسیده و رشته امور گسیخته و آبروی مملکت بر خاک ریخته و از دوایر کشوری و لشکری جز اسمی نبوده و نالایقان کار را بجایی رسانده بودند که عناصر ضعیف‌القلب به خودی خود از بهبودی اوضاع ناامید و بیگانگان به چشم حقارت بر ما می‌نگریستند و می‌گفتند ایرانی لایق اداره کردن خانه خود نمی‌باشد، بندگان حضرت مستطاب اشرف افخم آقای رضاخان سردار سپه وزیر جنگ و فرمانده کل قوای ایران که همیشه خود را يك سرباز رشید غیور ایران‌دوست معرفی فرموده‌اند پیمانۀ صبرشان لبریز و با يك حرکت رشیدانه و با يك جنبش شجاعانه بساط نالایقان را برهم زده و زمام امور لشکری را در کف با کفایت خود گرفتند، با توجهات امام زمان عجل‌اله تعالی فرجه در ظرف قلیل مدتی نظام ایران را که جز اسمی از آن باقی نمانده بود حیات نوین بخشیده با سرعت قابل توصیفی به سمت ترقی و تعالی سوق دادند و ثابت فرموده‌اند ایرانی اسبق از دیگران است، زیرا همه دیدند و دیدیم که هنر و لیاقت زیاده از پنجاه نفر صاحب منصب اروپایی در مدت سنوات عدیده به قدر هنر يك نفر ایرانی در چند ماه نبود.

باری چون حضرت معظمله علاوه بر تشکیلات نظامی اتحاد يك قوای نیرومندی برای حفظ و حراست مملکت از هرگونه فداکاری برای اصلاحات دوایر کشوری هم خودداری ننموده و خدماتشان به عالم اسلامیت و ایرانیت از قبیل جلوگیری از فحشاء و منکر و برجیدن بساط خودسری در مملکت به قدری است که اگر بخواهیم بشماریم مثنوی هفتاد من کاغذ شود، لذا ما امضاءکنندگان ذیل از صمیم قلب از زحمات و خدمات حضرت معظمله در راه اسلامیت و ایرانیت تشکر نموده و تأیید و توفیقشان را در حصول به مقصود از حضرت معبود مسئلت می‌داریم.

در خاتمه به مناسبت عید سعید فرخنده‌فال سال جدید تبریکات

صمیمانه و ادعیه خالصانه به حضور آن یگانه قاید جیش اسلام و تمام افراد نظام دولت علیه ایران تقدیم می‌داریم و ترقی و تعالی اسلام و اسلامیان، بالخاصه ایرانیان را از حضرت باری با تضرع و زاری خواهانیم.

اقل‌الحاج محمدرضا علاق‌بند - محمدعلی - حسین‌الحسینی - آقا کریم - آقامحمداسمعیل - اسمعیل‌الحسینی - اقل حسن کاشی - کریم مقدم حریری - غلامحسین حریری، عباس حریری - آقا محمد مهدی - غلامحسین - عبده حسین - اقل‌الحاج محمدرضا - ابراهیم‌الحسینی - اقل میرزا کوچک - الحاج سیداحمد طهرانی - قاسم - اقل سیدعباس - اقل‌الحاج علی‌اکبر - اقل محمد حریرفروش - اقل اسداله - اقل محمد مقدم - اقل‌الحاج سید حسن تاجر کشانی - اقل عبدالحسین - اقل محمد حریرفروش - اقل میرزا علی - محمد - محمدرضا بزاز - سید علی اکبر، نماینده صنف بزاز طهران - اقل‌الحاج محمد ابراهیم - علی‌اکبر طباطبائی - اقل‌الحاج محمد کاشانی - اقل محمود - محمدعلی - نصراله الرضوی - رضا مس‌فروش - صادق‌الحسینی - محمدبیک - اصغرابن رضاقلی - محمد - غلامحسین - محمدحسین - مهدی الموسوی - محمدابن حکیم - ابراهیم - محمدرضا - عبدالحسین‌الرضوی - عبدالرحیم - اقل غلامرضا - اقل حسن سیگارفروش رشتی - میرزا عابدینی کاشانی - محمد - اقل السادات محمدلاجوردی - میرزا حسینیقلی - حیدر - مهدی‌الموسوی - اقل محمدالحسینی - حاجی آقا - عبدالباقی - اقل‌الحاج غفار - محمدرضا - قاسم علی.

وقایع هفته پیش از هفتم آوریل

* اقدامات والی و نیروهای نظامی در دستگیری افراد انقلابی فعال که از حمایت احسان‌اله خان و حزب کمونیست باکو برخوردارند تا حد قابل ملاحظه‌ای باعث حفظ آرامش در گیلان شده است.

* گفتگو دربارهٔ واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت و شرکت نفت انگلیس همچنان ادامه دارد. دریافت وام به مبلغ ۲۰۰,۰۰۰ پوند از دولت آمریکا تا اندازه‌ای باعث تقویت بنیه مالی دولت ایران شده است.

* روتشتین دست به يك جنگ تبلیغاتی علیه رضاخان زده است. گروهی از تبلیغاتی‌های مزدور او در بازارها و مساجد تهران و شهرستانها علیه رضاخان سخنرانی به راه می‌اندازند و در روزنامه‌ها مقاله می‌نویسند.

* روزنامه حقیقت که مدیر آن اخیراً ۷۵۰ روبل طلا از روتشتین دریافت کرده دست به انتشار مقالات کمونیستی زده است.

* روزنامه شفق سرخ در شماره ششم آوریل از رضاخان به علت تعقیب فرخی یزدی مدیر روزنامهٔ توفان و تبعید ضیاء‌الواعظین مدیر روزنامهٔ ایران آزاد انتقاد کرده است. فرخی اینک در سفارت شوروی بست نشسته است. این روزنامه ضمن قدردانی از خدمات رضاخان و بیان اینکه رضاخان حتی می‌تواند گوی سبقت از امین‌الدوله و امیرکبیر برآید، اقدامات دیکتاتورمآبانهٔ او را مورد انتقاد قرار داده است.

* براساس گزارش مورخ هفتم آوریل کنسول ما در تبریز اماکن استقرار نیروهای دولتی که علیه سمیتکو موضع گرفته‌اند به شرح زیر است:

تبریز	۸۵۰ سوار	۶۵۰ پیاده	۸ توپ	۱۰ مسلسل	۱۳ لوئیس
شرفخانه	-	۳۰۰ پیاده	۴ توپ	۱۷ مسلسل	-
میاندوآب	۱۲۰۰ سوار	۸۰۰ پیاده	۴ توپ	۱۰ مسلسل	-
خوی	۵۰ سوار	۵۰۰ پیاده	-	-	-

وقایع هفته پیش از پانزدهم آوریل

* کربلایی ابراهیم روز هفتم آوریل در يك ناحیه جنگلی واقع در چند میلی جنوب

غربی رشت توسط نیروهای دولتی دستگیر و پس از انتقال به شهر در ملا عام به دار آویخته شد. کربلایی ابراهیم برادر حاجی احمد کسمایی یکی از طرفداران دو آتشه میرزا کوچک خان بود. اعدام کربلایی ابراهیم از طرفی باعث دلسردی انقلابیون و از طرف دیگر موجب برقراری مجدد امنیت در منطقه شده است.

* سالار لشکر والی همدان که پس از ورود امیرلشکر فرمانده دیویزیون غرب از مقام خویش استعفا داد، قرار است به حکومت بروجرد منصوب شود. سالار معتضد حاکم جدید مرد خودساخته‌ای است که پیش از این در خدمت خاندان فرمانفرما بوده است. امیرلشکر پس از بازدید کرمانشاه و کردستان و گماردن کلنل فرج‌اله خان در رأس امور به همدان آمد. فرج‌اله خان افسری است خوش‌برخورد که به زبان فرانسه تسلط کامل دارد. * تبلیغات روتشتین و مزدوران او علیه رضاخان ادامه دارد، ولی از شدت آن کمی کاسته شده است. در حال حاضر سی نفر از مخالفان رضاخان در سفارت شوروی بست نشسته‌اند. تظاهرات ضددولتی انجام می‌شود و روزنامه‌ها مقالاتی علیه رضاخان و دولت نشر می‌دهند. رضاخان مطمئن است که کابینهٔ مشیرالدوله در آیندهٔ نه چندان دور سقوط می‌کند.

* در مذاکرات مربوط به نفت شمال نه تنها پیشرفتی حاصل نشده، بلکه شرکت نفت سینکالر (۳۱) نیز به رقابت با شرکت استاندارد برخاسته است.

* مقامات نظامی اصفهان برای ایجاد واحدهای جدید مبلغ دوازده هزار تومان از نمایندهٔ مالی محل دریافت کرده‌اند؛ علاوه بر این مبلغ هفت هزار تومان از نجف‌آباد و هشت هزار تومان از منابع گوناگون گردآوری شده است.

* گردان نظامی مستقر در قم منحل و افراد آن به سلطان‌آباد اعزام شده‌اند. به هنگام این نقل و انتقال بسیاری از ژاندارمها گریخته و در مساجد تحصن جسته‌اند.

* کلنل سالارنظام به ریاست امنیه جاده‌های اصفهان-کاشان و کاشان-یزد منصوب شده است.

* سرهنگ (۴۱) محمدباقرخان به سمت فرماندهٔ نظامی یزد منصوب شد. این سرهنگ در

طول جنگ با آلمانیها همکاری می‌کرد. وی در همین زمان به موصل رفت و در آنجا به اسارت انگلیسیها درآمد. محمد باقرخان تا قبل از بازگشت به ایران مدتها در هندوستان زندانی بود. وی پس از ورود به ایران وارد دیویزیون قزاق شد و رضاخان او را به رشت فرستاد. محمدباقرخان که در ترفیعات اخیر به درجهٔ سرهنگی ارتقا یافته همیشه يك نشان صلیب آهن به سینهٔ خود می‌آویزد.

* پاسبانهای تبریز در روز دهم آوریل به علت عدم دریافت مواجب عقب‌افتاده دست به اعتصاب زدند.
* تعمیر خط راه آهن پل آق‌چای واقع در سه میلی شمال غربی تبریز به اتمام رسید.

وقایع هفتهٔ پیش از بیست و دوم آوریل

* گیلان آرام است. سرکنسول شوروی مشغول توطئه به منظور تعویض وثوق‌السلطنه والی گیلان است. به اعتقاد سرکنسول وثوق‌السلطنه بیش از اندازه با روسها ضدیت می‌ورزد.

* نیروهای دولتی و قوای سمیتکو همچنان در مواضع خود بسر می‌برند و به دقت مراقب نقل و انتقالات یکدیگر هستند.

* به دستور محمدخان مصدق‌السلطنه والی آذربایجان در نوزدهم آوریل سردار عشایر و امیرارشد بازداشت شدند. اتهام آنان طرح توطئه به منظور برکنار کردن والی است. مخزن اسلحه و مهمات سردار در آبخواره واقع در حومهٔ تبریز نیز توسط مأموران حکومتی کشف و ضبط گردید. در این مخزن ۱۵۰۰ تفنگ، ۱۹ لوتیس، ۶ مسلسل و چند عراده توپ کوهستانی وجود داشته است.

* خزانه دولت خالی است. مشیرالدوله محرمانه مشغول مذاکره با نمایندهٔ شرکت نفت سینکلر است.

* جنگ تبلیغاتی روتشتین علیه رضاخان پایان یافته است. بستی‌ها(۶۵) به خانه‌های خود بازگشته‌اند و تنها فرخی در سفارت شوروی باقی مانده است.

* سیصد نفر از پاسبانهای تهران از هیجدهم آوریل به علت عدم دریافت مواجب عقب

افتاده دست به اعتصاب زده‌اند. به دستور رضاخان ۱۵۰ نظامی برای حفظ امنیت شهر در اختیار شهربانی گذاشته شد. پس از انجام گفتگو بین مشیرالدوله و وستداهل رئیس سوئدی شهربانی و پرداخت بخشی از حقوق عقب‌افتاده، پاسبانها در بیستم آوریل بسر کار خود بازگشتند.

وقایع هفتهٔ پیش از بیست و نهم آوریل

* پل دایمی سفیدرود که از آهن ساخته شده و دارای پایه‌های فلزی است اینک آمادهٔ بهره‌برداری می‌باشد.

* نیروهای دولتی و قوای سمیتکو همچنان در حالت نه جنگ و نه صلح بسر می‌برند.

* آقای دامپس(۶۶) سرکنسول شوروی در تبریز از ماکو بازگشته است.

* مذاکرات نفت ادامه دارد. کابینهٔ مشیرالدوله به دلیل بی‌کفایتی در اداره امور و مشکلات مالی در آستانهٔ سقوط است.

* دولت در نظر دارد گروهی از مشاوران آمریکایی را به استخدام خود در آورد.

* قرار است شومیاتسکی(۶۷) جانشین روتشتین شود. شومیاتسکی پیش از انتصاب به سمت اخیر عضو کمیتهٔ مرکزی در مسکو و کارمند عالی‌رتبهٔ وزارت امور خارجه شوروی بود. وی که سی و پنج سال دارد آدمی است پرحرارت و مؤمن به ایدئولوژی کمونیسم. شومیاتسکی از طرفداران پروپاقرص سیاست‌های تروتسکی است. سرهنگ روگاجف(۶۸) نیز بزودی جانشین رفیق آپین(۶۹) وابستهٔ نظامی فعلی سفارت شوروی خواهد شد. سرهنگ روگاجف بیست و هفت ساله است و قبلاً، یعنی پیش از انقلاب دانشجوی رشتهٔ بازرگانی دانشگاه مسکو بوده است.

* دولت ایران از دولت آمریکا خواسته است دوازده نفر از مشاوران مالی خود را به ایران اعزام دارد.

* دولت در بیست و دوم آوریل اعلام کرد که بزودی نیروی پلیس را در شهرهای آذربایجان و خراسان و اصفهان تقویت خواهد کرد و نیروی مذکور که پیش از آن از

66. Doumpis

68. Rogachof

67. Shoumiatski

69. Apin

رؤسای محلی دستور می‌گرفت از این ببعد زیر نظر اداره پلیس مرکزی انجام وظیفه خواهد کرد.

* مجلس در بیست و چهارم آوریل با استخدام دوازده بلژیکی دیگر برای خدمت در گمرکات موافقت کرد. مولیترا (۷۰) رئیس فعلی گمرکات نیز تبعه بلژیک است.

* سرتیپ ایوب خان در بیست و ششم آوریل برای تصدی فرماندهی کل نیروهای مستقر در مازندران تهران را به قصد محل مأموریت خود ترک گفت.

* سفارت شوروی مشغول برنامه‌ریزی برای وادار کردن کارگران به دست زدن به يك اعتصاب عمومی در روز اول ماه مه است، ولی گمان نمی‌رود که کارگران تحت تأثیر این گونه تبلیغات قرار گیرند.

* دسته‌ای به نام «اتحاد اسلام» در تهران تشکیل شده است. وزیر مختار افغانستان ریاست این دسته را به عهده دارد.

وقایع هفته پیش از پنجم ماه مه

* شومیاتسکی کاردار سفارت شوروی در بیست و هشتم آوریل وارد تهران شد. آیین به فرخی که گرایشهای کمونیستی دارد گفته است سفارت شوروی در نظر دارد از این پس با قدرت تمام به پیگیری سیاستهای خود در ایران بپردازد و کاری خواهد کرد که برنامه‌های تبلیغاتی با اصول دین اسلام در تضاد نباشد.

* سفارت شوروی در کوشش خود به منظور برگزاری يك اعتصاب عمومی کارگری در روز اول ماه مه با شکست مواجه شد و تنها کارگران چاپخانه‌ها در این روز دست از کار کشیدند. متینگ کوچکی در مسجد شاه و یکی دو جای دیگر شهر تهران برگزار شد. * تقی‌زاده به تهران احضار گردید و بجای وی میرزا محمدعلی عیوضی به سمت رئیس هیئت بازرگانی در مسکو منصوب شد.

* سفارت شوروی چند جاسوس خود را برای بررسی امکان تحقق جنبشهای انقلابی جدید تحت حمایت کمونیستهای باکو به گیلان گسیل داشته است. رضاخان نیز با دقت مواظب جریان امورات و حرکات آنان را از طریق والی زیر نظر دارد.

وقایع هفته پیش از سیزدهم ماه مه

* در پنجم ماه مه اعلامیه‌هایی به امضای گروه آزادی‌خواهان در قزوین نشر یافت که در آن حاکم شهر و سایر مقامات رسمی محکوم شده بودند. به دستور رضاخان جستجو به منظور دستگیری کسانی که اقدام به انتشار این اعلامیه کرده‌اند آغاز شده است.

* رضاخان در نظر دارد تعداد پنجاه و سه نفر از افراد داوطلب را برای آموزش نظامی به فرانسه گسیل دارد. دوره آموزش بیست و پنج نفر از این افراد یکسال و بقیه دو سال خواهد بود. چهار افسر سرپرستی گروه اعزامی را به عهده خواهند داشت.

* مشیرالدوله در نهم ماه مه استعفا داد. وزرا دست از کار و فعالیت کشیده‌اند و تنها رضاخان دیکتاتورمآبانه به انجام وظایف خود ادامه می‌دهد. اکثریت نمایندگان مجلس خواهان صدارت مجدد مشیرالدوله هستند و در غیر این صورت تنها به قوام‌السلطنه رأی موافق خواهند داد، ولی رضاخان تحت هیچ شرایطی با نخست‌وزیری قوام موافقت نخواهد کرد.

* احمدشاه از اروپا دو تلگراف یکی برای مشیرالدوله و دیگری برای مؤتمن‌الملک رئیس مجلس ارسال داشته است. تلگراف شاه به مشیرالدوله در پاسخ به استعفای وی مخابره شده است. شاه در تلگراف خود به مؤتمن‌الملک از وی خواسته است تا نظر مجلس را درباره نخست‌وزیر آینده و اعضای کابینه اعلام دارد. * طبق آخرین گزارش رسیده رضاخان با انتصاب مجدد مشیرالدوله موافقت کرده است.

* اعضای دمکرات مجلس به علت موافقت مشیرالدوله با خروج جواهرات سلطنتی بدون کسب اجازه از مجلس به شدت از وی رنجیده‌اند.

وقایع هفته پیش از بیستم ماه مه

[در این هفته گزارشی ارسال نشده است]

وقایع هفته پیش از بیست و هفتم ماه مه

* سیدجلال که در تهران زندانی بود، پس از فرار از مجلس به گیلان رفته و همراه با عده‌ای از هواداران خود در جنگل پناه گرفته است. نیروهای دولتی که در تعقیب سیدجلال هستند در حوالی چمن با وی درگیر شده‌اند.

* کنسول تبریز نظر سفیر را در مورد این که حبیب‌اله خان از خمله به سمیتکو می‌ترسد تأیید کرده است. در حالی که کار استقرار نیروها پایان یافته است، هنوز نشانه‌ای از يك اقدام مؤثر علیه سمیتکو نمی‌توان یافت.

* افسران و سایر افراد قشون به علت عدم دریافت مواجب عقب‌افتاده ناآرامی از خود نشان می‌دهند.

* علی‌اکبرخان به سمت حاکم گنبد قابوس منصوب شده است.

* مشیرالدوله همچنان از قبول صدارت سر باز می‌زند و در حال حاضر این رضاخان است که مملکت را اداره می‌کند.

* والی اصفهان به تارتوف^(۳۱) سرکنسول شوروی گفته است که با هرگونه جنبش بلشویکی به سختی مقابله می‌کند و در صورت ضرورت در اعدام سه چهار نفر از اصفهانیهایی که مبلغ بلشویسم شده‌اند لحظه‌ای درنگ نخواهد کرد.

* روزنامه‌های «حقیقت» و «شرق سرخ» اقدام به نگارش مقالاتی علیه رضاخان کرده‌اند. روزنامه شرق سرخ رضاخان را به علت آن که کمر به نابودی آزادی مطبوعات بسته به شدت مورد حمله قرار داده است.

وقایع هفته پیش از سوم ژوئن

* سیدجلال حدود دویست مرد جنگی در اختیار دارد. گروهی از نیروهای دولتی مأمور مقابله با وی شده‌اند، ولی کاری از آنان ساخته نیست. سیدجلال چند روستا را اشغال

کرده و بر جنوب غربی مرداب تسلط یافته است.

* اطلاع یافتیم که سرهنگ میرزا علی‌خان در بیست و چهارم ماه مه با يك نیروی چهارصد نفری به افراد سیدجلال حمله کرده و نه ساعت با آنان جنگیده است. در حال حاضر تمام قایقهای موجود در مرداب برای حمل و نقل نیروهای نظامی ضبط شده‌اند. سیدجلال از روشهای جنگی میرزا کوچک‌خان استفاده می‌کند و ضمناً از کمکهای سردار مقتدر نیز برخوردار است.

* روسها هنوز از تحویل بندر انزلی به ایران طفره می‌روند. دو مقام ایرانی برای گفتگو درباره این مسئله وارد انزلی شده‌اند.

* عده‌ای از طرفداران لاهوتی‌خان که از باکو به انزلی آمده بودند دستگیر شدند.

* نیروهای دولتی در بیست و هفتم ماه مه در ساوجبلاغ متحمل شکست سختی شده‌اند. سید طه در رأس يك نیروی چهارصد نفری از کردها پس از حمله به بوکان به شورشیان مستقر در ساوجبلاغ پیوسته است. در این درگیریها خالوقربان و دویست نفر از نیروهای دولتی به هلاکت رسیده‌اند و بقیه از طریق مراغه به تبریز بازگشته‌اند.

* مراغه دستخوش آشوب است و مردم تبریز در حال تخلیه شهر هستند. کردهای شورشی صائین قلعه را اشغال کرده‌اند. به دستور رضاخان پنج هزار نفر از نیروهای مسلح از تهران عازم غرب کشور شدند.

* نیرویی متشکل از ۳۶۰ سوار و ۳۰۰ پیاده برای مقابله با سید جلال در بیست و ششم ماه مه قزوین را ترك گفته‌اند. نیروی اعزامی مجهز به چندین قبضه مسلسل است. شاهسونها اردبیل را محاصره کرده و اینک کلیه ارتباطات شهر با خارج قطع شده است. شاهسونها به کاروانهایی که در جاده میانه - تبریز در رفت و آمد هستند حمله می‌کنند و اموال آنها را به یغما می‌برند.

* مصدق‌السلطنه والی آذربایجان استعفانامه خود را به تهران فرستاد، ولی مورد قبول قرار نگرفت و با آن مخالفت شد.

* الوار کار حمله به بجنورد و اطراف آن را از سر گرفته‌اند و هربار دست به غارت روستاهای منطقه می‌زنند. رضاخان يك واحد نظامی جهت سرکوبی الوار گسیل داشته است.

* به علت خالی بودن خزانه اعزام محصلین نظام به فرانسه به بعد موکول شده است.

وقایع هفته پیش از دهم ژوئن

- * والا حضرت محمدحسن میرزا در چهارم ژوئن از اروپا به تهران بازگشت.
- * نیروهای دولتی هنوز موفق به درهم شکستن مقاومت سیدجلال نشده‌اند. نوروزخان طالشی عده‌ای را به کمک سیدجلال گسیل داشته است. سردار مقتدر هم به او کمک می‌کند. امیرحشمت یکی از حامیان دو آتشه میرزا کوچک‌خان هم به سید پیوسته است. چهارصد نفر از نیروهای اعزامی از قزوین در پنجم ژوئن وارد گیلان شدند. آنان مجهز به دو توپ صحرائی و دو مترالیوز هستند.
- * قرار است قوام‌السلطنه به سمت نخست‌وزیر منصوب شود.
- * در پنجم ژوئن نیرویی متشکل از ۲۳۰۰ پیاده، ۱۱۵۰ سوار مجهز به هفت توپ صحرائی و شش مسلسل تهران را به سوی تبریز ترك گفت.
- * روزنامه شرق سرخ در شماره روز هشتم ژوئن به شدت به شاه و پارلمان تاخته است.
- * ماژور روح‌اله خان حاکم نظامی انزلی به تهران فراخوانده شده است.

وقایع هفته پیش از هفدهم ژوئن

- * شاه در دهم ژوئن قوام‌السلطنه را به سمت نخست‌وزیر تعیین کرد.
- * ماژور صادق‌خان به عنوان جانشین ماژور روح‌اله خان تعیین شده است. صادق خان که آدم لایقی است پیش از این جزء باند نظام‌السلطنه بود که در سال ۱۹۱۶ می‌خواستند شاه را به قم ببرند. او سپس به سواستوپول رفت و پس از گذراندن يك دوره نظامی در سال ۱۹۱۹ به ایران بازگشت. ماژور صادق‌خان در سال ۱۹۱۹ وارد خدمت نظام شده است.
- * نیروهای دولتی در مقابله با سید جلال با ناکامی روبرو شده‌اند. نخست‌وزیر یکی از دوستان سید جلال به نام نورمحمدخان را به نزد وی فرستاده و قول داده است که اگر تسلیم شود از گناهانش خواهد گذشت. جلال در پاسخ گفته است که تنها به قول کتبی رضاخان می‌تواند اعتماد کند. در این ضمن اطلاع یافتیم که نایب کنسول شوروی در انزلی مبلغ کلانی پول برای سردار مقتدر فرستاده است. سردار همان کسی است که نیازمندیهای سیدجلال را تأمین می‌کند.

* روسها همچنان مشغول توطئه علیه وثوق‌السلطنه والی گیلان هستند و می‌خواهند با ایجاد آشوب مقدمات تعویض او را فراهم آورند. وثوق‌السلطنه به شدت ضد بلشویک است.

* از زمان تصرف صائین قلعه سمیتکو دست به پیشروی جدیدی نزده است. ظاهراً او توجه خود را معطوف به جبهه شمالی کرده است. باقی‌مانده نیروهای تحت امر خالوقربان به تبریز بازگشته‌اند و قرار است بزودی آنان را خلع سلاح و سپس مرخص کنند.

* تعداد افراد مستقر در پادگان بندر گز به دوست و پنجاه نفر افزایش داده شده است.

وقایع هفته پیش از بیست و چهارم ژوئن

- * در هفدهم ژوئن برخورد سختی بین نیروهای دولتی و طرفداران سید جلال در کسما به وقوع پیوست. شورشیان بیست و هشت نفر تلفات دادند و از نیروهای دولتی نیز پنج نفر کشته و بیست و پنج نفر زخمی شدند. مقامات روسی ظاهراً می‌گویند که آرزو دارند این درگیریها خاتمه یابد، ولی در باطن به شورش و بلوا دامن می‌زنند.
- * وثوق‌السلطنه موفق به کشف يك توطئه به منظور آزاد کردن زندانیان سیاسی شده است. وی پس از این ماجرا نود نفر از زندانیان سیاسی، رشت را تحت‌الحفظ به تهران گسیل داشت.

* سرتیپ امان‌اله میرزا به‌منظور تحویل گرفتن پست حبیب‌اله خان که در درگیریهای اخیر علیه سمیتکو ناتوانی خویش را به اثبات رسانیده، در هفدهم ژوئن تهران را به قصد تبریز ترك گفت. امان‌اله خان سی و چهار سال دارد. وی باهوش و تحصیل کرده و بسیار مؤدب است و تنها عیبش ضعف شخصیت است.

* کنسول ما از تبریز گزارش می‌دهد که اردبیل آرام است و شاهسونها از اطراف شهر رفته‌اند، ولی هنوز جاده اردبیل-سراب را تحت کنترل خود دارند.

* قوام‌السلطنه در بیست و یکم ژوئن اعضای کابینه خود را به مجلس معرفی کرد. اعضای کابینه او عبارتند از:

قوام‌السلطنه	نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه
رضاخان	وزیر جنگ

خلیل فهمیم الملك
عبدالحسین وحیدالملك
ابراهیم عمیدالسلطنه
اسداله مشارالسلطنه
وزیر دارایی
وزیر پست و تلگراف
وزیر فواید عامه و بازرگانی
وزیر دادگستری

وزیر داخله هنوز تعیین نشده است. رضاخان همچنان از موقعیت قدرتمند برخوردار بوده و سایه او بر کابینه سنگینی می‌کند.
* قوام‌السلطنه رئیس‌الوزراء بیان‌های علیه مطبوعات ماجراجو صادر کرده و این دسته از نشریات را تهدید به توقیف نموده است. (نگاه کنید به پیوست شمارهٔ چهار)
* روزنامهٔ ایران آزاد و سیاست توقیف شدند.
* امیرموثق جانشین امان‌اله میرزا فرماندهی نیروهای دولتی در آذربایجان را به دست گرفت.
* یکصد و شصت نیروی سوار تهران را به قصد رشت ترك گفتند و ششصد نفر نیز عازم تبریز شدند. نیروی اخیر مجهز به چهار قبضه مسلسل است.

پیوست شمارهٔ چهار

بیانیه رئیس‌الوزراء

نظر به این‌که مطابق اصل هفتاد و نه قانون اساسی محاکمهٔ مطبوعات باید در حضور هیئت منصفه بشود و نظر به این‌که قانون هیئت منصفه هنوز به تصویب مجلس شورای ملی نرسیده و متأسفانه محکمهٔ صلاحیت‌دار برای محاکمهٔ مطبوعات موجود نیست و اجرای قانون مطبوعات نسبت به نقض‌کنندگان قانون دچار وقفه و تعطیل گردیده است و نظر به این‌که به واسطهٔ فقدان محکمهٔ صالحه روزنامه‌ها تدریجاً رویهٔ نامطلوبی را اتخاذ نموده‌اند که علاوه بر این‌که شایستهٔ مقام جریده‌نگاری نیست، در هیچ حکومت ملی نیز نظیر آن دیده نشده و نظر به این‌که دولت نمی‌تواند در مقابل هر نوع تعرضات و تجاوزات نسبت به مقامات عالیهٔ مملکتی و سایر طبقات بی‌تقید بماند و در مقابل هتك اعراض و حیثیات مقامات مزبور که اثرات سوء آن بالبداهه در تمام مملکت مشهود و موجب تجری اشرار و ناامنی بلاد گردیده است تماشاجی واقع شود، لزوماً به عموم آقایان ارباب جرائد اخطار می‌شود مادام که قانون هیئت منصفه از مجلس نگذشته و محکمهٔ صالحه تشکیل نیافته است با حسن وفاق و وطن‌پرستی که از آقایان ارباب جراید انتظار می‌رود باید رویهٔ سابق را متروک داشته و در این موقع که حسیات وطن‌پرستی توحید مساعی دولت و ملت را در امنیت و آرامش مملکت ایجاب می‌نماید، از هرگونه تعرضات و تجاوزات بی‌رویه اجتناب ورزند و صفحات جراید را که باید با نشر عقاید مفید هادی افکار باشند به درج مقالات و عبارات توهین‌آمیز آلوده ننمایند. هرگاه با وجود این اخطار رویهٔ نامطلوب سابق تعقیب شود و این نصیحت خیرخواهانه مؤثر نگردد دولت ناچار است نظر به حفظ مصالح مملکت و نظر به این‌که محاکمهٔ مطبوعات فعلاً مقدور نیست، هر روزنامه‌ای را که از حدود نزاکت خارج شده و به تعرضات نامناسب و حملات بی‌رویه مبادرت ورزد تا تشکیل محکمهٔ صالحه آن روزنامه را تعطیل نماید. امیدوارم هرچه زودتر قانون هیئت منصفه به تصویب

مجلس رسیده، محکمه صالحه تشکیل و موجبات این تصمیم مرتفع گردد.
قوام السلطنه - رئیس الوزراء

وقایع هفته پیش از اول ژوئیه

* در گیلان بین نیروهای دولتی و شورشیان در پنج مایلی جنوب کسما زد و خورد مختصری روی داده است. سردار مقتدر یکصد نفر از نیروهای نامنظم را به کمک شورشیان فرستاده است. سردار مقتدر دو دوزه بازی می‌کند. او ظاهراً از حکومت مرکزی طرفداری می‌کند، اما در باطن به شورشیان یاری می‌رساند و پول و سلاح در اختیارشان می‌گذارد. دولت او را امیدوار کرده است که در صورت سر به نیست شدن سید جلال حکومت فومن را به وی بسپارد.

* روحیه افراد نظامی که در گیلان هستند زیاد خوب نیست. آنهایی که از جنگهای پائیز و زمستان سال ۱۹۲۱ در نواحی جنگلی تجربه اندوخته بودند اینک در تبریز هستند. نیروهای مستقر در رشت اکثراً افراد تازه کاری هستند که به زور از روستاها جمع آوری شده اند و در نتیجه تا فرصت بیابند به دار و دسته سیدجلال می‌پیوندند.
* شرکت نفت سینکلمنتی است به نفع خود دست به تبلیغات وسیع در جراید زده است.

* آیین وابسته نظامی سفارت شوروی در مجلسی گفته است حال که همه کوششها برای برکناری رضاخان با شکست مواجه شده از این به بعد باید خود او را به خدمت گرفت.

* روزنامه شفق سرخ و حقیقت توقیف شدند.

* رضاخان برای تقویت بیشتر ارتش دستور سربازگیری داده است. طبق دستور وی قرار است از تهران دو هزار نفر سرباز و از ایلات و عشایر نیز تعدادی سوارکار گرفته شود.

* سیدجلال برادر یکی از مقامات رشت به نام عبدالله خان را که برای گفتگو به نزد وی رفته بود گروگان گرفته است و می‌گوید تا سید یوسف برادرش را که در تهران زندانی است آزاد نسازند عبدالله خان را رها نخواهد کرد.

وقایع پیش از هشتم ژوئیه

* می‌گویند کنسول شوروی در رشت با سیدجلال مراوده دارد، ولی این موضوع هنوز به اثبات نرسیده است.

* نیروهای دولتی مستقر در آذربایجان خود را برای حمله‌ی نهایی به قوای سمیتکو آماده می‌سازند.

* فوگل کلو (۷۲) رئیس پلیس سوئدی قزوین از کار برکنار و وظایف وی به کلنل عبدالله خان سپرده شد.

وقایع هفته پیش از پانزدهم ژوئیه

* گزارشهایی از چند درگیری مختصر بین نیروهای دولتی و قوای سمیتکو دریافت شد. يك ستون از نیروهای دولتی، اعزامی از همدان، موفق به بازپس گرفتن صائین‌قلعه و میاندوآب گردیدند.

* محمدخان مصدق‌السلطنه از حکومت آذربایجان استعفا داد و حکومت مرکزی با استعفای وی موافقت کرد. کلنل اسماعیل خان که پس از سرکوبی شورش لاهوتی‌خان به حکومت آذربایجان منصوب شده بود مجدداً عهده‌دار این سمت گردید و به عنوان والی نظامی آذربایجان مشغول کار شده است. مصدق‌السلطنه و حبیب‌اله خان اینک در راه تهران هستند.

* نیروهای دولتی در دهم ژوئیه به مواضع سیدجلال و هواداران وی حمله بردند و آنان را بکلی تارومار کردند. سید جلال پا به فرار نهاد و طرفدارانش نیز یاب‌جنگل گریختند و یا به سرخانه و کاشانه خود رفتند.

* اسماعیل خان خواهرزاده میرزا کوچک‌خان در دوازدهم ژوئیه با شومیاتسکی کاردار شوروی دیدار کرده است.

وقایع هفته پیش از بیست و دوم ژوئیه

* سید جلال هنوز متواری است. دولت برای سر سید جایزه تعیین کرده است.

* سردار محی از حامیان میرزا کوچک‌خان در ماکو درگذشت.

* بالاخره تحت فشار مداوم سفارت شوروی حکومت مرکزی و ثوق‌السلطنه را برکنار کرد و قرار است نیرالسلطان که به طرفداری از روسها شهرت دارد به عنوان والی

گیلان جانشین وی گردد.

* سرتیپ امان‌اله میرزا با پانصد نفر از نیروهای دولتی از تبریز عازم شرفخانه شده است. يك افسر سلطنت‌طلب روسی به نام ژنرال اندریفسکی (۷۳) وی را در این سفر همراهی می‌کند. اندریفسکی که در ۱۹۱۵-۱۹۱۶ فرمانده رژیمان تفنگداران مستقر در اورومیه بود، پس از انقلاب در ایران اقامت گزید و با باز کردن يك دکان امرار معاش می‌کرد. وی در حال حاضر مشاور نظامی است و ماهی ۳۰۰ تومان (۶۰ پوند) مواجب دارد.

* مقامات نظامی نگران فعالیت‌های سیاسی لاهوتی‌خان هستند. وی اینک در نخجوان اقامت دارد و با دمکرات‌های تبریز ارتباط برقرار کرده است.

* در تبریز ارنست بریستو (۷۴) به عنوان کنسول جانشین مانی‌پنی (۷۵) شد.

* روزنامه میهن به اتهام توهین به مقامات دولتی در هیجدهم ژوئیه توقیف شد.

* پیشرفتی در مذاکرات مربوط به نفت شمال حاصل نشده است.

* هشت کمونیست ایرانی از باکو وارد تهران شده‌اند. رئیس آنان که شخصی به نام مشهدی عباس است روز بعد ظاهراً به عنوان يك کارگر معادن نفت تهران را به قصد شیراز ترك کرد.

وقایع هفته پیش از بیست و نهم ژوئیه

* نیرسلطان والی جدید گیلان وارد رشت شد. وی دکتر حسن‌خان اسدالملک را به نیابت خویش برگزیده است.

* سید جلال هنوز دستگیر نشده، ولی تمام طرفدارانش تارومار گردیده‌اند.

* احسان‌اله خان در حال حاضر در باکو اقامت دارد. وی روزنامه‌ای به نام «زحمت» به زبانهای فارسی و ترکی منتشر می‌کند. سفارت شوروی کار پخش این روزنامه را به عهده دارد.

* جریان تمرکز نیرو در جبهه‌های غرب به منظور حمله به سمیتکو همچنان ادامه دارد.

* نیروهای کمالیست که در مرز ایران تمرکز یافته‌اند به سمیتکو اطلاع داده‌اند که او نخست می‌باید ترکهای تحت امر خود را به مناطق ترك‌نشین بازگرداند و تمام مهماتی را که از منابع ترك به دست آورده است بازپس دهد.

* اطلاع یافتیم که سمیتکو اکثر رؤسای كرد را برای مشورت دربارهٔ اعزام سه مُلا به موصل جهت جلب كمك انگلیسیها به نزد خود فراخوانده است.

* يك واحد نظامی شامل هفده افسر، ۲۱۸ پیاده و ۱۳ سوار تحت فرماندهی حسن آقا سرهنگ اصفهان را به قصد اهواز ترك کرده است. واحد اعزامی مجهز به سه مسلسل ماگزیم (۷۶)، و يك توپ شنایدر است. این نقل و انتقال نظامی باعث وحشت شیخ محمره شده است. رئیس‌الوزراء می‌گوید که این اقدام تنها به منظور حفظ نظم در منطقه انجام گرفته، ولی کاملاً معلوم است که نقشهٔ حکومت مرکزی گسترش حاکمیت خود بر سراسر ایالات و ولایات کشور است.

پایان

فهرست اشخاص و اماکن و مدنیات

ابراهیم‌الحسینی ۱۴۹	آ
ابراهیم حکیم‌الملک ۱۲۰	آپین ۱۵۳، ۱۶۳
ابوالفتح‌خان ۱۴۶	آناتورك، کمال ۱۱، ۱۴، ۲۱، ۲۲، ۵۵، ۹۸
اتحاد، روزنامه ۳۶، ۸۰	آتشکده، روزنامه ۱۲۲
اتحاد اسلام ۱۵۴	آتشکوه ۲۵
اتحادیه بلشویک ایران ۱۹	آذربایجان ۹، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۳۹، ۴۰، ۴۹
اتفاق جوانان، روزنامه ۲۰	۵۷-۶۰، ۶۲، ۶۵، ۷۳، ۸۶، ۸۸، ۹۳، ۹۷
اجلال‌الملک ۱۲۴، ۱۲۵	۱۱۹، ۱۲۲-۱۲۴، ۱۳۷، ۱۴۴، ۱۵۲، ۱۵۳
احتشام همایون ۲۶	۱۵۷، ۱۶۰، ۱۶۴
احسان‌الله‌خان ۲، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۹-۲۵، ۲۹	آذربایجان شوروی ۲۹
۳۰، ۳۴-۳۶، ۳۸، ۴۷، ۵۱، ۷۲، ۱۱۷، ۱۲۶	آزاد، روزنامه ۱۱۹
۱۴۴، ۱۵۰، ۱۶۵	آزادی ایران، روزنامه ۱۳۹
احمد، حاجی ۳۵	آستارا ۳۰، ۳۶
احمدخان ۴۹	آشتیانی، عبدالقاسم ۱۱۰
احمدشاه ۴، ۵۶، ۱۵۵	آصف اعظم کردستانی ۱۱۰
اختر، روزنامه ۱۷	آفاکریم ۱۴۹
اختیارالدین، شجاع‌السلطنه ۱۱۰	آفامحمداسماعیل ۱۴۹
ادیب‌السلطنه سمعی، حسین ۱۲۰	آفامحمدمهدی ۱۴۹
ارامنه ۷۷	آلمان ۵۲، ۹۸
ارتش سرخ ۱۲	آمریکا ۱۶، ۵۴، ۷۳، ۹۴، ۱۰۱، ۱۱۷، ۱۲۱
اردبیل ۱، ۱۹، ۲۲، ۲۶، ۱۲۶، ۱۴۱، ۱۵۷	۱۳۹، ۱۵۰
۱۵۹	آندریفسکی ۱۶۵
اردهان، قایق ۲۵	آنکارا ۲۵، ۹۸
ارس، رودخانه ۱۲۶	
ارشدالدوله ۱۰۰	ا
الرضوی، نصرالله ۱۴۹	ابتهاج‌الملک، غلامحسین‌خان ۸۴
ارنست بریستو ۱۶۵	ابراهیم ۱۴۹

۷۶. Maxim منسوب به هیرام استیونز ماگزیم Hiram Stevens Maxim (۱۸۴۰-۱۹۱۶) مهندس و مخترع آمریکایی. ماگزیم نخستین مسلسل تمام خودکار جهان بود و رضاخان (رضاشاه) به علت مهارت در استفاده از این سلاح مدتها به «رضا ماگزیم» شهرت داشت.

استارولسکی ۱۴، ۳۶
 استرآباد ۱۲، ۴۷، ۱۲۷
 استوان خان (خان معتمد) ۴۸
 اسدالله میرزا (مبشرالسلطنه) ۸۴
 اسرانیلنکو ۳۴، ۳۵، ۴۷
 اسمارت ۱۰۷
 اسماعیل، سرتیب ۶۴
 اسماعیل آقا ۶۳
 اسماعیل الحسینی ۱۴۹
 اسماعیل خان ۱۸، ۶۴، ۷۹، ۱۳۷، ۱۴۴، ۱۶۴
 اسکوزاده، باقر ۲۲
 اشترکیون، حزب ۲۲
 اصغر ابن رضاعلی ۱۴۹
 اصفهان ۱۷، ۴۸، ۹۲، ۱۰۹، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۶۶
 اعتضادالسلطنه ۱۱۹
 اعتلاءالسلطنه، احمد ۱۲۰
 افغانستان ۹۸، ۱۰۷، ۱۵۴
 اقتدار نظام ۱۴۶
 اقدام، روزنامه ۱۳۹
 اکبر میرزا ۱۴۶
 اکرم بیک ۱۴
 الکساندروف ۳۴
 الموت ۱۹
 امامزاده هاشم ۵۱
 امان الله ۵۷، ۵۹، ۶۲
 امان الله میرزا ۹۲، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۵
 املش ۸۳
 الموسوی مهدی ۱۴۹
 امیر ارشد ۱۵، ۷۳، ۸۱، ۱۰۰، ۱۵۲
 امیر ارشد شاهسونی ۱۹
 امیر اعظم ۱۱۱، ۱۱۸
 امیر اعلم ۵۴، ۱۱۱
 امیرینجه، محمدقلی ۹۵
 امیرحشمت ۹۸، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۲۳، ۱۵۸

امیر، سیدرضا ۲۲
 امیرکبیر ۱۵۰
 امیرلشگر ۶۵، ۱۲۵، ۱۵۱
 امیرلشگر، اسماعیل آقا ۱۲۴
 امیرلشگر، اسماعیل خان ۱۲۶
 امیرلشگر، حبیب الله خان ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۴
 امیرمؤید ۱۰، ۲۳، ۲۶
 امیرموتق ۹۳، ۱۱۹، ۱۶۰
 امین الدوله ۱۵۰
 انزلی ۲، ۱۱، ۱۵، ۱۸، ۲۰، ۲۱، ۲۳-۲۶، ۲۸-۳۰، ۳۵، ۳۶، ۴۷، ۵۰، ۵۵، ۷۲، ۷۹، ۸۴-۸۶، ۹۳، ۹۷، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۵۷، ۱۵۸
 انقلاب روسیه ۱۰۰
 انقلاب سرخ، روزنامه ۲۰
 انگلیس، انگلیسی، انگلیسها، انگلستان ۱، ۲، ۴-۶، ۱۰، ۱۲، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۳۷، ۳۸، ۴۰، ۴۶، ۵۲، ۷۲، ۷۵-۷۷، ۸۰، ۸۴، ۸۵، ۹۱، ۹۲، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۶، ۱۲۱، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۳۰، ۱۵۰
 اورومیه ۱، ۱۰، ۱۲، ۱۹، ۲۱، ۲۴، ۲۶، ۵۴، ۵۵، ۶۲، ۸۱، ۹۲، ۱۱۸، ۱۶۵
 اوساچف ۲، ۱۵
 اول دسامبر، کشتی ۸۶
 اویسی ۱۳۷
 اهر ۱۹
 اهواز ۱۶۶
 ایران، روزنامه ۲۲، ۸۵، ۱۶۰
 ایران آزاد، روزنامه ۱۵۰
 ایران امروز ۲۹
 ایران ۱-۷، ۹، ۱۱-۱۴، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۷، ۲۸، ۳۴، ۳۶-۴۷، ۵۲-۵۴، ۶۲، ۷۲، ۷۷، ۸۰-۸۲، ۹۳، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰-۱۰۹، ۱۱۶، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۵، ۱۳۸، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۹، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۷، ۱۶۵، ۱۶۶

ایروان ۱۰۱
 ایلیانی، حسن خان ۲۲
 ایگورسازانف، قایق ۲۵
 ایوب خان ۵۴

ب

بادکوبه ۸۸
 باقراوف، سیداحمد ۱۰۰
 باکو ۱۱، ۱۳-۱۵، ۱۹، ۲۰، ۲۵، ۳۵، ۳۶، ۴۷، ۴۹، ۵۱، ۷۲، ۷۳، ۷۹، ۸۴-۸۶، ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۳۹، ۱۴۴، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۶۵
 بالادین ۱۷، ۴۷، ۷۹
 بامداد، روزنامه ۲۲، ۵۲
 بامداد، چاپخانه ۴۸
 بجنورد ۳۰، ۱۵۷
 بختیاری ۱۴۱
 براوین ۸۹
 برلین ۱۳۷
 برنان، ترنست وینست ۸۱
 بروجرد ۱۴۵، ۱۵۱
 بریتانیا ۱۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۶
 بریگاد مرکزی ۹
 بزاز، محمدرضا ۱۴۹
 بغداد ۱۱۹، ۱۱۲
 بغدادی، رضا ۱۱۰
 بلاف ۵۰

بلشویک، بلشویکها، بلشویسم ۱، ۲، ۹، ۱۱-۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۷، ۳۱، ۳۴، ۳۵، ۵۳، ۸۴-۸۶، ۱۰۰، ۱۱۸، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۳۷، ۱۵۹، ۱۵۴، ۱۶۱، ۱۳۷
 بلگف ۴۷
 بلوچستان ۱۳۴
 بنان السلطنه ۲۲
 بندر بهلوی ۸۶
 بندرگز ۳۰، ۳۱، ۴۷، ۴۹، ۵۱، ۵۳، ۷۹، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۵۹

بورل، سرگرد ۱۲۳
 بوشهر ۷۷
 بوکان ۱۵۷
 بهادر السلطنه ۷۹
 بهمن میرزا ۱۰۰

پ

پاریس ۱۲۸
 پان اسلامیت ۱۰۷
 پتروگراد ۸۹
 پرایدوکس، سرهنگ ۵۲
 پسیان، محمدتقی خان ۲۸
 پسیخان ۲، ۱۹، ۲۵، ۵۳، ۵۶
 پشتکوه ۸۵
 پلیس جنوب ۲۷، ۲۸، ۳۱، ۴۸، ۷۵، ۸۴، ۹۷
 پولادلو، طایفه ۱۲۶
 پیربازاری، محمدعلی ۸، ۳۶

ت

تارتوف ۱۵۶
 تامارا، کشتی ۳۱، ۴۹
 تبریز ۱، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۱۵، ۲۴-۲۸، ۳۶، ۴۷، ۴۹-۵۱، ۵۵، ۶۴، ۶۵، ۷۲، ۷۳، ۷۶، ۷۷، ۷۹، ۸۳، ۸۵، ۸۶، ۹۲، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۱۲، ۱۱۷-۱۲۰، ۱۲۲-۱۲۶، ۱۳۰، ۱۳۹، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۶۰، ۱۶۳، ۱۶۵
 تبریزی، میرزا حسن ۱۱۱
 تجدد ۵۰
 ترانسیکینسکی ۲۶
 ترکیه ۲۱، ۲۲، ۷۳، ۸۵
 تروتسکی ۸۹
 ترورگائف، سولاک ۲۹
 تسوج ۲۶، ۲۷
 تفلیس ۷۳، ۱۲۶
 تقی زاده، حسن ۱۱، ۱۳۷، ۱۵۴

تنکابن ۲، ۲۱، ۲۸، ۲۸، ۶۷، ۸۳، ۱۱۲
 نوفان، روزنامه ۲۲، ۲۴، ۷۶، ۹۲، ۱۰۰، ۱۰۱
 ۱۱۸، ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۵۰
 تولا، کشتی ۲۸
 تهران ۱، ۹، ۱۱، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۱-۲۳، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۵، ۳۶، ۳۸، ۴۷، ۴۹-۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۶، ۶۴، ۶۵، ۷۳، ۷۷، ۷۹، ۸۱، ۸۵، ۸۷، ۸۹، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰-۱۰۲، ۱۰۷، ۱۱۳، ۱۱۷-۱۲۷، ۱۳۰، ۱۳۲-۱۳۴، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۵۶
 ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۳-۱۶۵
 نهرانی، سیداحمد ۱۴۹

ج
 جعفریک ۱۳۰
 جعفر، سید ۸
 جعفرقلی آقا ۱۴۵
 جعفرقلی خان سرتیب ۱۱۲
 جلفا ۱۷، ۲۶، ۱۲۵، ۱۲۶
 جمال بیک ۲۴، ۳۰
 جمعه بازار ۵۶
 جمعیت انقلاب سرخ ایران ۷، ۳
 جمیل بیک ۱۰۱
 جوین ۲۹

چ
 چمنی، سیدجلال ۱۱۲، ۹۸
 چوبین ۵۱
 چهریق، قلعه ۵۹، ۶۰

ح
 حائری زاده ۱۰۲
 حاج آقاجمال ۱۱۰
 حاج علی اکبر ۱۴۹
 حاج غفار ۱۴۹
 حاج محمدابراهیم ۱۴۹

حاج محمد کاشی ۱۴۹
 حاجی سیدحسن ۱۳۹
 حاجی محمدحسن ۱۲۸
 حبیب الله خان ۸۴، ۱۵۶، ۱۵۹، ۱۶۴
 حریرفروش، محمد ۱۴۹
 حریری، عباس ۱۴۹
 حریری، غلامحسین ۱۴۹
 حزب خیابانی ۱۹
 حزب دمکرات ۲۲
 حزب ملیون تبریز ۱۹
 حسن آباد ۱۴۰
 حسن آقا ۱۶۶
 حسن خان ۲۵، ۹۵
 حسن خان اسدالملک ۱۶۵
 حسن خان، دکتر ۲۲
 حسن قلعه ۴۷
 حسن کاشی ۱۴۹
 حسین آقا ۱۲۸
 حسین بیک ۷۳
 حسین الحسینی ۱۴۹
 حشمت الدوله ۱۱۰
 حشمت، دکتر ۳۴
 حقیقت، روزنامه ۱۱۸، ۱۵۰، ۱۵۶
 حکومت مرکزی ۱۷، ۱۳
 حکیم الملک ۱۱۱
 حلاج، حسن ۲۲
 حله ۱۰۸، ۱۰۹
 حمید پاشا ۹۸
 حیات جاوید روزنامه ۱۴۲
 حیدر ۱۴۹
 حیدر آنلوی ۷۳

خ
 خالوقریان ۲، ۱۰، ۱۳، ۱۶-۱۸، ۲۰-۲۲، ۲۴، ۲۵، ۲۸، ۳۲، ۳۳، ۳۶، ۴۸، ۵۱-۵۳، ۵۹، ۷۹، ۸۳، ۹۳، ۹۷، ۱۵۷، ۱۵۹

خالومراد ۳۴، ۹۷
 خاوبین ۷۳، ۱۱۲
 خراسان ۳۰، ۳۱، ۳۵، ۴۸، ۵۱، ۷۲، ۸۸، ۱۰۹
 ۱۱۸، ۱۲۳، ۱۵۳
 خزر، دریا ۲۰، ۲۴، ۲۵، ۵۳
 خلخال ۷۶، ۷۹
 خلیل میرزا ۴۹
 خماسی، محمدعلی ۸
 خوی ۱۴، ۲۶، ۶۳، ۸۱، ۹۲، ۱۰۰، ۱۱۸، ۱۲۳، ۱۵۰
 خیابانی، شیخ ۱۲۳

د
 دارکلا ۲۹، ۳۴، ۳۵
 داریوش، شاه ۱۳۳
 داشناک ۱۱۲
 داشناکسیون ۵۱
 دامپس ۱۵۳
 دامغان ۴۷
 دالاهو ۱۷
 دالمرز، جنگل ۵
 دشتی، علی ۲۲، ۲۷
 دنسترویل ۹۲
 دنیکن، آنتونی ۴۱
 دوناوسکی ۴۷
 دولاب ۱۴۴
 دیلم ۲، ۸۱
 دیلمان ۲۳، ۲۵
 دیلمقان ۵۷، ۵۸
 دیویزیون ۹۵، ۱۲۵، ۱۳۸
 دیویزیون اصفهان ۱۴۵
 دیویزیون جنوب ۱۲۱
 دیویزیون غرب ۱۵۱
 دیویزیون قزاق ۹، ۱۲، ۱۴، ۲۷، ۳۰، ۴۲، ۵۵، ۶۴، ۱۵۲

ر
 راه نجات، روزنامه ۱۷
 رژیان ۱۸
 رشت ۲، ۷، ۹، ۱۱، ۱۴-۱۶، ۱۸، ۲۰-۲۱، ۲۵، ۲۹، ۳۴، ۴۱، ۴۲، ۴۷، ۵۱-۵۳، ۷۳، ۷۹، ۸۱، ۸۳، ۸۴، ۸۶، ۹۳، ۹۸-۱۰۰، ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۲۵، ۱۳۷، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۳، ۱۶۵
 رضا ۵۱، ۵۲، ۵۵، ۵۶، ۶۶، ۶۷-۷۱، ۱۳۶
 رضاخان ۱، ۲، ۱۰-۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۸-۲۰، ۲۳، ۲۶، ۲۷-۳۱، ۳۵، ۴۲، ۴۷-۴۹، ۵۴، ۶۸، ۷۲، ۷۳، ۷۶، ۷۷، ۷۹-۸۱، ۸۶، ۹۲، ۹۳، ۹۷، ۱۰۸، ۱۰۹-۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۷-۱۲۱، ۱۲۴-۱۲۶، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۸، ۱۵۰-۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۳
 رضازاده ۵۰، ۵۱
 رضازاده شفق ۴۹
 رضاقلی خان ۱۱۰
 رضاقلی، نیرالملک ۱۲۰
 رعد، روزنامه ۱۵، ۲۲، ۲۳
 رکن الملک ۱۰۲
 روتشتین ۱، ۱۱، ۱۲، ۱۵-۱۷، ۱۹، ۲۱-۲۴
 ۲۷-۲۹، ۳۴، ۳۶، ۳۸، ۴۴، ۴۵، ۴۷-۵۰، ۵۲، ۵۴، ۵۴، ۷۳، ۸۰، ۸۵، ۹۱، ۹۲، ۱۱۸
 ۱۴۱، ۱۵۰-۱۵۳
 روح الله خان ۸۴، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۵۸
 رودبار ۲۱
 رودسر ۱۵، ۵۰، ۵۱، ۱۱۲
 روزالوگر امبورگ، کشتی ۲۴
 روس ۳۸-۴۰، ۴۹، ۱۰۲
 روسها ۹، ۱۳، ۱۹، ۲۴، ۲۵
 روسیه ۴-۶، ۱۰، ۱۳، ۱۵-۱۷، ۲۶، ۴۶، ۴۷، ۵۰، ۸۷، ۸۸، ۹۲، ۱۱۲، ۱۲۱، ۱۲۳
 روگاجف، کلنل ۴۸، ۱۵۳
 رومانوف ۸۹
 رهنما، زین العابدین ۹۱

ز

زحمت، روزنامه ۱۶۵
 زنجان ۹، ۲۱، ۴۷، ۵۴، ۹۲، ۹۷
 زیباسلطان خانم ۹۸، ۱۰۷، ۱۰۹
 زینب ۹۸

ژ

ژاندارمری ۹

س

ساری ۲۳
 ساعدالدوله ۳۸
 ساعدالملک ۱۱۵، ۶۶
 سالار لشگر ۱۴۵، ۱۵۱
 ساگر مظفر ۹۷
 سالار معتضد ۱۵۱
 سالار منصور ۸۳
 سالار منظم ۱۴۴، ۱۴۶
 سالار نظام ۱۵۱، ۹۲
 سالامبار ۲۱

ساندرز، کلنل ۱۰، ۱۱، ۴۸، ۱۰۷، ۱۴۵
 ساوجیلاق ۱۸، ۲۶، ۳۵، ۵۰، ۵۳، ۵۵، ۸۱، ۹۲، ۹۸، ۱۱۳، ۱۱۸، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۳۰، ۱۳۷، ۱۵۷

سبزه میدان ۲۰

سپه سالار ۵۱، ۱۲۸

ستاره ایران، روزنامه ۲۱، ۲۲، ۲۴، ۲۷، ۲۸، ۴۹، ۵۴، ۸۰، ۸۵، ۹۸، ۱۱۸، ۱۳۰، ۱۴۲

ستاره بختیاری، جزوه ۴۸

ستاره سرق، روزنامه ۱۳۰، ۱۴۲

سراب ۱۹، ۱۵۹

سربرسی کاکس ۱۰۴

سرتیب زاده ۱۲۶

سرجان ملکم ۱۰۴

سرخوش ۳۲، ۳۳

سردار ارشد ۵۵، ۶۴

سردار سپه ۱۴۳

سردار خراسانی ۹۸

سردار عشایر ۷۵، ۱۵۲

سردار محتشم ۱۱۱

سردار محی ۳۵، ۱۶۴

سردار معتمد ۱۸، ۵۳

سردار معظم خراسانی ۱۲۰

سردار معظم کردستانی ۱۱۰

سردار مقتدر ۱۱۰، ۱۲۴، ۱۴۴، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۳

سردار مقتدر سنجایی ۱۰۹

سردار مقتدر، علی اکبر ۱۰۷

سعدالدوله ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۵، ۳۰، ۳۶، ۵۰، ۵۱، ۷۹، ۹۲، ۱۳۰

سعدالله خان، درویش ۳۶، ۳۸، ۴۰، ۴۱

سعدالملک ۵۵، ۸۳، ۹۹، ۱۲۴، ۱۲۶

سفیدرود ۱۵۳

سقز ۷۹، ۸۱، ۱۱۳

سلاوا، کشتی ۱۳۸

سلاوری ۸۶

سلدوز ۱۰، ۱۲

سلطان آباد ۱۷، ۱۴۵، ۱۵۱

سلطان علی خان ۱۱۱

سلطان مصطفی خان ۱۱۱

سلیمان میرزا ۴۹، ۵۱، ۱۱۱

سلماس ۱۰، ۲۴، ۶۱، ۶۳، ۱۰۰، ۱۱۲

سمنان ۴۷

سمتکو ۱۰، ۱۲، ۱۹، ۲۱، ۲۴، ۲۶، ۳۵، ۳۶، ۵۰، ۵۳، ۵۵، ۶۲، ۶۵، ۷۲، ۷۳، ۷۶، ۷۷، ۸۰، ۸۱، ۸۵، ۸۶، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۷-۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۴، ۱۵۰، ۱۵۲

سنجایی، ایل ۱۰۷

سوند ۳۷، ۷۷

سوادکوه ۱۸، ۲۶

سواستوپول ۱۲۳، ۱۵۸

سوسیالیستها ۳

سوکیاس ۸۴

سویت ۸، ۵

سهاب الدوله ۱۱۱

سیاست، روزنامه ۲۲، ۱۶۰

سیاهرود ۲، ۱۱، ۱۶، ۱۸، ۲۵، ۳۵، ۱۱۸

سیبری ۴۱

سید بحرینی ۱۱۱

سیدجلال ۱۲۴، ۱۵۹-۱۵۶، ۱۶۳-۱۶۵

سید خراسانی ۱۱۱

سید طالقانی ۱۱۱

سیدعباس ۱۴۹

سیدعلی ۲۲، ۲۳

سیدعلی اکبر ۱۴۹

سیدکاظم ۱۰۲

سیگار فروش، حسن ۱۴۹

سیدبوسف ۱۶۳

سنکگر، شرکت نفت ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۶۳

ش

شاین ۱۴۱

شاهرود ۳۵، ۴۷، ۴۹، ۱۲۷

شاه قلی میرزا ۱۰۰

شاه سراد ۱۱۲

شرفخانه ۱۷، ۷۳، ۸۱، ۱۲۳، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۵۰، ۱۶۵

شرق سرخ، روزنامه ۱۵۸

شریف العلماء ۱۱۰

شفت ۱۱۲

شقق، روزنامه ۴۹

شقق سرخ، روزنامه ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۶۳

شوروی ۱، ۷، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۴، ۲۵، ۲۷، ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۸، ۴۱، ۴۶، ۴۷، ۵۰، ۵۲، ۵۴، ۵۵، ۷۲، ۷۶، ۷۹-۸۲، ۸۴-۸۶، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰

سومیاتسکی ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۶۴

سهاب الدوله ۵۴

شهباز ۲۳

شیراز ۷۴، ۷۷، ۱۴۵، ۱۶۵

شیرازی، حاج آقا ۱۱۱

شیخ العراقین ۱۱۰

شیخ حمزه ۱۱۰

ص

صالح قلعه ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۴

صادق الحسینی ۱۴۹

صادق خان ۱۵۸

صازم الدوله ۱۵

صبا، میرزا حسین خان ۲۲

صبح امید، روزنامه ۱۷

صدای اصفهان ۹۲

صدرانی ۱۰۲

صمصام السلطنه ۸۵، ۱۰۸، ۱۱۱

صوفیان ۱۲۲

ض

ضیاء آباد ۱۱۸

ضیاء الواعظین ۱۵۰

ضیاء، سید ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۵

ط

طارم ۹۶

طالش ۹۶، ۱۲۶، ۱۴۱، ۱۴۴

طباطبانی، علی اکبر ۱۴۹

طوالش ۱۱۴، ۱۱۵

طه، سید ۷۶، ۱۵۷

ع

عباس میرزا ۲۲، ۱۲۱
 عبدالباقی، حاجی آقا ۱۴۹
 عبدالحسین الرضوی ۱۴۹
 عبدالرحیم ۱۴۹
 عبدالغفار میرزا ۱۱۰
 عبداللہ خان ۱۱۱، ۱۶۳، ۱۶۴
 عبیدہ حسین ۱۴۹
 عثمانی ۱۲۳، ۴۹
 عدالت، روزنامہ ۲۲
 عراق ۸۵، ۱۱۰، ۱۱۹
 عربستان ۱۱۰
 عزیزاللہ خان ۱۱۳
 عسگری، حسن ۱۱۰
 عطابک ۱۳۰
 علاج، روزنامہ ۲۱
 علاقیند، محمدرضا ۱۴۹
 علاء، میرزا حسین خان ۱۳۹
 علی اکبرخان ۱۵۶
 علی خان ۱۱۸
 علی محمدخان ۱۱۱
 علی محمد میرزا ۳۴
 عمادالکتاب ۹۸
 عمواوغلی (حاجی) ۳۲
 عمواوغلی، حیدرخان ۱۳، ۳۳، ۵۱، ۵۳
 عمیدالسلطنہ ۵۴
 عمیدالسلطنہ، ابراہیم ۱۶۰

ع
 غلامحسین ۱۴۹
 غلامرضا ۱۴۹

ف
 فارس ۷۵
 فتحعلی خان ۱۱۳
 فخرایی، میرزا ابوالقاسم ۸

ع
 فرانس
 فرانسه ۹، ۳۴، ۳۵، ۱۰، ۱۵۵، ۱۵۷
 فرج اللہ خان ۵۲، ۱۴۵، ۱۵۱
 فرج اللہ، میرزاہادی ۳۴
 فرخ خان ۲۲
 فرخی ۷۶، ۷۸، ۱۵۰، ۱۵۴
 فضل اللہ خان، مازور ۱۱۱
 فرلی ۱۱۶
 فرمانفرما ۱۵۱
 فرہادمیرزا ۱۱۰
 فریزر، کلنل ۲۷
 فوگل کلو ۱۶۴
 فومن ۲۰، ۲۱، ۴۷، ۵۵، ۸۳، ۱۱۲، ۱۱۸، ۱۳۷، ۱۶۳
 فہیم الملک، خلیل ۱۶۰

ق
 قاسم ۱۴۹
 قاسم علی ۱۴۹
 قدری بک ۱۱۷
 قراباغ ۲۶
 قزاق ۱، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۱
 قزوین ۱، ۲، ۱۲، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۱-۲۵
 ۲۸-۳۰، ۴۴، ۵۲، ۵۴، ۵۵، ۷۶، ۸۴
 ۹۲-۹۴، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۹، ۱۱۸، ۱۲۰
 ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۴
 قشون، روزنامہ ۱۴۲
 قصر، سربازخانہ ۱۱
 قصر شیرین ۸۵
 قفقاز ۸۵
 قم ۱۷، ۱۲۳، ۱۳۴، ۱۵۱، ۱۵۸
 قوام حضور ۶۳
 قوام السلطنہ، احمد ۴۲، ۴۷، ۵۴، ۹۱، ۱۰۷
 ۱۱۷-۱۲۰، ۱۲۵، ۱۳۹، ۱۵۵، ۱۵۸-۱۶۰
 ۱۶۲
 قواد الملک ۷۵

قوجان ۵۲

ک

کادت ۹
 کاشان ۱۷، ۱۰۹، ۱۲۱، ۱۳۴، ۱۵۱
 کاظم خان، کلنل ۸
 کاظمین ۱۱۰
 کاوہ، روزنامہ ۱۳۷
 کربلا ۸، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۹، ۱۲۱
 کربلائی، ابراہیم ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۵۱، ۱۵۰
 کردستان ۱۱، ۷۲، ۸۵، ۱۵۱
 کردستانی، مجدالاسلام ۱۱۱
 کرزن، لرد ۲۴، ۲۷، ۲۸، ۷۸، ۹۱
 کرمان ۱۳۴
 کرمانشاہ ۵۰، ۸۵، ۱۰۹، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۵۱
 کرمانی، میرزارضا ۱۴
 کرند ۹
 کسار ۲
 کسما ۱۰، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۲۵، ۵۱، ۵۵، ۷۳، ۱۳۸، ۱۵۹، ۱۶۳
 کسمایی، احمد ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۵۱
 کشکولی، طایفہ ۷۵
 کلارا، کشتی ۱۳۸
 کلانتراوف ۳۶، ۳۸، ۴۱، ۴۵
 کلچاک ۴۱
 کمال بیک ۱۵
 کمال پاشا، مصطفیٰ ۱۰۸
 کمالزادہ ۱۳۷
 کمالی ۱۲۳
 کمالیون، حزب ۱۱، ۱۵، ۷۳، ۹۸، ۱۰۷-۱۱۰
 کمیٹہ انقلاب ایران ۳۲، ۳۳
 کمیٹہ انقلاب سرخ ایران ۸
 کمیٹہ انقلابی تہران ۴۹
 کمیٹہ بین المللی ۱۵

کمیٹہ فولاد ۵۰

کنگرہ ملل شرق ۱۴
 کوچک خان، میرزا ۲، ۸-۱۰، ۱۳، ۱۵، ۱۷-۲۱، ۲۳-۲۵، ۲۸-۳۰، ۳۲-۳۴، ۳۸، ۳۹، ۴۵-۵۱، ۵۳، ۵۶، ۷۳، ۷۶، ۷۹، ۸۳، ۹۲، ۹۳، ۱۱۷
 کیوان میرزا ۱۴۶

گ
 گانوک ۹۵، ۹۲
 گرجستان ۸۲، ۹۰
 گلرپ، کلنل ۲۳، ۲۸، ۳۰، ۹۲
 گلشن، روزنامہ ۲۱، ۲۲
 گمش تپہ ۴۹
 گنبد قابوس ۱۵۶
 گورچاکف، کشتی ۳۰
 گیگالو ۲، ۲۰
 گیلان ۱، ۲، ۵، ۶، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۶-۱۸، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۸، ۲۹، ۳۵، ۳۶، ۳۸-۴۲، ۴۵-۴۷، ۴۹، ۵۲، ۵۳، ۵۶، ۶۶، ۶۸، ۷۱، ۷۲، ۷۶، ۷۷، ۷۹، ۸۳، ۸۶، ۸۸، ۹۲، ۹۳، ۹۹-۹۵، ۱۱۲، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۲-۱۲۴، ۱۲۶، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۵، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۳، ۱۶۵
 گیلوان ۹۵

ل
 لاجوردی، محمد ۱۴۹
 لاهوتی خان، ابوالقاسم ۱۲۳-۱۲۵، ۱۶۴
 لاهیجان ۱۸، ۲۰، ۲۲، ۲۵، ۲۹، ۵۰، ۵۱، ۱۱۲
 لندن ۱۱۶
 لنگرود ۳۴، ۳۵، ۴۷، ۵۰، ۵۱
 لورین، ایہام ۱۰۷
 لوشان ۱۱

لوندبرگ، مازور ۳۵، ۳۶، ۵۰، ۷۳، ۷۶، ۱۰۰، ۱۲۲
 م
 مازندران ۱۰، ۱۷، ۱۸، ۲۳، ۲۵، ۲۸، ۳۰، ۴۹، ۷۲، ۸۸، ۹۷، ۱۱۲، ۱۱۸، ۱۳۹، ۱۴۴، ۱۵۴
 ماسال، کوه ۹۵
 ماسوله ۲۰، ۲۵، ۲۹
 ماکلوان ۷۹
 ماکو ۱۴، ۶۱، ۷۳، ۱۵۳، ۱۶۴
 مانی‌بین ۱۶۵
 ماهان، روزنامه ۲۲
 مجلس نوزاد، روزنامه ۲۲
 محمد ۱۴۹
 محمدابن حکیم ۱۴۹
 محمدباقرخان ۱۵۱، ۱۵۲
 محمدبیک ۱۴۹
 محمدتقی‌خان، کنل ۲۳، ۳۰، ۳۱، ۳۵، ۴۹، ۵۱، ۵۲
 محمدجعفر، حاجی ۸
 محمدحسین ۱۴۹
 محمدحسین میرزا ۱۵۸
 محمدالحسینی ۱۴۹
 محمدرضا ۱۴۹
 محمدشاه ۴
 محمدعلی ۱۴۹
 محمدعلی‌شاه ۱۳، ۱۴، ۱۲۸
 محمدعلی مهدی‌خان ۲۲
 محمدقلی ۶۱
 محمدمهدی‌خان ۱۸
 محسنی ۳۳
 محمدی (میرزا) ۳۲
 محمدر ۱۶۶
 محمود ۱۳، ۳۴، ۱۴۹
 محمودآقا ۸
 محمودخان ۱۴۵

محمودخان امیرلشکر ۱۳۸
 محی، سردار ۱۵
 مخبرالسلطنه ۵۱، ۱۱۹، ۱۲۲-۱۲۶، ۱۳۹
 مدبرالملک ۱۱۱
 مدرس ۱۱۱
 مدیرالملک، محمود ۱۲۰
 مدیرالممالک ۲۶
 مراغه ۱۵۷
 مس‌فروش ۱۴۹
 مستر نرمان ۱۰۴
 مستوفی الممالک ۱۱۰
 مسکو ۲، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۶، ۳۸، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۷، ۱۵۳، ۱۵۴
 مشارالسلطنه ۵۴
 مشاورالممالک ۱۹، ۲۶
 مشهد ۲۳، ۷۶، ۱۱۷، ۱۲۰
 مشهدسر ۳۰، ۴۷، ۴۹
 مشهدی عباس ۱۶۵
 مشیرالدوله ۱۱۱، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۵۱-۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۶
 مشیر دیوان ۵۰
 مصدق السلطنه محمدخان ۵۴، ۱۲۶، ۱۵۲
 ۱۵۷، ۱۶۴
 مصلا ۴۷
 مظفرالدین شاه ۱۲۸
 معزز، سردار بجنوردی ۵۲
 معین‌الاسلام ۱۱۰
 مقدم حریری، کریم ۱۴۹
 ملک‌خان ۱۱۸
 ملک‌زاده، اسدالله خان ۹۸، ۱۱۱
 ملک‌الشعراء ۱۰۲
 ملک‌فیصل ۷۶
 ملک‌الکلام ۱۱۱
 ملک‌الکلام کردستانی ۹۸
 ممتازالدوله ۵۵، ۷۳، ۹۸
 منتظم‌الدوله ۲۲

منجیل ۱۱، ۲۴، ۲۵، ۵۱-۵۳، ۵۵، ۸۶، ۱۱۸
 مؤتمن‌الملک ۱۵۵
 موصل ۲۶، ۱۵۲، ۱۶۶
 مولیتر ۱۵۴
 مؤیدالحضور ۸۴، ۱۱۴
 مهدی‌زاده، سیدمحمود ۱۲۲
 میان‌دوآب ۸۱، ۱۵۰، ۱۶۴
 میانه ۲۷، ۱۵۷
 میربنجه احمدآقا ۱۲۵
 میربنجه، محمدقلی ۸۳، ۱۳۷
 میربنجه، محمودآقا ۱۱۲، ۱۲۱
 میرزاجعفرخان ۹۸
 میرزاحسن ۱۱۰
 میرزاحسن‌خان ۸۴
 میرزاحسین‌خان منصور ۱۳۷
 میرزاحسینقلی ۱۴۹
 میرزاغلی ۱۴۹
 میرزاغلی‌خان ۱۱۱، ۱۵۷
 میرشمس‌الدین ۸
 میرزا عابدین کاشانی ۱۴۹
 میرزا کوچک ۵۵، ۵۶، ۶۶، ۶۸، ۶۹، ۷۱، ۹۵-۹۷، ۱۰۰، ۱۰۸، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۳۷
 ۱۴۹، ۱۵۱، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۴
 میرزانعمت‌الله ۹۵
 میرزایعقوب ۱۱۱
 میهن، روزنامه ۱۳۹، ۱۶۵
 ن
 ناصرالدین شاه ۱۲۸
 نجات، روزنامه ۱۰۲
 نجات ایران، روزنامه ۱۰۲
 نجف ۱۰۸، ۱۰۹
 نجف‌آباد ۱۴۵، ۱۵۱
 نجم‌الدوله ۹
 نخجوان ۱۶۵
 نریمانوف ۱۳
 نشارود ۱۱
 نصرالله آقا ۸، ۳۴
 نصرت‌الدوله ۱۵
 نصرت‌الله‌خان ۸۳
 نظام‌السلطنه ۱۵۸
 نقش، روزنامه ۱۷
 نورمحمدخان ۱۵۸
 نوروزخان ۱۵۸
 نیرالسلطان ۵۴، ۱۶۴
 نیشابور ۲۸، ۳۰
 نیکلا ۵، ۶
 و
 وثوق‌الدوله ۱۰۸، ۱۲۰، ۱۳۰
 وثوق‌السلطنه ۱۳۷، ۱۵۲، ۱۵۹، ۱۶۴
 وحیدالملک، عبدالحسین ۱۶۰
 وستداهل ۳۰، ۱۵۳
 وطن، روزنامه ۲۲، ۲۷، ۳۷، ۱۴۷
 ه
 هاواردسون ۲۱، ۴۸
 هدایت‌الله‌خان ۱۲۵
 همدان ۲۲، ۸۵، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۵، ۱۳۷، ۱۴۰، ۱۴۵، ۱۵۱، ۱۶۴
 هندوستان ۹۷، ۱۰۵، ۱۵۲
 ی
 یزد ۱۵۱
 یحیی‌خان ۸۳
 یوریف ۵۱
 یوسف‌آباد ۱۴۰
 یونانیان ۲۲